

**Стратегії
у галузі інформаційної безпеки та кібербезпеки
(довідник основних положень,
наданих в законодавстві України)**

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

Стратегії
у галузі інформаційної безпеки та кібербезпеки
(довідник основних положень,
наданих в законодавстві України)

Вінниця
ВНТУ
2025

Рекомендовано до видання Радою з якості освіти Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 11 від 19.06.2025 р.)

Рецензенти:

О. П. Войтович, кандидат технічних наук, доцент

В. В. Карпінєць, кандидат технічних наук, доцент

Стратегії у галузі інформаційної безпеки та кібербезпеки (довідник основних положень, наданих в законодавстві України) [Електронний ресурс] / уклад.: Л. О. Майданевич, В. А. Лужецький, В. І. Маліновський, Г. В. Шелепало, І. В. Віштак. – Вінниця : ВНТУ, 2025. – (PDF, 192 с.)

У довіднику наведено основні стратегії у галузі інформаційної безпеки та кібербезпеки, наданих в законодавстві України з посиланнями на документи за QR-кодом. Зміст довідника викладено в логічній послідовності для здобувачів вищої освіти із спеціальності «Кібербезпека та захист інформації».

Довідник стане в нагоді здобувачам вищої освіти при вивченні дисципліни, підготовці до іспиту та в практичній діяльності за фахом.

Рекомендується для здобувачів вищої освіти, викладачів, науковців та спеціалістів у сфері інформаційної безпеки та кібербезпеки.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
СТРАТЕГІЯ розвитку інформаційного суспільства в Україні (Витяг в редакції від 15.05.2013).....	5
СТРАТЕГІЯ розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (в редакції від 10.07.2019).....	31
СТРАТЕГІЯ національної безпеки України (в редакції від 07.01.2025).....	54
СТРАТЕГІЯ цифрової трансформації соціальної сфери (Витяг в редакції від 28.10.2020)	73
СТРАТЕГІЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	80
(в редакції від 26.08.2021).....	80
СТРАТЕГІЯ інформаційної безпеки (в редакції від 28.12.2021).....	107
СТРАТЕГІЯ забезпечення державної безпеки (в редакції від 16.02.2022).....	125
СТРАТЕГІЯ цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року (Витяг в редакції від 31.12.2024).....	136

ВСТУП

У сучасних умовах інформація стала стратегічним ресурсом, від захисту, цілісності й доступності якого залежать національна безпека, стабільність державних інституцій, економічний розвиток і добробут суспільства. Впровадження цифрових технологій не лише відкриває нові можливості, а й супроводжується зростанням кіберзагроз та інформаційних атак.

Саме тому питання інформаційної безпеки та кібербезпеки визначені в Україні як пріоритетні напрями державної політики у сфері національної безпеки.

Постійні кібератаки на критичну інфраструктуру, поширення дезінформації та інформаційні операції вимагають від держави ефективних рішень для захисту суверенітету. Україна поступово формує цілісну систему нормативно-правових актів у сфері інформаційної безпеки та кібербезпеки, враховуючи міжнародні зобов'язання (зокрема, Будапештську конвенцію про кіберзлочинність) і адаптуючи найкращі європейські практики, такі як положення Директиви NIS2 ЄС. Відбувається системне унормування повноважень державних органів, визначення принципів координації та основ державної політики у цій сфері.

Метою цього довідника є узагальнення стратегій, закріплених у національному законодавстві, які стосуються організаційних, правових і технічних аспектів забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки. Такий структурований підхід сприятиме підвищенню рівня обізнаності здобувачів вищої освіти, викладачів, науковців та спеціалістів у сфері інформаційної безпеки та кібербезпеки щодо основ нормативного забезпечення інформаційної безпеки України.

СТРАТЕГІЯ **розвитку інформаційного суспільства в Україні** *(Витяг в редакції від 15.05.2013)*

Загальна частина

Ця Стратегія визначає мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями, етапи і механізм реалізації цієї Стратегії з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України в перспективі до 2020 року.

Правовою основою розроблення та реалізації Стратегії є Конституція України та Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», інші нормативно-правові акти, відповідно до яких держава створює умови для розбудови інформаційного суспільства в Україні.

У цій Стратегії терміни, що вживаються, мають таке значення:

- електронна демократія – форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій (далі – е-демократія);
- електронна економіка – форма економічних відносин у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, робіт і послуг, наданих в електронному вигляді за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (далі – е-економіка);
- електронна комерція – форма торгівлі товарами та послугами за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, що включає всі фінансові та торгові трансакції, які проводяться за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, та бізнес-процеси, пов'язані з проведенням таких трансакцій (далі – е-комерція);

- електронна послуга – послуга, надана громадянам та організаціям в електронному вигляді за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (далі – е-послуга);
- електронна культура – форма культури, яка передбачає стимулювання та мотивування поширення здобутків у сфері культури за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (далі – е-культура);
- електронна освіта – форма отримання освіти, що здобувається з використанням виключно інформаційно-комунікаційних технологій (далі – е-освіта);
- електронна медицина – діяльність з використанням електронних інформаційних ресурсів у сфері охорони здоров'я та забезпечення оперативного доступу медичних працівників та пацієнтів до них (далі – е-медицина);
- інформаційна інфраструктура – сукупність різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних мереж і каналів передачі даних, засобів комунікацій і управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування;
- інформаційний ресурс – систематизована інформація або знання, що мають цінність у певній предметній області і можуть бути використані людиною в своїй діяльності для досягнення певної мети.

Загальносвітовою тенденцією є трансформація індустріального суспільства у постіндустріальне, що відбувається в умовах посилення глобалізаційних процесів, розширення сфери послуг і нематеріального виробництва у результаті науково-технічного прогресу, у тому числі масштабного, глибинного та динамічного проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності особи, суспільства, суб'єктів господарювання та держави.

Раціональне врахування впливу комплексу таких та інших різновекторних факторів, а також особливостей розвитку держави потребує розроблення скоординованих заходів щодо розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань. З цією метою необхідно об'єднати зусилля держави, бізнесу та громадянського суспільства. На даний час для більшості держав розвиток інформаційного суспільства є одним з національних пріоритетів. При цьому інформаційно-комунікаційні технології є необхідним інструментом соціально-економічного прогресу, одним з основних чинників інноваційного розвитку економіки.

Результати застосування міжнародного досвіду свідчать, що цифрові технології стали рушійною силою соціально-економічного розвитку, відновлення економіки багатьох держав світу та визначають основу сталого розвитку в майбутньому.

Розвинуті держави світу на межі XX-XXI століть поставили собі за мету прискорений перехід до нового етапу розвитку – інформаційного суспільства, що дасть змогу забезпечити рівень суспільного добробуту, здійснити перехід від економіки з паливно-сировинною спрямованістю до економіки, заснованої на знаннях, досягти скорочення числа загроз національній безпеці, залучити громадян до всіх благ інформаційного суспільства.

Сучасний стан розвитку інформаційного суспільства в Україні

Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», іншими нормативно-правовими актами визначено необхідність розвитку інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей, відкритого для всіх, в якому кожна людина може створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, мати можливість повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяти суспільному і особистісному розвитку та підвищувати якість життя.

Україна має власну історію розвитку базових засад інформаційного суспільства: діяльність всесвітньо відомої школи кібернетики; розроблення на початку 90-х років минулого століття концепції та програми інформатизації; створення різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій і загальнодержавних електронних інформаційно-аналітичних систем різного рівня та призначення.

Сформовано основні правові засади побудови інформаційного суспільства шляхом прийняття ряду нормативно-правових актів, які, зокрема, регулюють суспільні відносини у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства, створення інформаційних електронних ресурсів, захисту прав інтелектуальної власності на такі ресурси, гарантій та механізму доступу до публічної інформації, розвитку електронного урядування та відкритого уряду, електронного документообігу, інформаційної безпеки тощо.

Суб'єктами господарювання прискорено запроваджуються нові сучасні інформаційно-комунікаційні технології та рішення щодо створення інформаційних ресурсів і запровадження електронних технологій для підвищення конкурентоспроможності.

Активізується робота із запровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у публічному секторі, зокрема освіті, науці, охороні здоров'я, культурі.

Громадяни активно включаються у глобальні процеси створення та використання світових інформаційних ресурсів.

Отже, національна інформаційна сфера перебуває у стані активного становлення, гармонійного включення у глобальний світовий інформаційний простір та є основою розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Суттєві позитивні результати розвитку інформаційного суспільства отримано на регіональному та місцевому рівні, у тому числі в Дніпропетровській та Одеській областях, м. Вінниці, Львові, Славутічі.

Водночас рівень розбудови інформаційного суспільства в Україні не відповідає потенціалу та можливостям України. Основними чинниками, які призвели до гальмування розвитку інформаційного суспільства в Україні, є:

- відсутність дієвого механізму виконання завдань розвитку інформаційного суспільства. Реалізація органами виконавчої влади плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2007 р. № 653, не забезпечила створення умов для розвитку інформаційного суспільства в Україні;
- неефективність роботи Міжгалузевої ради з питань розвитку інформаційного суспільства, утвореної відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14 січня 2009 р. № 4 (Офіційний вісник України, 2009 р., № 3, ст. 77);
- економічна криза, що призвела до зменшення обсягу фінансування робіт у рамках виконання Національної програми інформатизації, внаслідок чого зменшився вплив Програми на процеси інформатизації в державі та посилилася децентралізація підходів до здійснення заходів з розбудови інформаційного суспільства відповідними державними органами;
- відсутність процедури погодження з Адміністрацією Держспецзв'язку створення та розвитку інформаційно-телекомунікаційних систем, в яких оброблятиметься інформація, що є власністю держави, або інформація з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законодавством;
- низький рівень взаємодії замовників Національної програми інформатизації щодо погодження Генеральним державним замовником Національної програми інформатизації завдань

(проектів) створення інформаційно-телекомунікаційних систем державними органами.

З огляду на зазначене необхідно:

- удосконалити нормативно-правову базу з питань забезпечення розвитку інформаційної сфери та прискорити її адаптацію до європейських правових норм та стандартів;
- забезпечити належну координацію дій усіх заінтересованих суб'єктів під час запровадження інструментів е-демократії;
- удосконалити інституціональний механізм формування, координації та здійснення контролю за виконанням завдань розбудови інформаційного суспільства;
- підвищити рівень інформаційної представленості України в Інтернет-просторі та присутності в ньому українських інформаційних ресурсів;
- забезпечити прийняття системних державних рішень, спрямованих на стимулювання створення національних інноваційних структур (центрів, наукових парків і технопарків) для розроблення конкурентоспроможних вітчизняних інформаційно-комунікаційних технологій;
- підвищити на державному рівні значущість українського сегмента Інтернету як одного з найважливіших інструментів розвитку інформаційного суспільства та конкурентоспроможності держави;
- розробити на національному та місцевому рівні механізм ефективної громадської участі та громадського контролю за реалізацією пріоритету розбудови інформаційного суспільства.

Крім того, уповільнено та недостатньо координується процес впровадження електронного урядування, а саме:

- результати розроблення і впровадження на замовлення державних органів інформаційно-комунікаційних технологій не завжди мають системний характер;
- повільно впроваджуються сучасні засоби доступу громадян до публічної інформації суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації;
- органи місцевого самоврядування порівняно з центральними органами виконавчої влади мають значно нижчий рівень інформаційно-технологічного забезпечення адміністративно-управлінських процесів, а також розвитку інформаційно-технологічної інфраструктури та державних інформаційних систем;

- відсутній системний підхід до впровадження електронного документообігу, що взаємодіє в інтегрованій електронній інформаційно-аналітичній системі державних органів, яка призначена насамперед для забезпечення міжвідомчої інформаційної взаємодії;
- не виконується завдання з розбудови інформаційної інфраструктури, прийняття рішень та стандартів у галузі електронного обміну інформацією на міжвідомчому рівні, а також між державними органами, громадянами та організаціями, що є особливо актуальним у процесі подальшого розвитку державних електронних інформаційних систем;
- не забезпечене надходження та постійне архівне зберігання електронних документів з електронним цифровим підписом;
- низьким є рівень комп'ютерної грамотності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, що актуалізує питання організації безперервного навчання та оцінки навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- зберігається цифрова нерівність у використанні інформаційно-комунікаційних технологій;
- зберігаються проблеми організації широкопasmового доступу для користувачів і низькі показники якості доступу до Інтернету.

Крім того, збільшується кількість проблем та ризиків, пов'язаних з інформаційною безпекою, а саме:

- зберігаються загрози національній безпеці, пов'язані з активним використанням Інтернету і мобільного зв'язку з метою пропаганди протиправної діяльності;
- збільшується частка використання інформаційно-комунікаційних технологій для вчинення злочинів, зокрема крадіжок, вимагань, шахрайства;
- актуалізуються питання захисту державних інформаційних ресурсів тощо.

За результатами міжнародних досліджень рейтинги України за окремими індексами, що стосуються впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, становлять:

- глобальний індекс конкурентоспроможності 2011-2012 (WEF Global Competitiveness Index) – 82 місце із 142 держав;
- індекс технологічної готовності 2011-2012 (WEF Technological Readiness Index) – 82 місце із 142 держав;

- індекс мережевої готовності 2011-2012 (WEF Networked Readiness Index) – 75 місце із 142 держав;
- готовність уряду (Government readiness) – 122 місце із 138 держав;
- використання урядом інформаційно-комунікаційних технологій (Government usage) – 75 місце із 138 держав;
- рейтинг за електронною готовністю 2010 (EIU eReadiness Ranking) – 64 місце із 70 держав;
- індекс електронного уряду ООН 2012 (UN e-Government Index) – 68 місце із 193 держав.

Проблеми, що перешкоджають підвищенню ефективності використання інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення якості життя громадян, забезпеченню конкурентоспроможності України, розвитку економічної, соціально-політичної, культурної та духовної сфери суспільства, вдосконаленню системи прийняття державних управлінських рішень, мають комплексний характер і не можуть бути розв'язані на рівні окремих державних органів або адміністративно-територіальних одиниць. Усунення таких проблем потребує значних ресурсів, скоординованого проведення організаційних змін і забезпечення узгодженості дій за відповідним напрямом.

Умовами розвитку інформаційного суспільства є:

- забезпечення координуючої ролі держави в реалізації національної інформаційної політики із застосуванням принципів державно-приватного партнерства; організації наукових досліджень, створення та розвитку трудового потенціалу;
- концентрація ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку інформаційного суспільства;
- розвиток національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та її інтеграція до світової інфраструктури;
- вільний доступ до інформації і знань, крім обмежень, установлених законом;
- удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері;
- підтримка вітчизняних суб'єктів індустрії програмної продукції;
- сприяння розвитку міжнародного співробітництва;
- постійне вдосконалення бізнес-клімату і розвиток конкуренції;
- становлення національної інформаційної індустрії;

- впровадження новітніх технологій у систему виробництва і споживання та розвиток високотехнологічного машинобудування.

Мета, принципи та завдання

Метою реалізації Стратегії є формування сприятливих умов для розбудови інформаційного суспільства, соціально-економічного, політичного і культурного розвитку держави з ринковою економікою, що керується європейськими політичними та економічними цінностями, підвищення якості життя громадян, створення широких можливостей для задоволення потреб і вільного розвитку особистості, підвищення конкурентоспроможності України, вдосконалення системи державного управління за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Для розвитку інформаційного суспільства необхідно застосовувати принципи:

- рівноправного партнерства державних органів, громадян і бізнесу;
- прозорості та відкритості діяльності державних органів;
- гарантованості права на інформацію, вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, установлених законом;
- свободи вираження поглядів і переконань;
- правомірності одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;
- інформаційної безпеки;
- постійного навчання;
- підконтрольності та підзвітності державних органів громадськості;
- сприяння пріоритетному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій;
- чіткого розмежування повноважень і скоординованої взаємодії державних органів;
- гарантованості повного ресурсного забезпечення національних програм та проектів розвитку інформаційного суспільства.

Основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань визначено в Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», які з урахуванням сучасного стану та тенденцій розвитку України включають:

- прискорення процесу розроблення та впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у державне управління,

охорону здоров'я, культуру, освіту, науку, охорону навколишнього природного середовища, бізнес тощо;

- розвиток електронної економіки;
- забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності громадян насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні всебічно розвиненої особистості, та забезпечення неперервності навчання;
- розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція до світової інфраструктури;
- підвищення якості та доступності адміністративних послуг, спрощення процедур їх надання і скорочення відповідних витрат, деперсоніфікація надання адміністративних послуг як інструмент зниження рівня корупції;
- розвиток електронної демократії;
- збереження культурної спадщини України шляхом документування її об'єктів на цифрових носіях, забезпечення накопичення і збереженості електронних документів та електронних інформаційних ресурсів;
- досягнення ефективної участі регіонів України у процесах становлення інформаційного суспільства, підтримку регіональних і місцевих ініціатив;
- захист інформаційних прав громадян та організацій, авторського права, підтримку демократичних інститутів та мінімізацію ризиків «інформаційної нерівності»;
- захист персональних даних;
- забезпечення відкритості інформації про діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, розширення доступу до неї та надання можливості безпосередньої участі як інститутів громадянського суспільства, так і громадян у процесах підготовки і проведення експертизи проектів актів законодавства, здійснення контролю за результативністю і ефективністю діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- удосконалення інформаційного законодавства;
- поліпшення стану інформаційної безпеки.

Основними завданнями розвитку інформаційного суспільства в Україні є:

- сприяння кожному громадянину на засадах широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у створенні інформації і знань, їх використанні та обміні ними, виробництві товарів та наданні послуг;
- забезпечення гарантій волевиявлення і самореалізації громадянина в інформаційному суспільстві, а також вільного доступу до інформації та знань, крім установлених законом обмежень;
- повномасштабне входження України до глобального інформаційного простору;
- прискорений розвиток інформаційного сектору економіки, який активно взаємодіє з іншими секторами економіки з метою підвищення темпів економічного зростання;
- впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, у тому числі в процесі реалізації Ініціативи «Партнерство «Відкритий уряд» та електронного урядування;
- гармонізація національного законодавства з європейським, дотримання цілей і принципів, проголошених Організацією Об'єднаних Націй, Декларацією принципів та Плану дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства.

Етапи та основні напрями реалізації

Реалізація Стратегії передбачається у 2013-2020 роках.

На першому етапі реалізації Стратегії (2013-2015 роки) необхідно досягти цілей та виконати завдання, що визначені Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», внести зміни до плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2007 р. № 653, з метою його актуалізації. Необхідно забезпечити розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України, Закону України «Про електронну комерцію», внести зміни до нормативно-правових актів щодо Національної програми інформатизації, розробити базові норми, правила і регламенти створення, впровадження, модернізації та експлуатації інформаційних ресурсів, інформаційних, інформаційно-аналітичних, інформаційно-телекомунікаційних систем та засобів інформатизації органів державної

влади, а також визначити порядок здійснення контролю за дотриманням таких правил, норм та регламентів.

На другому етапі (2016-2020 роки) передбачається гармонізувати досягнення розвитку інформаційного суспільства в Україні із загальносвітовими та досягти:

- розбудови інформаційної інфраструктури для забезпечення доступу громадян до інформаційних послуг та інформаційно-комунікаційних технологій;
- спрощення процедури доступу громадян до інформації та знань за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, крім обмежень, установлених законом;
- забезпечення сталого розвитку національної економіки за допомогою новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, насамперед е-економіки та е-комерції з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- підвищення ефективності та якості державного управління з надання адміністративних послуг в електронній формі, прозорості та відкритості діяльності державних органів, активності громадян та організацій у формуванні та реалізації державної політики, здійснення контролю за діяльністю державних органів;
- широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіту, культуру, архівну справу, охорону здоров'я, охорону навколишнього природного середовища тощо;
- посилення мотивації до використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- забезпечення інформаційної безпеки;
- запровадження системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства в Україні;
- забезпечення подальшого розвитку Національної системи конфіденційного зв'язку як інтегрованої основи для загальнодержавних інформаційних систем електронної взаємодії державних органів;
- поліпшення кадрового потенціалу у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Основними напрямками реалізації Стратегії за зазначеними етапами є розвиток таких сфер суспільного життя.

Інформаційна інфраструктура

Формування сучасної інформаційної інфраструктури передбачає:

- розвиток національної, галузевих і регіональних інформаційних систем, мереж та електронних ресурсів, електронних інформаційно-аналітичних систем державних органів та органів місцевого самоврядування;
- забезпечення електронної взаємодії державних органів між собою та з громадянами і організаціями;
- створення вітчизняними виробниками з урахуванням результатів досліджень ситуаційних центрів, засобів інформатизації, розроблення комп'ютерних програм, зокрема з відкритими кодами, та новітніх конкурентоспроможних інформаційно-комунікаційних технологій;
- впровадження інтелектуальних інформаційних та інформаційно-аналітичних технологій, інтегрованих систем баз даних та знань, національних інформаційних ресурсів;
- створення та застосування суперкомп'ютерних систем, зокрема на основі грід- та «хмарних» технологій;
- активізацію впровадження систем електронних розрахунків за придбані товари, виконані роботи та надані послуги;
- забезпечення надання усіх видів соціальної допомоги у межах єдиного державного порталу;
- створення електронних інформаційних ресурсів з метою забезпечення належного рівня соціального захисту громадян України, іноземців та осіб без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах;
- сприяння впровадженню цифрового телерадіомовлення, розроблення національних стандартів цифрового мовлення з урахуванням європейського досвіду;
- створення системи суспільного телебачення і радіомовлення України;
- виконання зобов'язань щодо міжнародного співробітництва, спрямованого на розвиток інформаційної інфраструктури та забезпечення розширення участі України у відповідних міжнародних ініціативах;
- створення інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету на всій території України;

- забезпечення вільного недискримінаційного доступу всіх суб'єктів ринку телекомунікацій до житлових будинків та офісних приміщень для будівництва телекомунікаційної інфраструктури;
- створення в усіх населених пунктах України умов для доступу до Інтернету, в тому числі шляхом розбудови мережі пунктів колективного доступу;
- прискорення конверсії радіочастотного ресурсу на користь цивільних користувачів;
- модернізацію системи телерадіомовлення, розширення зони постійного приймання українських телерадіопрограм;
- впровадження новітніх технологій у спеціальні телекомунікаційні мережі, зокрема в Національну систему конфіденційного зв'язку;
- розвиток технологій виготовлення оптичних носіїв для довгострокового зберігання інформації;
- створення Національного депозитарію електронних інформаційних ресурсів;
- приведення державних електронних інформаційних ресурсів у відповідність із стандартами і технічними регламентами, загальнодержавними, галузевими та локальними класифікаторами і довідниками;
- впровадження в діяльність державних органів технологій ситуативного управління для підготовки і підтримки прийняття рішень державного управління;
- розроблення та впровадження національних стандартів і технічних регламентів застосування інформаційно-комунікаційних технологій, гармонізованих з відповідними стандартами держав - членів ЄС;
- створення та впровадження єдиної загальнодержавної системи електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису;
- розширення переліку електронних послуг, які можуть надаватися із застосуванням електронних цифрових підписів, у тому числі електронної ідентифікації суб'єктів електронної взаємодії та систем, за допомогою яких здійснюється така взаємодія.

Доступ до інформації та знань

Громадяни повинні мати широкий доступ до інформації та знань, насамперед до публічної інформації. Відкрита інформація є основою дієвого та прозорого процесу прийняття рішень, а також умовою для розвитку демократичного суспільства. Реалізація державної політики

повинна сприяти розширенню можливостей отримання інформації для всіх верств населення, у тому числі осіб з обмеженими можливостями, створенню інформаційного наповнення та якісного контенту.

Політика забезпечення доступу до інформації та знань спрямована на:

- підтримку інституціональних зусиль з нарощення потенціалу;
- надання доступу до суспільно необхідної інформації;
- запровадження механізму вільного, спрощеного та безоплатного доступу, в тому числі з використанням Інтернету, до інформації, що міститься в державних реєстрах, у визначених законом випадках;
- забезпечення розвитку суспільного телебачення і радіомовлення;
- створення та впровадження єдиної інформаційної системи надбань документальної спадщини.

Е-економіка

У сфері е-економіки передбачається стимулювання розвитку електронної економічної діяльності або видів економічної діяльності за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, створення умов для:

- розвитку конкурентоспроможних високотехнологічних галузей, зокрема засобів обчислювальної техніки, радіоелектроніки, телекомунікаційного устаткування і програмного забезпечення, високотехнологічного машинобудування;
- розвитку електронного ринку як системи економічних відносин у віртуальному просторі, що складаються у процесі торгівлі послугами або товарами за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;
- стимулювання створення нових підприємств, зайнятих виробництвом високотехнологічного устаткування і продукції;
- збільшення обсягів експорту продукції і послуг;
- підвищення економічної ефективності використання об'єктів інтелектуальної власності.

Одним з основних завдань формування е-економіки є розвиток електронного бізнесу. Зазначене завдання розв'язується шляхом розвитку і застосування підприємствами технологій та інструментів електронної торгівлі; використання електронного цифрового підпису і забезпечення інформаційної безпеки; впровадження системи дистанційного обслуговування у банківській системі; забезпечення подальшої інтеграції національної платіжної системи з міжнародними платіжними системами. Створення е-економіки сприятиме конкурентоспроможності національної

економіки, розвитку виробництва товарів і послуг з високою доданою вартістю.

Основою формування е-економіки є надійна і безпечна взаємодія всіх суб'єктів у процесі провадження комерційної діяльності.

Формування системи електронної звітності з метою зменшення витрат часу громадян та організацій на підготовку та подання звітності відповідним державним органам за принципом «єдиного вікна».

На даний час необхідно насамперед розробити нормативно-правову базу у сфері е-комерції та її гармонізації з міжнародними стандартами.

Електронне урядування

Впровадження електронного урядування, створення електронного уряду та становлення е-демократії передбачають нові форми організації діяльності та взаємодії державних органів з громадянами та організаціями. Основними засадами розвитку електронного урядування відповідно до Законів України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про Національну програму інформатизації» та Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250 (Офіційний вісник України, 2010 р., № 97, ст. 3443), є:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення;
- розроблення та впровадження концептуальних засад інтегрованої системи «Електронний Уряд»;
- забезпечення ефективності та якості адміністративних послуг населенню та бізнесу, що надаються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;
- створення системи електронної взаємодії державних органів;
- впровадження в діяльність державних органів типових організаційно-технологічних рішень та забезпечення їх ефективного функціонування;
- впровадження відомчих інформаційних систем планування та управлінської звітності в рамках створення єдиної державної системи контролю результативності діяльності державних органів щодо забезпечення розвитку соціально-економічної сфери;
- нормативно-правове регулювання процедури забезпечення архівного зберігання електронних документів;
- створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг для забезпечення надання органами виконавчої влади, іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим,

органами місцевого самоврядування адміністративних послуг громадянам і організаціям;

- здійснення додаткових заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для надання послуг із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема особам, які потребують соціальної допомоги та реабілітації;
- підвищення ефективності та прозорості процедури здійснення державних закупівель з урахуванням інтенсифікації впровадження системи електронних державних закупівель;
- поширення досвіду, набутого під час реалізації пілотних проектів у сфері е-урядування, зокрема таких як «Електронне міністерство», «Електронний регіон», «Електронне місто», «Електронне село»;
- організація та впровадження у рамках виконання міжнародної програми «Бібліоміст – глобальні бібліотеки в Україні» ініціативи «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування»;
- проходження державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування навчання з питань впровадження електронного урядування.

Е-демократія

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у систему суспільних відносин дає змогу розширити можливості суспільно-політичної участі громадян, створити умови для зростання громадської активності та становлення е-демократії. Основними засадами та напрямками розвитку е-демократії, що визначені Концепцією розвитку електронного урядування в Україні, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250 (Офіційний вісник України, 2010 р., № 97, ст. 3443), Стратегією державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затвердженою Указом Президента України від 24 березня 2012 р. № 212, та планом дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» схваленим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 220, є:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення у частині організації електронної взаємодії громадян та організацій з державними органами;
- активне використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення участі громадян та організацій у формуванні та реалізації державної політики, у тому числі шляхом підтримки пілотних інтернет-проектів;

- формування мережевої культури комунікації на засадах партнерства;
- визнання важливої ролі засобів масової інформації як майданчиків для публічних форумів та дискусій, за допомогою яких громадяни мають можливість відстоювати свої суспільні інтереси;
- створення та впровадження інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Електронний парламент України», яка забезпечить доступ громадян до інформації про парламентську діяльність та документів, а також стимулює розвиток рівноправного цілісного інформаційного суспільства у результаті використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і стандартів;
- створення на базі Національного центру підтримки електронного урядування системи інтерактивної взаємодії з громадянами з використанням наявних соціальних мереж «Ми розвиваємо електронне урядування»;
- сприяння співпраці державних органів з інститутами громадянського суспільства, експертами та міжнародними партнерами у розробленні проектів нормативно-правових актів, стандартів та впровадженні пілотних проектів електронної демократії з дотриманням прав людини та верховенства права.

Е-освіта

Однією з основних умов успішної реалізації державної політики у сфері розвитку інформаційного суспільства є забезпечення навчання, виховання, професійної підготовки людини для роботи в інформаційному суспільстві.

Основними засадами розвитку інформаційного суспільства та Національною доктриною розвитку освіти визначено пріоритетні заходи, що спрямовані на реалізацію державної політики у зазначеній сфері, здійснення яких, зокрема, забезпечить удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві, створить умови для приведення рівня і якості освітнього потенціалу у відповідність з вимогами кадрового забезпечення інноваційного розвитку України, а саме:

- забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу;
- формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти;

- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуск електронних підручників та енциклопедій;
- створення інформаційної системи підтримки освітнього процесу, системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління навчальними закладами, інформаційно-технологічного забезпечення моніторингу освіти;
- забезпечення у повному обсязі навчальних закладів комп'ютерними комплексами та мультимедійним обладнанням;
- розвиток мережі електронних бібліотек на всіх освітніх рівнях;
- створення системи дистанційного навчання, у тому числі для осіб з обмеженими можливостями та дітей, які перебувають на довготривалому лікуванні, та забезпечення на їх основі ефективного впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій на всіх освітніх рівнях усіх форм навчання;
- забезпечення навчально-виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також доступу навчальних закладів до світових інформаційних ресурсів;
- створення відкритої мережі освітніх ресурсів;
- створення національного науково-освітнього простору, який ґрунтуватиметься на об'єднанні різних національних багатоцільових інформаційно-комунікаційних систем;
- розроблення методологічного забезпечення у частині використання комп'ютерних мультимедійних технологій у процесі викладання предметів та дисциплін;
- удосконалення навчальних планів, відкриття нових спеціальностей з новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, втілення принципу «освіта протягом усього життя»;
- забезпечення вільного доступу до засобів інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних ресурсів, особливо у сільській місцевості та важкодоступних населених пунктах;
- підвищення рівня комп'ютерної грамотності населення, зокрема пенсіонерів, малозабезпечених осіб та осіб, що потребують соціальної допомоги та реабілітації;
- створення умов для оволодіння протягом найближчих п'яти років усіма випускниками шкіл комп'ютерною грамотністю;
- забезпечення всіх навчальних закладів широкосмуговим доступом до міжнародних науково-освітніх мереж та Інтернету.

Наука та інновації

У сучасному світі конкурентоспроможність держав підвищується насамперед у результаті розвитку науки та інновацій, що забезпечується прискореним запровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, створенням на їх основі нових ресурсів, методів, інструментів, технологій.

Для створення зазначених умов необхідно:

- стимулювати розвиток наукових та науково-технічних досліджень шляхом запровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема технологій розвитку наукової мережі УРАН, приєднання до світових комп'ютерних мереж, у тому числі наукової мережі GEANT, стимулювання оновлення парку суперкомп'ютерів;
- прискорити розвиток національної системи цифрової науково-технічної інформації, забезпечивши при цьому створення цифрових ресурсів та електронних баз даних наукової та науково-технічної інформації;
- забезпечити доступ до іноземних цифрових ресурсів та електронних світових баз даних наукової та науково-технічної інформації;
- стимулювати розвиток українського сегмента мереж наукової співпраці та наукових колективів;
- надавати державно-приватну підтримку в реалізації проектів створення електронних наукових ресурсів з відкритим доступом.

Особливу увагу в розбудові інформаційного суспільства необхідно приділити випереджальному розвитку фундаментальних і прикладних наукових досліджень та наукоємних технологій, інноваційному розвитку вітчизняної індустрії програмування, інфраструктури виробництва інформаційно-комунікаційних технологій.

Е-культура

Основними пріоритетами діяльності є створення електронних версій культурного надбання бібліотек, музеїв, архівів, образотворчого мистецтва (живопис, графіка, скульптура), нерухомого культурного надбання (архітектура, ландшафт), кіно, телебачення тощо.

З метою розвитку е-культури необхідно здійснювати заходи щодо:

- підвищення ефективності використання і забезпечення доступу до документів, які зберігаються у бібліотечних фондах, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема шляхом виконання Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI»,

затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. № 956 (Офіційний вісник України, 2011 р., № 71, ст. 2672);

- сприяння створенню в електронній формі культурних цінностей, їх збереженню та забезпеченню широкого доступу;
- забезпечення процесів переведення в електронну форму документів архівних, бібліотечних, музейних фондів, інших фондів закладів культури та створення електронних інформаційно-пошукових систем з історії, культури, народної творчості, сучасного мистецтва України, зокрема підвищення рівня забезпечення збереженості документів Національного архівного фонду;
- накопичення національних інформаційних ресурсів в економічній, науково-технічній, соціальній, національно-культурній сфері, охороні навколишнього природного середовища з обов'язковим створенням української лінгвістичної системи та українського лінгвістичного порталу в Інтернеті;
- створення необхідної техніко-технологічної інфраструктури, електронних інформаційних ресурсів в архівах, бібліотеках, музеях, науково-дослідних установах з визначенням вимоги щодо обов'язковості сумісності таких ресурсів;
- реалізація пілотного проекту «Єдина інформаційна система надбань документальної спадщини»;
- підтримка діяльності державних та інших організацій із збереження в суспільстві культурних і моральних цінностей, традицій патріотизму і гуманізму з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Е-медицина

Відповідно до програми Європейського Союзу «Європейська стратегія здоров'я 2020» необхідно розробити та забезпечити виконання Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір», що сприятиме вдосконаленню підходів до методів розв'язання актуальних проблем у галузі охорони здоров'я.

Принципово новим для України підходом до реформування медичної галузі є створення єдиної (інтегрованої) інформаційно-аналітичної системи обліку стану здоров'я громадян України, а також іноземців та осіб без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, на основі електронної ідентифікації пацієнтів у закладах охорони здоров'я, збору даних профілактичних обстежень з метою подальшого використання в аналітичних, експертних і статистичних системах. Важливою умовою створення зазначеної системи є забезпечення дотримання норм статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, створення системи дистанційного консультування та діагностики з використанням

інформаційно-комунікаційних технологій, що об'єднують великі заклади охорони здоров'я та наукові установи.

Е-медицина повинна забезпечувати взаємодію між пацієнтами, медичними працівниками та установами за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Основними напрямками діяльності в галузі розвитку е-медицини є:

- впровадження автоматизованих інформаційних галузевих систем, які, зокрема, дають змогу перейти до ведення медичної документації в електронному вигляді;
- розвиток телемедицини;
- удосконалення розвитку системи моніторингу стану здоров'я населення;
- створення та впровадження нових комп'ютерних технологій профілактики захворювань, діагностики, забезпечення лікувальних процесів;
- створення загальнодоступних електронних медичних ресурсів.

Охорона навколишнього природного середовища

Основою розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури у сфері охорони навколишнього природного середовища є створення і забезпечення роботи мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації, побудованої з використанням геоінформаційних технологій збирання, зберігання, обробки та передачі екологічної інформації з метою проведення аналізу, моделювання і прогнозування стану охорони навколишнього природного середовища. Інформаційно-аналітична система, що функціонуватиме на основі інтегрованої інформації про різні види виробничої діяльності, повинна вирішувати питання прогнозування забруднення навколишнього природного середовища, проведення аналізу та оцінки ризику еколого-економічних конфліктів, прогнозування наслідків техногенного впливу і природних катастроф для надійного захисту екологічного простору України та раціонального використання природних ресурсів.

Основною метою управління станом охорони навколишнього природного середовища є створення сприятливих умов для збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорони, раціонального використання і відтворення природних ресурсів.

Регіональними елементами мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи є такі об'єкти моніторингу, як атмосферне повітря, поверхневі та підземні води, ґрунти і зелені насадження, екзогенні процеси, окремо необхідно виділити транспортні магістралі, промислові підприємства та міські інженерні господарства.

Для вдосконалення системи охорони навколишнього природного середовища необхідно забезпечити:

- використання та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у сфері екології і використання природних ресурсів;
- реалізацію проектів і виконання програм з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у галузі сталого виробництва, споживання, екологічно безпечної утилізації та переробки відповідних компонентів;
- створення на базі інформаційно-комунікаційних технологій систем прогнозування та моніторингу впливу природних і техногенних катастроф на навколишнє природне середовище.

Інформаційна безпека

Забезпечення інформаційної безпеки у процесі використання інформаційно-комунікаційних технологій є однією з найважливіших умов успішного розвитку інформаційного суспільства. Пріоритетами діяльності в галузі забезпечення інформаційної безпеки є:

- сприяння виробництву конкурентоспроможного національного інформаційного продукту;
- сприяння вітчизняному виробництву засобів захисту інформації, створенню захищених інформаційно-телекомунікаційних систем, запровадження сучасних захищених інформаційних технологій в інтересах державного управління;
- створення ефективної системи виявлення та запобігання загрозам державних електронних інформаційних ресурсів, у тому числі щодо протидії розповсюдженню комп'ютерних вірусів, програмних і апаратних закладок, а також витоку інформації технічними каналами та за рахунок несанкціонованих дій;
- забезпечення цілісності, доступності та конфіденційності інформаційних ресурсів України, які створюють умови для розвитку особи, стійкого функціонування суспільства і держави, захисту персональних даних та інформації, що перебуває у володінні фізичних, юридичних осіб та держави, від зовнішніх і внутрішніх

інформаційних загроз, зокрема шляхом протидії комп'ютерним злочинам;

- забезпечення безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інформаційно-телекомунікаційних систем, які функціонують в інтересах управління державою, задовольняють потреби оборони та безпеки держави, кредитно-банківських та інших сфер національної економіки, систем управління об'єктами критичної інфраструктури;
- удосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення інформаційної безпеки, зокрема кібернетичної безпеки національної критичної інфраструктури;
- впровадження захищеного механізму ідентифікації учасників електронної взаємодії;
- формування системи моніторингу безпеки інформаційних ресурсів та систем.

Міжнародне співробітництво

Основними напрямками реалізації цієї Стратегії в рамках міжнародного співробітництва у сфері розвитку інформаційного суспільства є:

- дотримання рішень Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства (2000 року), Женевського (2003 рік) та Туніського (2005 рік) всесвітніх самітів з питань інформаційного суспільства, Європейської стратегії взаємодії (2008 рік), рамкових європейських програм;
- участь державних органів у міжнародному інформаційному обміні;
- участь державних органів у створенні системи міжнародної інформаційної безпеки, удосконалення взаємодії спеціально уповноважених державних органів України та іноземних держав у сфері запобігання, виявлення, припинення та ліквідації наслідків використання інформаційно-комунікаційних технологій у терористичних та інших злочинних цілях;
- участь України в міжнародних дослідницьких проектах за основними напрямками розвитку науки, технологій і техніки;
- участь у розробленні міжнародних стандартів у сфері інформаційних і телекомунікаційних технологій, гармонізація національної системи стандартів та сертифікації у зазначеній сфері з міжнародною;
- участь у європейських програмах розвитку інформаційного суспільства та Ініціативі «Партнерство «Відкритий Уряд»;

–участь у реалізації Стратегії співробітництва держав - учасниць СНД у розбудові та розвитку інформаційного суспільства.

Основний механізм впровадження Стратегії

Заходи щодо реалізації Стратегії, органи, відповідальні за їх виконання, та строки виконання таких заходів визначаються у планах заходів щодо її реалізації, насамперед у Національному плані дій щодо впровадження Програми економічних реформ на відповідний рік.

Реалізація положень Стратегії здійснюється також шляхом включення відповідних заходів до переліку завдань (проектів) Національної програми інформатизації.

Реалізація положень Стратегії, виконання планів заходів, моніторинг стану їх виконання здійснюються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Однією з умов успішної реалізації Стратегії є розроблення і впровадження системи моніторингу з урахуванням об'єктивних показників. Моніторинг реалізації Стратегії проводить Держінформнауки. До проведення моніторингу з метою дотримання об'єктивності та неупередженості залучатимуться неурядові організації, незалежні інститути та експерти.

Результати моніторингу включаються до щорічної доповіді про стан інформатизації в Україні, яка згідно із Законом України «Про Національну програму інформатизації» подається Кабінетом Міністрів України Верховній Раді України.

Інститути громадянського суспільства здійснюють контроль за діяльністю державних органів щодо реалізації Стратегії, зокрема шляхом проведення громадської експертизи проектів нормативно-правових актів та концептуальних документів з питань інформаційного суспільства.

Результати моніторингу можуть бути підставою для коригування планів заходів з реалізації Стратегії.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Фінансування заходів щодо реалізації Стратегії здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, інвестицій підприємств та організацій, грантів міжнародних організацій, а також інших не заборонених законодавством джерел.

Обсяги видатків на виконання заходів уточнюються щороку з урахуванням можливостей державного та відповідних місцевих бюджетів, конкретизації завдань за підсумками виконання у попередні роки.

Поширення ідей розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань

З метою поширення ідей розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань для кожного громадянина держава вживатиме заходів для організації та проведення конференцій, форумів, семінарів, засідань за круглим столом, сприяння залученню засобів масової інформації, використання нових медіа-ресурсів, створення та підтримки інформаційних веб-сайтів, видання буклетів, брошур, книжок, у тому числі на електронних носіях.

Оціночні (контрольні) показники та індикатори розвитку інформаційного суспільства в Україні

Для оцінки стану розвитку інформаційного суспільства в Україні та досягнення основних стратегічних цілей, що визначені Стратегією, використовуються контрольні показники та індикатори Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства, результати державних статистичних спостережень у сфері інформатизації та індекси міжнародних рейтингів розвитку інформаційного суспільства.

<...>

Оцінка ефективності реалізації Стратегії повинна ґрунтуватися на результатах виконання планів заходів та планів дій з розвитку інформаційного суспільства, позиції України у міжнародних рейтингах, результатах моніторингу України, отриманих міжнародними організаціями, результатах статистичних спостережень Держстату, соціологічних досліджень та опитувань громадськості.

Очікувані результати

Реалізація Стратегії дасть змогу:

- підвищити національну конкурентоспроможність у результаті розвитку людського потенціалу, насамперед у високоінтелектуальних сферах;
- підвищити якість життя шляхом забезпечення економічного зростання, надання якісного доступу до послуг у сферах інформації, освіти, науки, охорони здоров'я, урядування та широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- створити нові робочі місця, розширити можливості населення щодо працевлаштування;
- підвищити рівень соціального захисту вразливих верств населення, зокрема осіб, які потребують соціальної допомоги та реабілітації;

- створити сучасну захищену інформаційну інфраструктуру та забезпечити створення умов для безпечного функціонування національної критичної інфраструктури;
- сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, яке гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян щодо участі у суспільному житті, прийнятті відповідних рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Інформаційні ресурси

Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/386-2013-%D1%80> (дата звернення: 20.05.2025).

СТРАТЕГІЯ **розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року** *(в редакції від 10.07.2019)*

Аналіз поточного стану інноваційної діяльності

Стратегія успішного розвитку національних економічних систем держав-лідерів останніми роками тісно пов'язана з лідерством у дослідженнях і розробках, появою нових знань, розвитком високотехнологічного виробництва і створенням масових інноваційних продуктів. Розвиток інноваційного потенціалу - це не тільки шлях динамічного розвитку та успіху, а і засіб забезпечення безпеки та суверенітету держави, її конкурентоспроможності у сучасному світі.

За даними Світового банку, частка валової доданої вартості високо- та середньотехнологічних секторів у загальному обсязі валової доданої вартості переробної промисловості у 2015 році становила 63 відсотки у Швейцарії, 50,5 відсотка у Чеській Республіці, 61,4 відсотка у Німеччині, 42,8 відсотка в Ізраїлі, 63,7 відсотка у Південній Кореї, 30,4 відсотка в Україні. При цьому, за даними Держстату, в Україні ця частка у 2016 році становила 25,7 відсотка (7,6 відсотка та 18,1 відсотка у високо- та середньотехнологічному секторах відповідно). Якщо порівнювати валовий внутрішній продукт на душу населення у 2016 році у поточних цінах 2010 року названих держав із валовим внутрішнім продуктом на душу населення України, за даними Національного наукового фонду США, це співвідношення становитиме від 8,5 раза до 36 разів (Швейцарія – 79866 доларів США; Ізраїль – 37180,8; Південна Корея – 27608,2; Німеччина – 42232,6; Чехія – 18483,7 та Україна – 2185,7 долара США).

Стратегічну мету з формування в Україні високорозвинутої соціально орієнтованої економіки, що базується на знаннях та інноваціях, передбачено Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, планом заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженим постановою

Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 (Офіційний вісник України, 2018 р., № 24, ст. 852).

Конкурентна позиція України є нестійкою, що відображено у деяких світових рейтингах.

За даними Всесвітнього економічного форуму у Звіті про глобальну конкурентоспроможність 2017-2018 років, Україна посіла 81 місце серед 137 досліджуваних держав, піднявшись на чотири позиції. За компонентами показника, який характеризує ефективність ринків – ключового фактора на стадії інвестиційного зростання (індустріалізації) - Україна посідає 101 місце за ефективністю товарних ринків серед 137 держав, 120 – за ефективністю фінансових ринків і 86 – за ефективністю ринку праці. Готовність до адаптації технологій та інновацій оцінена на рівні 81 місця. При цьому за показником «Ринкові інституції» наша держава посідає 118 місце, а за розвитком бізнесу – 90. Серед факторів, важливих для розвитку промисловості, сприятливими є хіба що розмір доступного ринку (за ємністю ринку Україна посідає 47 місце) та освіта (наша держава посідає 35 місце). Незважаючи на велику кількість вчених та інженерів, а також частку людей, які мають вищу освіту, Україна має посередній рейтинг за показником «Інновації» та низькі значення показників «Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері досліджень і розробок», «Технологічна готовність». Найбільш проблемним показником залишається «Іноземні інвестиції та трансфер технологій».

Відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2018 році, Україна на 53 місці серед 60 досліджуваних держав. При цьому наша держава виявилася найгіршою за продуктивністю праці (60 місце), що свідчить про низький рівень застосовуваних технологій та виробництва товарів з низькою доданою вартістю, потрапила до трійки аутсайдерів за технологічними можливостями (58 місце) та посідає 54 місце за рівнем витрат на дослідження та розробки у валовому внутрішньому продукті. Водночас вона зберігає високе 28 місце за ефективністю вищої освіти та 35 місце за патентною активністю, тобто має потенціал до розвитку.

Інноваційне табло ЄС, яке включає дані щодо держав європейського співтовариства, держав-кандидатів на вступ в ЄС та деяких інших держав, віднесло Україну до групи «Інноватор, що формується» разом з Болгарією, Македонією та Румунією. Проведений покомпонентний аналіз свідчить, що Україна має значні нереалізовані можливості в інноваційному розвитку, особливо щодо комерціалізації нововведень і у сфері захисту прав на інтелектуальну власність. Головними перевагами України є вигідне географічне положення, ємний ринок, наявність поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та відносно високий рівень розвитку людського потенціалу.

За даними Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), у 2018 році Україна посіла у рейтингу найвищу позицію за останні сім років – 43 місце, покращивши його з минулого року на сім позицій, а в попередньому році Україна піднялася на шість пунктів, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності – співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів. Серед сильних сторін держави варто відзначити такі показники, як створення знань і результати наукових досліджень, співвідношення патентів за походженням до валового внутрішнього продукту за паритетом купівельної спроможності, співвідношення корисних моделей за походженням до валового внутрішнього продукту за паритетом купівельної спроможності, витрати на комп'ютерне програмне забезпечення у відсотках до валового внутрішнього продукту, експорт інформаційно-комунікаційних послуг у відсотках загального обсягу торгівлі. Так, за даними Держстату, у 2017 році продукція сектору інформаційних технологій становила більше ніж 3 відсотки валового внутрішнього продукту, а сукупний дохід галузі - більше ніж 3,5 млрд. доларів США, що співставно з обсягами продукції високотехнологічного сектору.

Проведений порівняльний аналіз стану інноваційної системи України відносно світового рівня на основі міжнародних індексів свідчить, що Україна має високий освітній та науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні нововведення у вигляді ідей, наукових розробок, патентів. Серед конкурентних переваг України варто виділити такі:

- відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності - висока ємність ринку, якість вищої, середньої та професійної освіти;
- відповідно до Глобального індексу інновацій основою української інноваційної конкурентоспроможності є людський капітал, тобто знання та навички, якими володіють люди, що дають змогу їм створювати цінність у світовій економічній системі. Його ефективна реалізація і є головною конкурентною перевагою.

Серед основних бар'єрів для розвитку інновацій в Україні є:

- недосконалість інституцій, зокрема політичного, регуляторного та бізнес-середовища;
- слабо розвинута інфраструктура, у тому числі інноваційна, оскільки залишаються на низькому рівні показники валового нагромадження капіталу у відсотках до валового внутрішнього продукту, показники екологічної стійкості, доступності та якісної роботи електронного Уряду (використання інформаційних та комунікаційних технологій у поєднанні з організаційними змінами та застосуванням нових навичок у державному управлінні для впровадження державних послуг та демократичних процесів).

За даними Держстату, у 2017 році порівняно з 2016 роком погіршилася переважна кількість показників, що характеризують інноваційну діяльність:

- кількість інноваційно-активних підприємств зменшилася з 834 до 759. За напрямками інноваційної діяльності підприємства найбільш активно займалися придбанням машин, обладнання та програмного забезпечення - 65,9 відсотка загальної кількості інноваційних підприємств;
- обсяг фінансування інноваційної діяльності зменшився до 9117,54 млн. гривень, або до 0,3 відсотка валового внутрішнього продукту. Основним джерелом залишаються власні кошти підприємств – 84,5 відсотка загального обсягу фінансування інновацій;
- частка обсягу реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції зменшилася до 0,7 відсотка.

З метою запровадження нововведень у 2017 році промисловими підприємствами придбано 703 нові технології в Україні та 129 – за її межами. Порівняно з 2015 роком у 2017 році за значного зменшення кількості придбаних українських технологій кількість технологій, придбаних за межами України, збільшилася майже в 2 рази.

Кількість впроваджених у 2017 році інноваційних видів продукції зменшилася на 42,3 відсотка порівняно з 2016 роком. Водночас зменшилася кількість впроваджених нових видів машин, устаткування, приладів, апаратів на 42,5 відсотка. Кількість інноваційних видів продукції, які є новими для ринку, зменшилася на 51,2 відсотка. У 2017 році впроваджено 1831 новий технологічний процес, що в 1,9 раза менше ніж у 2016 році.

Кількість переданих нових технологій становила 61 одиницю у 2017 році та 118 одиниць у 2015 році, у тому числі за межі України було передано дві технології.

При цьому в Україні відбувається поступова деградація інноваційного потенціалу: за даними Держстату, кількість дослідників в Україні стрімко скорочується (із 133744 осіб у 2010 році до 59392 у 2017 році), наукоємність валового внутрішнього продукту (витрати на наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки за всіма джерелами у відсотках до валового внутрішнього продукту) у 2017 році становила лише 0,45 відсотка, динаміка кількості підприємств, що займаються інноваціями, негативна (у 2017 році відбулося скорочення кількості підприємств промисловості, що провадили інноваційну діяльність, на 9 відсотків порівняно з 2016 роком до 16,2 відсотка всіх

промислових підприємств), хоча окремі приклади інноваційного підприємництва та високих технологій, що успішно розвиваються, у нашій економіці є. Інвестиції у нематеріальні активи протягом останніх 15 років становили близько 2-4 відсотки всіх капітальних інвестицій, а частка видів діяльності, що відносяться до високотехнологічних (із сукупною інтенсивністю витрат на дослідження і розробки у співвідношенні до валової доданої вартості – 13,6 і більше) і середньотехнологічних (із сукупною інтенсивністю витрат на дослідження і розробки у співвідношенні до валової доданої вартості – 3,2-13,5), в обсязі реалізованої промислової продукції у 2017 році становила 11,3 відсотка.

Для виправлення ситуації необхідно сприяти розвитку видів діяльності з високою наукоємністю, тобто перейти від низькотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки, а державна політика має створювати сприятливі умови насамперед для розвитку виробництва інтелектуальних продуктів, включаючи можливість їх комерціалізації як в Україні, так і у решті світу.

Сучасні тенденції до розвитку світової економіки та технологічного прогресу призвели до того, що у сфері переробної промисловості - основі високотехнологічного виробництва – конкурують між собою держави з дешевою робочою силою (переважно розташовані у субтропічному та тропічному кліматі, де вартість життя істотно нижча, ніж в Україні) та розвинуті держави із стабільним і сприятливим інвестиційним кліматом, який дозволяє мінімізувати інвестиційні ризики під час створення високотехнологічних виробництв. За таких конкурентних умов Україна не має достатньо переваг, аби бути конкурентною у переробній промисловості.

Починаючи з 1980 року частка переробної промисловості у валовому внутрішньому продукті розвинутих держав (Організація економічного співробітництва та розвитку) скоротилася з 25 відсотків до 15 відсотків і стабілізувалася на цьому рівні - стільки ж на сьогодні має і Україна. За підсумками 2017 року українська промисловість (добувна та переробна) забезпечувала 18,5 відсотка валового внутрішнього продукту та 15,1 відсотка загальної облікової кількості штатних працівників, включаючи загалом 12,5 відсотка загальної кількості підприємств різних форм власності. При цьому темпи зростання добувної та переробної промисловості на фоні низького рівня впровадження нових або вдосконалених технологій, продукції або послуг, яких ще не було застосовано, використано у виробничому процесі чи господарській діяльності (далі – новації), становили у 2016 році 2,8 відсотка, а в 2017 році – 0,4 відсотка. Частка високотехнологічного експорту в загальному експорті продуктів промисловості в Україні у 2017 році становила лише 6,9 відсотка. При цьому для виробництва та експорту

сировини імпортується продукція переробної промисловості з вищою доданою вартістю. Так, у 2017 році у товарній структурі імпорту обсяг мінеральних продуктів та продукти хімічної промисловості становили 38,2 відсотка, приладів, обладнання, устаткування та різних видів транспортних засобів – 30 відсотків.

Отже, промисловість зможе бути рушієм прискорення економічного розвитку та якісних змін у структурі економіки лише після суттєвої модернізації, виправлення ситуації із зношеністю основних фондів на більше ніж 80 відсотків та впровадження новацій і переходу до виробництва конкурентоспроможних продуктів з високою часткою доданої вартості.

Іншим рушієм економічного зростання у найближчій перспективі може виступати аграрний сектор як такий, що має високий потенціал до модернізації, впровадження новітніх технологій та підвищення рівня переробки власної продукції, але його перспективи обмежені. Проте на сьогодні в Україні він створює близько 10 відсотків валового внутрішнього продукту, тому навіть підвищення рівня ефективності аграрного сектору вдвічі створюватиме лише 20 відсотків валового внутрішнього продукту і не впливатиме суттєво на розвиток держави.

Водночас у переважній більшості розвинутих держав частка аграрного сектору не перевищує 5 відсотків валового внутрішнього продукту. Навіть в Аргентині, відомій своїм високоприбутковим аграрним сектором, за даними Світового банку, його частка становить тільки 6 відсотків, що свідчить про обмеженість можливості економічного зростання аграрного сектору.

Зважаючи на це, саме інноваційний потенціал має стати рушієм економічного зростання та сприяти розвитку всіх сфер економіки, зокрема промисловості та аграрного сектору. Україна має ряд конкурентних переваг (ємність ринку, здатність до інновацій, наявність освічених кадрів, наукових шкіл), які дають змогу їй успішно виробляти інтелектуальні продукти, найвигідніші з яких - інновації передусім (але не тільки) науково-технічного характеру. Основою української інноваційної конкурентоспроможності має стати людський капітал, а також знання і результати наукових досліджень. Їх ефективна реалізація в Україні з можливістю виходу на світові ринки сприятиме розвитку держави.

Проте починаючи з 2002 року було зупинено дію, а потім вилучено із Закону України «Про інноваційну діяльність» положення щодо підтримки інноваційної діяльності. Податковий кодекс України, прийнятий у 2010 році, також не містить положень щодо державної підтримки елементів інноваційної інфраструктури або суб'єктів господарювання, що провадять інноваційну діяльність.

Незважаючи на спроби активізації інноваційної діяльності, їх не було реалізовано у повному обсязі. Так, Державна цільова економічна програма «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 р. № 447 (Офіційний вісник України, 2008 р., № 36, ст. 1201), не фінансувалася з державного бюджету, внаслідок чого заходи, передбачені Програмою, не було виконано, а завдання і заходи, передбачені Державною цільовою програмою розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 2008 р. № 439 (Офіційний вісник України, 2008 р., № 34, ст. 1150), профінансовано частково. Заходи, передбачені планом заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 575, не були реалізовані внаслідок їх несистемності та неврахування необхідності залучення широкого кола заінтересованих сторін - бізнесу, громадянського суспільства, наукової спільноти.

На сьогодні в Україні створено та функціонують: 40 індустріальних парків (з яких 31 наявний у Реєстрі індустріальних (промислових) парків), 26 наукових парків, 16 технопарків, 24 центри інновацій та технологічного трансферу, 22 інноваційних центри, 38 центрів комерціалізації, 24 інноваційних бізнес-інкубатори, один інвестиційно-технологічний кластер, більше 30 кластерів, одне інноваційно-виробниче об'єднання, інші стартап-школи (суб'єкти господарювання, які надають теоретичні знання та практичні навички у сфері створення та діяльності стартапів), інкубаційні програми (програми для новостворених підприємств, спрямовані на розвиток стартапу), центри інтелектуальної власності (суб'єкти господарювання, що забезпечують реалізацію освітньо-професійних, освітньо-наукових та наукових програм, а також підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності), венчурні та інвестиційні фонди, центри науково-технічної та економічної діяльності тощо.

Свідченням низької активності у сфері інноваційної діяльності може бути кількість та фінансові показники інноваційних проектів, наукових і технологічних парків та їх проектів. Так, з 2006 по 2018 рік зареєстровано лише 16 інноваційних проектів, технологічні парки останні 10 років не реалізують проекти, у 2017 році лише 40 відсотків наукових парків реалізовувало проекти (на суму 9266,36 тис. гривень). Відповідно до моніторингу реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, який щороку проводиться згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 12 березня 2012 р. № 294 «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності

загальнодержавного рівня на 2012-2016 роки» (Офіційний вісник України, 2012 р., № 29, ст. 1073) та від 28 грудня 2016 р. № 1056 «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017-2021 роки» (Офіційний вісник України, 2017 р., № 8, ст. 237), коштів з державного бюджету та з інших джерел на розвиток інноваційної інфраструктури не виділялося.

Глобалізація та сучасні технології зв'язку створюють можливості для існування та розвитку успішних інноваційних підприємств і кластерів, навіть попри загальну технологічну відсталість, низьку купівельну спроможність споживачів та територіальну віддаленість, через включення у міжнародні ланцюжки створення доданої цінності (вартості). Це позитивно відобразиться на розвитку переважної більшості сфер економіки та надасть додаткові можливості для вітчизняних малих і середніх підприємств. До того ж інновації здатні масштабуватися, що найкраще реалізується на загальносвітовому ринку, в якому частка вітчизняного сектору на сьогодні становить 0,12 відсотка. Проте зазначені можливості використовуються, вочевидь, недостатньо: обсяг надходжень від застосування українських інновацій за кордоном становив у 2017 році менше 30 млн. гривень, з яких близько половини пов'язані з використанням франшизи та торговельної марки.

Сучасна українська держава має дуже обмежену фінансову та інституційну спроможність. Відтак наявні ресурси і потенціал доцільно зосередити на підтримці наукових досліджень, які є однією з основ інноваційного потенціалу, та створенні ефективної інфраструктури, яка сприятиме перетворенню результатів досліджень у продукт, придатний до комерціалізації. Для розв'язання завдання переходу до інноваційного зростання у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (далі - Стратегія) пропонуються з усього різноманіття можливих інструментів ті, які:

- найкраще відповідають подоланню перешкод, що найбільше заважають інноваційному процесу в Україні;
- потребують найменше бюджетних видатків і фіскальних ресурсів, але при цьому здатні приносити відчутні результати за мінімальних вкладень;
- є найменш вразливими до корупції та інших зловживань.

Діючи протягом останніх 10 років підходи до формування та реалізації державної інноваційної політики виявилися неспроможними підняти Україну на вищу сходинку, а отже, потребують докорінних змін. Попередні спроби формування в Україні державної політики підтримки інновацій через вибірковою допомогу в розвитку окремих галузей, підгалузей і проектів мали обмежений позитивний вплив. Підходи, які

базуються на визначенні галузевих пріоритетів погано піддаються стратегічному плануванню, оскільки інновації є важко прогнозованим процесом. При цьому пріоритет у використанні наявних ресурсів надавався поточним завданням, а не розвитку інноваційної інфраструктури, що мало б набагато більший і довгостроковий ефект. Крім того, визначення галузевих пріоритетів може ставати об'єктом впливу поточних інтересів, що призводитиме до викривлення державної політики, а пільги та інші преференції для такої підтримки можуть стати джерелом зловживань.

Сучасний стан інноваційної діяльності є наслідком відсутності стратегічного бачення та послідовної державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної екосистеми (сукупності інституцій, відносин, а також різних видів ресурсів, задіяних у процесі створення та застосування наукових знань та технологій, що забезпечують розвиток інноваційної діяльності), яка забезпечувала б його реалізацію і підвищувала розвиток інноваційної культури в державі, використовуючи, крім фінансових, інші механізми розвитку інноваційної діяльності. Попри наявність окремих елементів, відсутня цілісна національна інноваційна система, призначення якої – *створення інноваційних продуктів (процесів) та їх швидке виведення на ринок (впровадження)*. Наявні в Україні структурні елементи національної інноваційної екосистеми та нормативно-правове поле їх функціонування не вибудовані в єдину конструкцію, тому результати діяльності цих елементів поодинокі та не мають синергетичного ефекту, який має полягати у збільшенні ефективності національного виробництва товарів (послуг) та посилення їх конкурентоспроможності за рахунок широкомасштабного впровадження результатів наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок.

Таким чином, для сталого розвитку держави необхідно забезпечити сприятливі умови для утворення та функціонування інноваційно активних підприємств, розвитку національної інноваційної екосистеми, залучення вітчизняних та іноземних інвесторів. Запропонований у цій Стратегії функціональний підхід спрямований на розв'язання проблем, які гальмують інноваційний розвиток будь-якої сфери економіки.

Мета Стратегії

Протягом 2013–2018 років в Україні схвалено майже 40 стратегічних документів галузевого рівня, що стосуються розвитку інновацій в тій чи іншій сфері.

Розробляються Стратегія розвитку промислового комплексу України, Стратегія розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України до 2026 року, Стратегія низьковуглецевого розвитку до 2050 року.

Їх аналіз свідчить, що всі документи містять заходи щодо підтримки інноваційної діяльності у кожній окремій сфері. Проте відсутній документ, який є крос-секторальним, тобто таким, що спрямований одночасно на розвиток інноваційної діяльності в усіх сферах економіки, який забезпечуватиме системність таких заходів та спрямований на розвиток як технологічних, так і соціальних інновацій в різних сферах, створення високих технологій та їх впровадження. Зважаючи на зазначене, Стратегія спрямована на вирішення питань розвитку інноваційної діяльності, спільних для всіх сфер діяльності, та розвиток зв'язків між суб'єктами, що створюють і впроваджують новації. Стимулювання впровадження новацій в окремих галузях діяльності належить до компетенції центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у відповідних сферах, з урахуванням положень цієї Стратегії.

Мета Стратегії полягає у розбудові національної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги, підвищення рівня інноваційності національної економіки, що передбачає створення сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери, збільшення кількості впроваджуваних розробок, підвищення економічної віддачі від них, залучення інвестицій в інноваційну діяльність.

Структурні елементи національної інноваційної екосистеми

Структурними елементами національної інноваційної екосистеми, на покращення умов діяльності яких спрямовано Стратегію, є:

- наукові працівники і юридичні особи, в яких вони працюють (заклади вищої освіти та наукові установи тощо);
- фізичні та юридичні особи, які створюють нові технологічні рішення, продукти, методи або засоби виробництва, види товарів і послуг, структури управління без проведення наукової (науково-технічної) роботи;
- фізичні та юридичні особи, які надають різні види послуг під час впровадження новацій, зокрема виконують проектно-конструкторські або технологічні роботи із створення діючих макетів, дизайну, надають маркетингові, навчально-тренінгові, юридичні, патентні послуги (організації інноваційної інфраструктури);
- юридичні особи, які займаються впровадженням новацій, що створені самим підприємством або передані іншими суб'єктами господарювання, – стартапи, малі, середні та великі компанії як вітчизняні, так і іноземні;

- інвестори, які не беруть безпосередньої участі в операційній діяльності, але фінансують її за рахунок власних коштів чи здійснюють управління фондами;
- галузеві асоціації, громадські організації, міжнародні організації та установи, які надають експертну допомогу з питань інноваційної діяльності або інформаційно-консультаційну підтримку іншим елементам національної інноваційної екосистеми;
- МОН як орган, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, Мінекономрозвитку як орган, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, державно-приватного партнерства, забезпечує управління у сфері інноваційної діяльності у промисловому секторі економіки, інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, консультативно-дорадчі органи Кабінету Міністрів України, зокрема Рада з розвитку інновацій, Національна рада України з питань розвитку науки і технологій;
- інституції (будь-якої форми власності) з прогнозування економічного, науково-технічного та інноваційного розвитку та установи системи науково-технічної інформації.

Проблеми функціонування національної інноваційної екосистеми

На різних етапах інноваційного процесу виявлено такі проблеми, які повинні бути розв'язані за допомогою інструментів державної політики:

- *на етапі створення новацій*
 - недостатність фінансування, зокрема державного;
 - відсутність необхідної інформації про ринкові перспективи запропонованої ідеї та знань і консультативного супроводу проходження проекту від ідеї до етапу комерціалізації;
 - недостатнє використання науковцями та малим і середнім бізнесом можливостей щодо участі у міжнародних програмах;
 - відсутність налагоджених комунікацій між науковцями і представниками бізнесу, які зацікавлені в розвитку інновацій, як до потреб бізнесу в інноваціях, так і даних про нові та вдосконалені технологічні рішення, які можуть бути використані у виробництві;
 - недостатнє пропагування та поширення інформації про позитивні приклади перетворення ідеї на інноваційний продукт;

- відсутність достовірного прогнозування тенденцій та досліджень впливу інструментів державного регулювання інноваційного розвитку економіки;
- *на етапі трансферу новацій*
 - недостатність фінансування через непередбачуваність комерційних результатів новацій;
 - розбіжності щодо врегулювання відносин у сфері інтелектуальної власності між Цивільним кодексом України та актами спеціального законодавства України, що регулюють зазначену сферу відносин;
 - обмеженість фінансових та матеріальних ресурсів для створення інноваційної інфраструктури;
 - нестача фахівців у сфері менеджменту інноваційної діяльності, управління інтелектуальною власністю, маркетингу, правової охорони, фінансових консультантів, експертів з трансферу технологій і бізнес-планування;
 - недостатня обізнаність науковців і працівників підрозділів, які відповідають за комерціалізацію у закладах вищої освіти та наукових установах, щодо оцінки рівня готовності науково-технічної (експериментальної) розробки, подальшого ринкового ефекту від переданих (комерціалізованих) технологій, розроблення стратегії комерційного розвитку, сценаріїв трансферу технологій, що перебувають на різних стадіях готовності;
 - відсутність інформації про інформаційних партнерів;
 - відсутність закріпленого у законодавстві механізму передачі технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, за кордон;
 - низький рівень заінтересованості закладів вищої освіти у провадженні інноваційної діяльності;
 - обмеження на внески у вигляді нематеріальних активів для закладів вищої освіти та наукових установ під час формування статутного капіталу, створення юридичних осіб для впровадження науково-технічних результатів;
 - складність проведення оцінки вартості об'єктів права інтелектуальної власності та нестача фахівців для її здійснення;
- *на етапі впровадження новації шляхом створення спеціалізованого малого інноваційного підприємства - стартапу*

- обтяжливе регулювання, зокрема ускладнений доступ до ринку праці іноземців та надмірно ускладнений процес ліквідації підприємства, що є вкрай актуальним для стартапів, оскільки інноваційна діяльність є високоризикованим видом бізнесу і частина стартапів виявляється неуспішною;
 - високий рівень податків (насамперед на оплату праці та прибуток підприємств);
 - недостатність необхідних знань і навичок для ведення підприємницької діяльності;
 - великі за обсягом витрати для новоутвореного підприємства на оренду приміщень та обладнання, оплату сторонніх послуг (насамперед бухгалтерських);
 - недостатній розвиток венчурного фінансування в Україні та проблеми правового захисту власності іноземних інвесторів;
 - відсутність або обмежена ефективність інноваційної інфраструктури, яка має сприяти розвитку інноваційного підприємництва;
- *на етапі впровадження новацій на вже існуючому підприємстві, виходу на серійне виробництво*
- недостатній рівень заінтересованості суб'єктів господарювання у впровадженні результатів вітчизняних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, які потребують додаткового часового та фінансового ресурсу для їх повноцінного застосування;
 - недостатня поінформованість про можливості малих і середніх підприємств у сфері використання новацій, високі транзакційні витрати на пошук та доступ до баз даних, відсутність ефективних каналів передачі інформації щодо попиту підприємств до сектору науки та освіти;
 - недостатність незалежної оцінки технологічного рівня науково-технічної (експериментальної) розробки та можливості технічно її реалізувати;
 - недостатність інноваторів (осіб, які створюють нові або удосконалюють існуючі конкурентоздатні технології, продукти (продукцію) та/або послуги) презентаційних навичок, вмінь оцінки обсягів коштів, які вони можуть отримати від підприємства, що несе основні ризики під час впровадження новації;
 - відсутність «спільної мови» представників бізнесу та науки;

- низький рівень обізнаності інноваторів у сфері правової охорони та захисту інтелектуальної власності.

Також існує ряд проблем, які стосуються всіх етапів трансформації ідеї в інноваційну продукцію, зокрема проблема виїзду за кордон кваліфікованих кадрів, науковців, винахідників, підприємців, основними причинами якої є:

- кращі можливості для реалізації ідей за кордоном (насамперед доступ до фінансування, правовий захист, наближеність до ринків збуту, менша вартість ведення бізнесу);
- вища якість життя (безпека та верховенство права, освіта та охорона здоров'я, соціальний захист у разі потреби, інфраструктура, екологія тощо);
- творче та підприємницьке середовище, створене у найкращих світових осередках інновацій.

Напрями і способи розв'язання проблем

Для побудови інноваційної економіки з розвинутим підприємництвом, інноваціями та високою продуктивністю виробництва Україні як державі, яка має великий інтелектуальний потенціал, необхідно розв'язати зазначені проблеми. Державна інноваційна політика має фокусуватися на напрямках, які відповідають інноваційному процесу в Україні, враховуючи інтереси всіх заінтересованих сторін. Саме тому особливо важливою є співпраця між усіма учасниками інноваційного процесу, які сприяють інноваціям на всіх етапах створення і виведення інноваційного продукту на ринок.

Розв'язати проблему передбачається шляхом здійснення програмних заходів за такими напрямками:

- створення сприятливого нормативно-правового поля для суб'єктів господарювання, що провадять інноваційну діяльність;
- розвиток інноваційної інфраструктури, методично-консалтингове забезпечення, розширення зв'язків вітчизняних науковців і винахідників з іноземними підприємствами;
- підвищення рівня спроможності, що реалізується як шляхом культурно-просвітницької діяльності, підвищення інноваційної культури, так і через освітню діяльність, спрямовану на забезпечення успішної кар'єри молоді після завершення навчання у закладах вищої освіти за одним з обраних напрямів: започаткування власної справи, робота на підприємстві, що відповідає сучасному технологічному рівню, або наукова (викладацька) робота.

На етапі створення новацій відповідно до зазначених напрямів необхідним є:

- збільшення фінансування наукових досліджень на конкурсній основі з акцентуванням уваги на переході результатів, отриманих у рамках фундаментальних наукових досліджень, у тематиці прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, до фінансування яких залучається бізнес;
- перегляд пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки з метою їх наближення до напрямів, визначених у розвинутих державах світу, на основі сучасних світових технологічних трендів;
- створення у межах населених пунктів місць, призначених передусім для розгортання інтелектуальної, творчої діяльності, раціоналізаторського руху, розвитку креативних індустрій (зокрема виділення територій, створення на них відповідної інфраструктури, надання інформаційно-аналітичного та методичного забезпечення розвитку інноваційної культури);
- створення із залученням світових експертів, тренерів, наставників, європейської мережі підприємництва (EEN) шкіл обміну досвідом та національних ресурсів з навчання підприємству та інноваціям, зокрема мережі підвищення кваліфікації як для викладачів, так і для керівників закладів вищої освіти та наукових установ. Ці структури також можуть надавати консультаційно-методичну допомогу щодо участі в європейських програмах, пов'язаних з інноваціями, та поширювати позитивний досвід успішних учасників зазначених програм;
- покращення якості освіти шляхом наближення її до потреб глобального ринку та потреб у фахівцях, здатних створювати, адаптувати та використовувати технологічні інновації, підтримка запровадження навчальних дисциплін з підприємництва, фінансової грамотності та охорони інтелектуальної власності.

З метою активізації створення новацій необхідно також:

- опрацювати питання можливості стимулювання підприємств до наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок та інноваційної діяльності;
- розробити механізм стимулювання науковців до формування актуальної та затребуваної глобальним ринком тематики наукових досліджень, спрямованої на створення інноваційних рішень, що забезпечать інноваційний розвиток вітчизняної економіки;
- забезпечити створення навчальних матеріалів із підприємництва та інновацій, які б підвищували рівень обізнаності, починаючи із

школи, навчали азів створення власного бізнесу, фінансової грамотності та охорони інтелектуальної власності;

- розробити методичні матеріали щодо залучення до виконання спільних інноваційних проектів студентів різних спеціальностей та закладів вищої освіти.

На етапі трансферу новацій необхідно:

- врегулювати прогалини, які існують у законодавстві щодо створення та функціонування елементів інноваційної інфраструктури, та розробити методичні документи із створення та функціонування такої інфраструктури;
- запровадити відрахування під час трансферу за кордон технологій, розроблених за кошти державного бюджету, певного відсотка до спеціального фонду, наприклад, Національного фонду досліджень України, для подальшого спрямування на підтримку інновацій;
- забезпечити державну підтримку створення та ефективного функціонування елементів інноваційної інфраструктури у закладах вищої освіти, наукових установах та інших суб'єктах інноваційної діяльності;
- збільшити кількість інформаційних заходів та їх аудиторію для поширення позитивного досвіду успішних стартапів, інноваційних проектів, запровадити регулярні всеукраїнські та міжнародні заходи за участю представників науки, освіти та бізнесу для налагодження взаємозв'язку між ними;
- забезпечити методично-консультаційну допомогу з різних аспектів провадження інноваційної діяльності;
- розробити методичні матеріали для закладів вищої освіти та наукових установ щодо діяльності керівників з організації інноваційної діяльності, організувати інформаційні кампанії щодо доцільності введення такої посади, яку обійматиме фахівець з досвідом роботи у сфері інноваційного бізнесу;
- сприяти підготовці фахівців для забезпечення діяльності інноваційної інфраструктури.

З метою активізації трансферу новацій необхідно також:

- започаткувати комунікаційний механізм технологічних платформ, де бізнес і держава можуть стати потенційними замовниками інновацій: з одного боку, бізнес та держава роблять заявку на розв'язання їх проблем, а з іншого, науковці, студенти, винахідники пропонують інноваційні рішення, які надалі масштабуються і стають основою для власного інноваційного бізнесу;

- сприяти виділенню територій (приміщень) для елементів інноваційної інфраструктури та інноваційних структур, що займаються трансфером новацій;
- започаткувати надання державної підтримки винахідникам та підприємцям на освітні і консультаційні послуги.

Для створення сприятливих умов щодо доведення новацій до комерційного використання, зокрема через розвиток стартапів, необхідно забезпечити:

- стимулювання діяльності венчурного бізнесу;
- ефективну роботу спрощеної системи оподаткування та звітності для новоутвореного малого інноваційного бізнесу;
- законодавче унормування заходів щодо державної підтримки малого інноваційного бізнесу за умови співфінансування за рахунок інших джерел;
- підвищення рівня знань щодо академічного підприємництва та створення нових форм інноваційної інфраструктури;
- формування у суб'єктів інноваційної діяльності розуміння пріоритетів, налаштування суспільної думки на те, що наукові дослідження, розробка та впровадження ідей потребують фінансової підтримки, а молоді стартапи - відповідної експертизи та інвестицій.

Для розвитку стартапів необхідно:

- запровадити спрощену процедуру отримання посвідки на тимчасове проживання іноземцями та особами без громадянства, які прибули в Україну для участі в реалізації інноваційних проектів тощо;
- спростити участь у венчурному фонді інвестора - фізичної особи шляхом зменшення суми коштів, необхідних для придбання цінних паперів такого фонду;
- забезпечити зниження податкового навантаження на оплату праці та доходи фізичних осіб;
- сприяти створенню елементів інноваційної інфраструктури, які надаватимуть фінансову допомогу винахідникам та стартапам;
- забезпечити державну підтримку створення та ефективного функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ безперервного ланцюга стартап-школа - акселератор - бізнес-інкубатор.

Крім того, необхідним є загальне покращення середовища для ведення бізнесу, особливо в частині правосуддя, захисту від незаконних дій

правоохоронних органів, рейдерства, спрощення і здешевлення ведення бізнесу (зокрема його закриття).

Проблеми виходу на серійне виробництво можуть бути розв'язані, зокрема, шляхом:

- запровадження репутаційних рейтингів або інших інструментів оцінки надійності партнерів;
- надання на конкурентних засадах державної підтримки підприємствам, що проводять наукові дослідження;
- утворення мережі конкурентоспроможних інноваційних підприємств (організацій) для співробітництва з міжнародними високотехнологічними компаніями (транснаціональних корпорацій), а також участі в міжнародних кластерах інноваційних компаній, що виробляють інноваційну продукцію чи здійснюють наукові дослідження і науково-технічні (експериментальні) розробки;
- сприяння створенню кластерів, які об'єднують промислові підприємства із закладами професійної (професійно-технічної) освіти, що готуватимуть фахівців для роботи на підприємствах, та з науковими установами і закладами вищої освіти, що здійснюють науково-методичне забезпечення впровадження новацій, а також надання їм підтримки на місцевому рівні, зокрема шляхом поширення успішного досвіду;
- сприяння створенню інноваційної інфраструктури, яка надаватиме юридичний супровід і різні види консультаційних послуг як авторам новацій, так і бізнесу, зокрема щодо оцінки технологічного рівня науково-технічних (експериментальних) розробок та їх економічної ефективності;
- запровадження в Україні європейських технічних стандартів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони;
- запровадження механізму підтримки підприємств у разі впровадження ними новітніх технологій, застосування більш високого рівня стандартизації продукції, що виробляється;
- налагодження комунікацій та створення консорціумів, які об'єднують заклади вищої освіти, наукові установи і підприємства, проведення інвентаризації технологічних рішень (їх рівня і готовності до впровадження), розроблених закладами вищої освіти та науковими установами, а також підприємств, здатних виробляти конкурентоздатну продукцію на основі цих технологічних рішень.

Для розв'язання правових проблем, пов'язаних із захистом та використанням об'єктів інтелектуальної власності, створених з використанням коштів державного бюджету, необхідно:

- на законодавчому рівні чітко визначити всі елементи інноваційної інфраструктури та впорядкувати процес трансферу об'єктів права інтелектуальної власності з дотриманням балансу інтересів авторів, держави та комерційних структур, зокрема з елементами інноваційної інфраструктури;
- унормувати використання державними установами надходжень від передачі/використання об'єктів інтелектуальної власності, створених за рахунок коштів державного бюджету, зокрема виплат роялті при серійному виробництві озброєння та військової техніки, та надати гарантії захисту прав автора науково-технічної (експериментальної) розробки до отримання ним патенту;
- унормувати процедури погодження укладення договорів про трансфер технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших державах, або фізичним особам - іноземцям, або особам без громадянства;
- опрацювати питання запровадження англійської та/або американської юрисдикції в Україні для вирішення у судах корпоративних питань для стартапів та венчурних інвесторів (позитивні приклади існування таких юрисдикцій є в ОАЕ та Казахстані);
- підвищити рівень обізнаності інноваторів у сфері правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності;
- запровадити державну підтримку патентування інтелектуальної власності українських інноваторів за кордоном на умовах співфінансування.

З метою налагодження зв'язків українських інноваторів з партнерами (представниками бізнесу та держави), потенційно заінтересованих у комерціалізації їх інновацій, важливим є:

- запровадження моніторингу запиту бізнесу на інноваційні рішення існуючих проблем;
- започаткування пілотних проектів із створення елементів інноваційної інфраструктури (зокрема інноваційних кластерів, центрів трансферу технологій, технологічних платформ, бізнес-інкубаторів та акселераторів) та поширення позитивного досвіду на всі регіони України;

- сприяння поінформованості науковців та підприємців про різні етапи та учасників інноваційного процесу.

З метою налагодження зв'язків вітчизняних інноваторів з партнерами необхідно також:

- започаткувати механізм підтримки реалізації інноваційного проекту, зокрема оплати певних послуг (лабораторних дослідів, маркетингових досліджень, економічних розрахунків, консультації патентного повіреного, навчання персоналу тощо);
- провести інвентаризацію наявних технологій і науково-технічних (експериментальних) розробок, створених у рамках виконання наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок з тематик, пов'язаних із військовим призначенням, з метою оцінки можливості створення продукції подвійного або цивільного використання;
- утворити центри експертизи та оцінки науково-технічних розробок, які готували б аналітичну інформацію для винахідників та підприємців щодо технологічного, економічного, кон'юнктурного рівня науково-технічних розробок;
- визначити регіональні пріоритетні напрями на основі підходів смарт-спеціалізації та запустити пілотні проекти, спрямовані на створення системи взаємозв'язків та взаємопідтримки регіонів із різним рівнем промислового розвитку;
- на основі цієї Стратегії сформувані стратегії регіонального інноваційного розвитку з урахуванням потреб і потенціалу регіону;
- забезпечити розміщення у вільному доступі інформації про впровадження результатів науково-технічної діяльності (прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок), створених за кошти державного бюджету;
- сприяти створенню рекламно-інформаційної продукції у засобах масової інформації, спрямованої на популяризацію науково-технічних і технологічних досягнень в Україні і світі та успішного досвіду підприємств і підприємців, які вже стали на шлях інновацій і виробляють високотехнологічну продукцію з високою доданою вартістю;
- забезпечити розширення участі у міжнародних спеціалізованих виставкових заходах з метою пропагування української інноваційної продукції.

Проблема створення сприятливих умов для утримання фахівців є вкрай актуальною для України, у тому числі для її інноваційного розвитку,

але виходить за рамки цієї Стратегії і включає, зокрема, питання особистої безпеки, якості правосуддя, охорони здоров'я, освіти, екології, інфраструктури, контрактної армії, доступності споживчих кредитів, монополізації ринків (що впливає на вартість життя) та багато інших. Необхідним є розроблення на основі прогнозно-аналітичних досліджень довгострокового документа щодо сталого розвитку держави «Україна – 2050».

Водночас необхідним є:

- зменшення спеціальних пільг або субсидій суб'єктам підприємницької діяльності на провадження діяльності, не пов'язаної із впровадженням новітніх технологій і випуском продукції з високим ступенем доданої вартості;
- поступове зменшення частки виключного фінансування із загального фонду державного бюджету (без співфінансування) науково-технічних розробок, крім випадків, коли держава є їх споживачем.

Строк, очікувані результати та оцінка реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії дасть змогу до 2030 року утворити національну інноваційну екосистему і забезпечити розвиток та ефективну взаємодію елементів національної інноваційної екосистеми, яка зможе стати рушієм прискореного економічного зростання, сприятиме впровадженню нових технологічних рішень.

Базовим роком для оцінки ефективності реалізації Стратегії є 2017 рік. Індикаторами реалізації Стратегії є:

- частка витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у валовому внутрішньому продукті - 3 відсотки (у 2017 році - 0,45 відсотка);
- частка інноваційних підприємств у загальній кількості підприємств - не менше 30 відсотків (у 2017 році - 16,2 відсотка);
- частка експорту товарів, вироблених підприємствами високо- та середньотехнологічного секторів промисловості в загальному обсязі експорту товарів - 30 відсотків (у 2017 році - 15,4 відсотка);
- частка працівників, зайнятих на підприємствах, які належать до високо- та середньотехнологічного секторів промисловості, у загальній кількості зайнятих працівників у промисловості – 29 відсотків (у 2017 році – 21,3 відсотка);
- частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції – 10 відсотків (у 2017 році – 0,7 відсотка).

Реалізація Стратегії забезпечить збільшення:

- кількості фізичних осіб та суб'єктів господарювання, що займаються винахідництвом, прикладними дослідженнями та науково-технічними розробками, насамперед за межами державного сектору;
- кількості суб'єктів господарювання, що надають послуги із комерціалізації технологічних рішень;
- надходжень від продажу та використання (насамперед, експорту) об'єктів інтелектуальної власності, наукоємної продукції (результатів наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок, програмного забезпечення, ноу-хау, інших інтелектуальних послуг);
- обсягів позабюджетного фінансування наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок;
- частки інвестицій у нематеріальні активи від усього обсягу капітальних інвестицій;
- частки доходів від експлуатації та продажу об'єктів інтелектуальної власності власного виробництва у фінансуванні закладів вищої освіти;
- частки підприємств, що займаються інноваціями, зокрема малих.

Непрямими індикаторами можуть виступати також підвищення місця України у світових рейтингах, пов'язаних з інноваціями, зокрема показників «Інновації» та «Технологічна готовність» Індексу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, Глобального інноваційного індексу, в Європейському інноваційному табло, Індексі приваблювання талантів, Індексі людського розвитку та у рейтингах Doing Business, ICT Development Index.

З метою реалізації Стратегії розробляються трирічні плани заходів. Для оцінки результативності реалізації Стратегії передбачається здійснення як контролю за виконанням планів заходів, так і моніторингу за їх впливом на різні сфери економіки. Процедура проведення моніторингу розроблятиметься МОН разом із Мінекономрозвитку та іншими заінтересованими органами.

МОН разом із Мінекономрозвитку здійснює щорічне опитування суб'єктів інноваційного процесу Стратегії, зокрема підприємств і бізнес-асоціацій щодо змін в національній інноваційній екосистемі, а також проводить чи замовляє поглиблене вивчення питань, які за результатами опитування визначаються як найбільш проблемні для налагодження процесу створення і комерціалізації новацій. На основі такого вивчення вживаються необхідні заходи в межах компетенції МОН, в інших випадках

подаються відповідні обґрунтовані пропозиції відповідним органам державної влади.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Джерелами фінансування заходів з реалізації Стратегії є кошти державного та місцевих бюджетів і кошти з інших джерел, не заборонених законодавством, зокрема залучених через механізм державно-приватного партнерства.

Обсяг фінансування, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації цієї Стратегії, визначається щороку з урахуванням можливостей джерел фінансування.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься також із застосуванням можливостей фінансової та технічної допомоги, яку надають Україні міжнародні установи та іноземні держави. Технічна допомога може бути залучена у вигляді експертної допомоги, необхідних матеріальних ресурсів або грошових коштів, виділених на цільові потреби.

Інформаційні ресурси

Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/526-2019-%D1%80> (дата звернення: 05.04.2025).

СТРАТЕГІЯ
національної безпеки України
(в редакції від 07.01.2025)

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ - БЕЗПЕКА КРАЇНИ

I. Пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у сфері національної безпеки

1. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека - найвища соціальна цінність в Україні. Реалізація цієї норми Конституції України - головна ціль державної політики національної безпеки.

2. Ми творимо Україну вільною, заможною, безпечною державою, де панує право, де держава захищає громадян і суспільство, де кожен може реалізувати свої таланти і здібності, де люди дихають чистим повітрям, п'ють чисту воду та з якою пов'яжуть долю наші діти й онуки.

3. Україна прагне миру. Мир – запорука розвитку України. Встановлення миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону – найвищий пріоритет держави.

4. Стратегія національної безпеки України (далі – Стратегія) ґрунтується на таких основних засадах:

- стримування – розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України;
- стійкість – здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей;
- взаємодія – розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.

5. Ураховуючи фундаментальні національні інтереси, визначені Конституцією України і Законом України "Про національну безпеку України", пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є:

- відстоювання незалежності і державного суверенітету;
- відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України;
- суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу;
- захист прав, свобод і законних інтересів громадян України;
- європейська і євроатлантична інтеграція.

6. Реалізація цих пріоритетів забезпечуватиметься за такими напрямками:

- відновлення миру, територіальної цілісності та державного суверенітету на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях України на основі міжнародного права;
- здійснення міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів, спрямованих на припинення Російською Федерацією незаконної окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь;
- продовження реалізації заходів з оборони та стримування, активного використання переговорних форматів та консолідації міжнародного тиску на Російську Федерацію як гарантії недопущення ескалації конфлікту з боку Росії, зменшення напруги та припинення Російською Федерацією збройної агресії;
- використання всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності та державного суверенітету України;
- розвиток відносин зі Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою, сусідніми та іншими державами, а також із міжнародними організаціями для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх впливу на Україну;
- повна імплементація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та модернізація її параметрів там, де необхідно, за результатами

всєбічного огляду досягнення цілей Угоди відповідно до статті 481, з метою набуття повноправного членства України у Європейському Союзі;

- розвиток особливого партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО;
- посилення спроможностей Збройних Сил України, інших органів сектору безпеки і оборони;
- сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір;
- розвиток інтегрованого управління державним кордоном України з метою створення і підтримання балансу між забезпеченням належного рівня прикордонної безпеки і збереженням відкритості державного кордону України для законного транскордонного співробітництва, а також осіб, які подорожують;
- розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію освіти і науки, охорони здоров'я, культури, соціального захисту;
- захист особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди;
- забезпечення екологічної безпеки, створення безпечних умов життєдіяльності людини, зокрема на територіях, що постраждали внаслідок бойових дій, розбудова ефективної системи цивільного захисту;
- посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі;
- розвиток державно-приватного партнерства.

II. Поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов

7. Дедалі більше людей відчувають наслідки зміни клімату та зростання техногенного навантаження на навколишнє природне середовище. Збільшуються кількість та масштаби надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Виснажується екосфера, зростає споживання невідновлюваних ресурсів. Руйнуються екосистеми і біоценози. Посилюється негативний вплив біологічних факторів на населення, зростає ймовірність виникнення загроз біологічного

походження. Високою є загроза виникнення і поширення як уже відомих, так і нових інфекційних хвороб.

8. Зростає нерівність, зберігаються інші фундаментальні дисбаланси світового розвитку. Не вдається сформувати ефективні інструменти глобального управління.

9. Стрімкі технологічні зміни, насамперед в енергетиці та біотехнологіях, розробки у сфері штучного інтелекту тощо докорінно трансформують економіку і суспільство в цілому. Стрімко зростає роль інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя. Розробляються системи озброєнь на основі нових фізичних принципів, із використанням квантових, інформаційних, космічних, гіперзвукових, біотехнологій, а також технологій у сфері штучного інтелекту, створення нових матеріалів, робототехніки та автономних безпілотних апаратів.

10. Сучасна модель глобалізації уможливила поширення міжнародного тероризму та міжнародної злочинності, зокрема у кіберпросторі, наркоторгівлі, торгівлі людьми, релігійного та ідеологічного фундаменталізму та екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, нелегальної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розповсюдження зброї масового ураження тощо.

11. Поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) виявило критичні проблеми в інформаційній сфері, системах охорони здоров'я та соціального захисту, спричинило зростання безробіття, руйнує усталений спосіб життя, загрожує продовольчому забезпеченню, перешкоджає вільному руху капіталу, товарів та робочої сили, завдає шкоди сфері послуг та, зрештою, підвищує протестні настрої у суспільствах і конфліктність у міжнародних відносинах.

12. Заходи, спрямовані на протидію поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), на тлі фундаментальних диспропорцій світового розвитку призвели до нової глобальної фінансово-економічної кризи, яка, за оцінками ООН, може стати найглибшою з часів "Великої депресії" 1929–1933 років. Створена після Другої світової війни система міжнародної безпеки вже не спроможна ефективно відповідати на виклики сучасності.

13. Обриси та тренди формування нової моделі цивілізаційного розвитку наразі не окреслені. Трансформуються міждержавні об'єднання та міжнародні організації, посилюються протекціонізм та тенденції до регіоналізму. Ситуація у світі та перспективи її розвитку характеризуються високим ступенем невизначеності і непередбачуваності.

14. Загострюються змагання між Сполученими Штатами Америки і Китайською Народною Республікою за світове лідерство. Посилюється міжнародна конкуренція із застосуванням усіх інструментів національної

сили – політико-дипломатичних, воєнних, економічних, інформаційно-психологічних, кіберзасобів. Її наслідки проявляються у Східній Європі, на Близькому Сході і у Північній Африці, Південно-Східній Азії, Арктиці, в інших регіонах.

15. Зростають виклики трансатлантичній та європейській єдності, що може спричинити ескалацію наявних і виникнення нових конфліктів. Ситуацією намагається скористатися Російська Федерація, яка продовжує збройну агресію проти України.

16. Росія використовує Чорноморсько-Каспійський регіон, окупований Крим як "міст" на Балкани, у Середземномор'я, на Близький Схід і у Північну Африку. Для зміцнення позицій у Європі Російська Федерація застосовує енергетичну та інформаційну "зброю", намагається впливати на внутрішньополітичну ситуацію у європейських державах, підживлює тривалі конфлікти, збільшує військову присутність у Східній Європі.

17. Для відновлення свого впливу в Україні Російська Федерація, продовжуючи гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні, кібер- і воєнні засоби. Посилюються угруповання збройних сил Російської Федерації та його наступальний потенціал, регулярно проводяться масштабні військові навчання поблизу державного кордону України, що свідчить про збереження загрози військового вторгнення. Зростає мілітаризація територій тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Зберігається загроза з боку Російської Федерації вільному судноплавству у Чорному та Азовському морях, Керченській протоці.

18. Російська окупаційна адміністрація та збройні формування Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, в окремих районах Донецької та Луганської областей України грубо порушують права й свободи людини і громадянина, їх діяльність загрожує безпеці України, інших держав Балто-Чорноморського регіону.

19. Спеціальні служби іноземних держав, насамперед Російської Федерації, продовжують розвідувально-підривну діяльність проти України, намагаються підживлювати сепаратистські настрої, використовують організовані злочинні угруповання і корумпованих посадових осіб, прагнуть зміцнити інфраструктуру впливу.

20. Деструктивна пропаганда як ззовні, так і всередині України, використовуючи суспільні протиріччя, розпалює ворожнечу, провокує конфлікти, підриває суспільну єдність. Відсутність цілісної інформаційної політики держави, слабкість системи стратегічних комунікацій ускладнюють нейтралізацію цієї загрози.

21. Сучасні темпи переозброєння Збройних Сил України, інших складових сил оборони на новітні (модернізовані) зразки не забезпечують потреби у заміні основних видів озброєння та військової техніки радянського виробництва, які у найближчій перспективі вичерпають свій ресурс. Зростаючий дефіцит фінансових ресурсів ускладнює виділення коштів для забезпечення виробництва та закупівлі у необхідних обсягах сучасних зразків озброєння та військової техніки, що разом із дисбалансом воєнних потенціалів України та Російської Федерації обумовлює необхідність розробки нової стратегії воєнної безпеки.

22. Джерелом загроз незалежності України, її суверенітету і демократії залишається недостатня ефективність державних органів, що ускладнює вироблення і реалізацію ефективної політики.

23. Низький рівень добробуту породжує зневіру і невпевненість у майбутньому, провокує насильство, що гальмує розвиток та консервує відсталість. Особливо небезпечним є укорінення радикальних суспільних настроїв і середовищ, які є основою для політичного насильства й сепаратизму, діяльності незаконних збройних формувань, поширення тероризму. Злочинність загрожує правам і свободам, законним інтересам людей, суспільства та держави.

24. Непослідовність та незавершеність реформ і корупція перешкоджають виведенню української економіки з депресивного стану, унеможливають її стале і динамічне зростання, підвищують уразливість до загроз, підживлюють кримінальне середовище.

25. Недостатній захист права власності, повільний розвиток ринкових відносин у ключових сферах, у тому числі в користуванні землею і надрами, значна роль державного сектору в економіці, недосконалість та фрагментарність законодавства стримують економічне зростання, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

26. Недостатній рівень конкуренції та панування монополій, зокрема в енергетичній сфері та інфраструктурі, низька енергоефективність зменшують конкурентоспроможність України, загрожують добробуту її громадян.

27. Посилюються загрози для критичної інфраструктури, пов'язані з погіршенням її технічного стану, відсутністю інвестицій в її оновлення та розвиток, несанкціонованим втручанням у її функціонування, зокрема фізичного і кіберхарактеру, триваючими бойовими діями, а також тимчасовою окупацією частини території України.

28. Погіршуються середовище життєдіяльності, якість повітря, питної води, продуктів харчування, що впливає на життя та здоров'я людей.

Триває нераціональне використання природних ресурсів, деградація лісів, водних басейнів, сільськогосподарських угідь. Неefективною є система поводження з побутовими і промисловими відходами. Можливості адаптації економіки, систем життєзабезпечення та цивільного захисту до зміни клімату є недостатніми. Зберігається негативний вплив триваючих бойових дій на територіях окремих районів Донецької і Луганської областей та наслідків Чорнобильської катастрофи на екологію і здоров'я людей.

29. Дедалі загрозливішою стає демографічна ситуація. Скорочення народжуваності, високий рівень смертності, зокрема дитячої, проблеми репродуктивного здоров'я населення, системні проблеми у сфері охорони здоров'я, еміграція, насамперед фахівців і молоді, підривають національну стійкість, людський, економічний і воєнний потенціал, загрожують майбутньому України.

Поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) засвідчило системні проблеми у сфері охорони здоров'я, біобезпеки та соціального захисту, недостатню готовність до дій у надзвичайних ситуаціях.

30. Зростає кількість порушень міграційного законодавства України іноземцями та особами без громадянства, зокрема вихідцями з держав міграційного ризику, а також залучення цих осіб до протиправної діяльності.

31. Погіршення соціально-економічного становища може спричинити посилення еміграції, що призведе до посилення "відтоку" з України досвідчених кваліфікованих спеціалістів та молодих талановитих кадрів.

III. Основні напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки

32. Зовнішньополітична діяльність держави спрямована передусім на забезпечення незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності України.

33. Україна, прагнучи зміцнити заснований на демократичних нормах і цінностях міжнародний порядок, бере активну участь у протидії тероризму, розповсюдженню зброї масового ураження, міжнародній злочинності, наркоторгівлі, торгівлі людьми, політичному та релігійному екстремізму, нелегальній міграції, кіберзагрозам, негативним наслідкам зміни клімату, а також у попередженні та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.

34. Набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору – стратегічний курс держави.

Для реалізації цього курсу має бути забезпечено повну імплементацію та подальшу адаптацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, інтеграцію національної економіки до європейського економічного простору, досягнення Україною відповідності Копенгагенським критеріям членства в ЄС.

Для зміцнення особливого партнерства з НАТО та набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору Україна планує:

- досягти у максимально стислі строки достатньої взаємосумісності Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони з відповідними структурами держав Альянсу;
- суттєво активізувати реформи, які необхідно впровадити з метою досягнення відповідності критеріям членства в НАТО у рамках імплементації річних національних програм під егідою Комісії Україна - НАТО;
- отримати запрошення та приєднатися до Плану дій щодо членства в НАТО.

35. Всебічне співробітництво зі Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою має для України пріоритетний стратегічний характер та спрямовується на зміцнення гарантій незалежності й суверенітету, сприяння демократичному поступу та розвитку України.

36. З метою захисту власних національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме:

- стратегічне партнерство з Азербайджанською Республікою, Грузією, Литовською Республікою, Республікою Польща, Турецькою Республікою;
- партнерські відносини з іншими державами Балтії та державами Північної Європи, а також тісні добросусідські відносини з державами Центральної та Південно-Східної Європи;
- прагматичні відносини з Республікою Білорусь та Республікою Молдова;
- практичну взаємодію з державами - членами НАТО у гарантуванні безпеки у Чорноморському басейні.

37. Україна розвиватиме взаємовигідне економічне співробітництво з провідними державами Азії, Близького Сходу, Африки та Південної Америки.

38. Україна вживатиме заходів з метою вдосконалення санкційної політики для збільшення ефективності впливу на об'єкт застосування санкцій і мінімізації шкоди для своїх національних інтересів.

39. Російська Федерація як держава-агресор – джерело довгострокових системних загроз національній безпеці України. Це обумовлює необхідність запровадження моделі відносин України з Російською Федерацією, яка має забезпечити припинення агресії та відновлення територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону на основі міжнародного права.

40. Україна вживатиме заходів для запобігання ескалації конфлікту з Російською Федерацією, насамперед шляхом збільшення її потенційної ціни до неприйнятної для Російської Федерації рівня. Пріоритетними напрямками є посилення оборонних і безпекових спроможностей, зміцнення міжнародної підтримки України та ефективне використання міжнародної допомоги, а також збереження консолідованого міжнародного політичного, економічного та правового тиску на агресора.

41. Для забезпечення своїх національних інтересів, зокрема припинення російської агресії, повного відновлення територіальної цілісності, захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України і суб'єктів господарювання, Україна вестиме переговори з Російською Федерацією за посередництва партнерів з числа держав - членів ЄС та НАТО, а також ОБСЄ.

42. Україна захищатиме права, свободи і законні інтереси своїх громадян на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, реалізовуватиме ініціативи щодо реінтеграції цих територій, соціального захисту та підтримки населення, яке проживає на зазначених територіях, а також захисту прав і свобод осіб, що належать до кримськотатарського народу, караїмів і кримчаків, утримуватиме зазначені питання на міжнародному порядку денному.

43. Україна продовжить позовну роботу у міжнародних судових інстанціях із притягнення Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності.

44. Основним завданням у сфері воєнної безпеки є розвиток потенціалу стримування. Безумовним пріоритетом є боєздатні Збройні Сили України, підготовлений і вмотивований військовий резерв та ефективна територіальна оборона, які у поєднанні зі спроможностями інших органів сектору безпеки і оборони здатні завдати таких неприйнятних для противника втрат на землі, у повітрі, на морі та у

кіберпросторі, що унеможливить реалізацію його агресивних намірів. Держава врахує уроки гібридної агресії проти України, бойових дій на Близькому Сході у нових доктринальних підходах до забезпечення воєнної безпеки.

45. Державний суверенітет, територіальна цілісність, демократичний конституційний лад та інші життєво важливі національні інтереси мають бути захищені також від невоєнних загроз з боку Російської Федерації та інших держав, зокрема спроб спровокувати внутрішні конфлікти. Пріоритетними завданнями правоохоронних, спеціальних, розвідувальних та інших державних органів відповідно до їх компетенції є:

- активна та ефективна протидія розвідувально-підривній діяльності, спеціальним інформаційним операціям та кібератакам, російській та іншій підривній пропаганді;
- запобігання, виявлення та припинення проявів сепаратизму, тероризму, екстремізму, припинення діяльності незаконних збройних формувань, політично мотивованого насильства та інших зазіхань на конституційний лад;
- отримання повної і достовірної упереджувальної інформації про ситуацію в Україні та світі, протидія зовнішнім загрозам національній безпеці України, сприяння реалізації національних інтересів України.

46. Громадянин має відчувати себе у безпеці. Україна рішуче налаштована на утвердження конституційного принципу верховенства права, рівності усіх перед законом. З метою реалізації конституційних принципів індивідуальної юридичної відповідальності та невідворотності покарання держава буде:

- рішуче протидіяти спробам розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, приниження національної честі та гідності, образи почуттів громадян через їхні релігійні переконання, а також обмеженням прав або встановленню привілеїв за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, стану здоров'я, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;
- рішуче протистояти гуманітарній агресії, розвивати українську культуру як основу консолідації української нації та зміцнення її ідентичності;
- забезпечувати реалізацію правоохоронними органами завдань кримінального провадження, зокрема, пов'язаних із розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених на тимчасово окупованій

території України, а також у районах здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій і Луганській областях;

- утверджувати принцип нульової толерантності до корупції, забезпечувати ефективну діяльність органів, які запобігають корупції та протидіють корупційним правопорушенням;
- забезпечувати прозорість, підзвітність державних органів, добросовісність посадових (службових) осіб, ефективний доступ до правосуддя, вдосконалювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, судовий розгляд кримінальних проваджень та виконання призначених судами покарань;
- підвищувати ефективність державної політики у сферах захисту державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, а також міграції.

47. Україна запровадить національну систему стійкості для забезпечення високого рівня готовності суспільства і держави до реагування на широкий спектр загроз, що передбачатиме:

- оцінку ризиків, своєчасну ідентифікацію загроз і визначення вразливостей;
- ефективне стратегічне планування і кризовий менеджмент, зокрема впровадження універсальних протоколів реагування на кризові ситуації та відновлення з урахуванням рекомендацій НАТО;
- дієву координацію та чітку взаємодію органів сектору безпеки і оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства і населення у запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій;
- поширення необхідних знань і навичок у цій сфері;
- налагодження та підтримання надійних каналів комунікації державних органів із населенням на всій території України.

48. Держава створить ефективну систему безпеки та стійкості критичної інфраструктури, засновану на чіткому розподілі відповідальності її суб'єктів та державно-приватному партнерстві.

49. Україна розвиватиме інклюзивний політичний діалог через:

- створення системи стратегічних комунікацій;
- публічне обговорення актуальних проблем суспільного розвитку, підвищення рівня медіакультури суспільства, гарантування безпеки журналістів під час виконання професійних обов'язків;

- розвиток конкуренції у сфері надання інформаційних послуг населенню.

50. Держава повинна виконувати лише необхідні функції, насамперед безпекову, зовнішньополітичну, соціальну, регуляторну. Правоохоронні, податкові та митні органи захищатимуть права, свободи та законні інтереси громадян, зокрема щодо ведення бізнесу. Україна має завершити процес децентралізації і сформувати спроможні об'єднані територіальні громади.

51. Україна здійснить цифрову трансформацію, забезпечить надання адміністративних послуг через безпечне "єдине вікно" з використанням сучасних інформаційних технологій, поширюватиме цифрову грамотність.

52. Основне завдання розвитку системи кібербезпеки – гарантування кіберстійкості та кібербезпеки національної інформаційної інфраструктури, зокрема в умовах цифрової трансформації.

53. Для гарантування достатку й безпеки громадян потрібні ресурси, які при залученні та ефективному використанні зовнішніх джерел можуть забезпечити стале і динамічне економічне зростання. Для цього необхідно:

- розвивати ринкову конкуренцію, забезпечити демонополізацію економіки та детінізацію господарських відносин;
- захистити права власності;
- забезпечити дерегуляцію та не допускати тиску на бізнес;
- створити конкурентні умови для залучення інвестицій, зокрема іноземних;
- забезпечити стале функціонування фінансової системи, послідовність грошово-кредитної політики та підвищення рівня довіри до національних фінансових інститутів;
- удосконалити законодавство про організацію судової влади та забезпечити справедливе правосуддя;
- створити сприятливі, зокрема фінансові умови, для розвитку науки, забезпечити розбудову науково-дослідницької інфраструктури, а також ефективну взаємодію вчених із державним і приватним сектором, стимулювати інновації та запроваджувати новітні технології, зокрема у сферах безпеки та оборони, охорони здоров'я, промисловості, енергетиці, машинобудуванні, сільському господарстві, будівництві та інфраструктурі, спорті, в інформаційній та телекомунікаційній сферах;
- сприяти розвитку авіаційної та космічної галузей як таких, що мають значний потенціал і можливості для виробництва

високотехнологічної продукції цивільного та оборонного призначення;

- визначити та впровадити надійний механізм контролю за використанням нових технологій для гарантування безпеки людини і довкілля;
- реформувати земельні відносини, передбачивши впровадження обігу земель сільськогосподарського призначення, здійснення заходів з упорядкування обліку земельних ресурсів, забезпечити екологічно орієнтований розвиток агропромислового комплексу та продовольчу безпеку;
- модернізувати транспортну інфраструктуру – дороги, залізниці, трубопроводи, аеропорти, морські і річкові порти тощо, у тому числі через механізми державно-приватного партнерства, провести прозору приватизацію з метою залучення внутрішніх та іноземних інвестицій в модернізацію і розвиток підприємства, сприяти зростанню продуктивності праці в економіці.

54. Економічний розвиток і безпека неможливі без стійкого розвитку енергетики. Для цього маємо:

- сприяти розширенню енергетичного потенціалу України та ефективності його використання;
- інтегрувати енергетичні ринки України до енергоринку ЄС, зокрема інтегрувати Об'єднану енергосистему України до Європейського об'єднання операторів системи передачі електроенергії (ENTSO-E) та Газотранспортну систему України до Європейської мережі операторів газотранспортної системи (ENTSO-G), зберегти та розширити транзитний потенціал України, протидіяти реалізації проєктів, що негативно впливають на енергетичну безпеку держави;
- диверсифікувати джерела і маршрути постачання енергетичних ресурсів;
- підвищити енергоефективність, упровадити суцільний облік виробництва, передачі та використання енергетичних ресурсів, упровадити загальнодержавний енергетичний баланс, забезпечити подальший розвиток паливно-енергетичного сектору на умовах сталого розвитку та екологічної безпеки, з урахуванням новітніх технологій виробництва енергії з відновлюваних джерел та її зберігання.

55. Україна – морська і річкова держава. Для реалізації її потенціалу будемо захищати свободу судноплавства, сприяти ефективному використанню ресурсів Чорного та Азовського морів, річок Дніпро і

Дунай, розвивати торговельний флот і Військово-Морські Сили Збройних Сил України.

56. Екологічна безпека, зокрема безпека середовища життєдіяльності людини, - один із найвищих пріоритетів. Маємо створити умови для підтримання екологічної рівноваги на території України, модернізації комунальної інфраструктури, посилити охорону навколишнього природного середовища, упровадити новітні системи поводження з відходами і скоротити промислові викиди, забезпечити ефективне використання природних ресурсів, захищати ліси і водойми, розвивати заповідний фонд, запобігати виникненню негативних наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру та усувати їх.

57. Людський капітал – запорука майбутнього України. Для його розвитку необхідно:

- створювати робочі місця в Україні;
- модернізувати систему дошкільної та повної загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, привести освітні стандарти до потреб суспільного розвитку та до найкращих світових зразків;
- створити умови, необхідні для культурного розвитку та збагачення громадян України, популяризації українського та світового мистецтва, музики, літератури;
- створити умови, зокрема інфраструктурні, для популяризації серед громадян масового спорту з метою покращення їх здоров'я та фізичного розвитку;
- забезпечити рівні можливості жінок і чоловіків для реалізації та розвитку їх здібностей та потенціалу, а також сприяти безбар'єрності у різних аспектах життя людини;
- забезпечити зростання добробуту населення та надання адресної соціальної допомоги, зокрема багатодітним сім'ям і малозабезпеченим громадянам;
- створити економічні та соціальні умови для підвищення рівня народжуваності та зниження рівня смертності шляхом впровадження ефективних соціальних механізмів підтримки дитини і сім'ї, розвитку сімейних форм виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, підтримки послуг раннього розвитку дитини, материнства;
- забезпечити право людини на охорону здоров'я, зокрема популяризацію здорового способу життя, попередження захворювань, раннє діагностування, якісне комплексне лікування,

реабілітацію з перших днів захворювання, паліативні послуги, розвиток трансплантації, належне медикаментозне забезпечення, впровадити стандарти доступних і якісних медичних послуг, сформувати ефективну систему біобезпеки і біологічного захисту;

- удосконалити систему контролю якості, ефективності та безпеки лікарських засобів;
- забезпечити особам з інвалідністю повну інклюзію у суспільство, рівність прав і можливостей на доступ до сервісів і послуг, роботи, відпочинку та активного соціального життя.

IV. Напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони

58. Для розвитку потенціалу стримування Україна прискорить оборонну та безпекову реформи за нормами, принципами і стандартами НАТО. Документи планування у сферах національної безпеки і оборони, які будуть підготовлені за результатами комплексного огляду сектору безпеки і оборони, секторальних та інших оглядів, матимуть практичний і конкретний зміст.

59. Солдат, сержант та офіцер, працівники органів сектору безпеки і оборони та ветерани перебуватимуть у центрі уваги держави. Збройні Сили України та інші органи сектору безпеки і оборони стануть школою лідерства. Не допускатимуться зазіхання на громадянські права військовослужбовців та випадки дискримінації, зокрема за гендерною ознакою.

60. Україна зміцнить бойовий потенціал Збройних Сил України, інших органів сил оборони шляхом:

- зростання рівня боєготовності та боєздатності;
- підвищення якості та інтенсивності підготовки військ (сил);
- трансформації професійної культури на основі доктринальних підходів і принципів командування й контролю, підготовки, освіти НАТО;
- удосконалення та розвитку на основі сучасних технологій систем управління, телекомунікацій, розвідки, логістики;
- професіоналізації військової служби, розвитку територіальної оборони і служби в резерві;
- модернізації системи мобілізаційної підготовки та мобілізації, а також допризовної підготовки та військово-патріотичного виховання молоді;

- поліпшення правових, матеріальних, психологічних та соціальних умов служби;
- оснащення новими, зокрема високотехнологічними, зразками озброєння і військової техніки;
- посилення взаємодії усіх органів сектору безпеки і оборони для виконання спільних завдань;
- ефективного впровадження державної політики забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

61. Оборонно-промисловий комплекс забезпечуватиме потреби Збройних Сил України, інших складових сектору безпеки і оборони України в озброєнні та військовій техніці, інвестуватиме у розвиток технологій, виробничих потужностей, людських ресурсів, залучатиме інвестиції, братиме участь у спільних міжнародних проектах, реалізуватиме потенціал державно-приватного партнерства, виступатиме у такий спосіб драйвером економічного зростання.

62. Держава сприятиме зміцненню експортного потенціалу оборонно-промислового комплексу, активізуватиме військово-технічне співробітництво з іноземними партнерами з метою залучення сучасних технологій в оборонну та суміжні галузі економіки, а також створенню спільних підприємств та нових робочих місць.

63. Для системного захисту України від загроз національній безпеці необхідним є розвиток сектору безпеки і оборони. Для цього Україна:

- зміцнить демократичний цивільний контроль за сектором безпеки і оборони України як запоруку законності та ефективності діяльності його складових, підвищить ефективність управління, зміцнить нагляд і посилить відповідальність посадових і службових осіб органів сектору безпеки і оборони;

- перегляне й забезпечить виконання законодавства у сфері національної безпеки і оборони, зокрема уточнить та імплементує норми Закону України "Про національну безпеку України";

- створить систему ефективного управління та координації діяльності органів сектору безпеки і оборони, удосконалить її архітектуру;

- оптимізує структуру, функції і чисельність Служби безпеки України як спеціально уповноваженого державного органу у сферах контррозвідувальної діяльності та охорони державної таємниці, головного органу у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, що дасть змогу попереджати, своєчасно виявляти зовнішні та внутрішні загрози безпеці України і запобігати

їм, припиняти розвідувальні, терористичні та інші протиправні посягання спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усувати умови, що їм сприяють, та причини їх виникнення;

- створить ефективне розвідувальне співтовариство, посиливши його роль у реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони, зміцнить систему координації та контролю діяльності розвідувальних органів, розвиватиме розвідувальні спроможності;

- завершить створення національної системи кібербезпеки, сформує сучасні спроможності суб'єктів забезпечення кібербезпеки і кібероборони та зміцнить систему їх координації;

- удосконалив державну охорону органів державної влади і визначених законом посадових осіб;

- забезпечить системність реформування Національної поліції України, посилить кримінальну поліцію та органи досудового розслідування, зокрема у сфері боротьби з організованою і транснаціональною злочинністю;

- забезпечить розвиток Національної гвардії України з урахуванням досвіду держав - членів ЄС, посилить її інституційну спроможність виконання завдань за призначенням;

- організує розбудову та використання комплексних систем відеоспостереження з аналітичною складовою в інтересах громадської безпеки;

- забезпечить розвиток та удосконалення загальнодержавної системи захисту державного кордону, зокрема імплементацію європейських стандартів прикордонної безпеки, скоординовану діяльність державних органів України та військових формувань для системного розвитку інтегрованого управління державним кордоном України;

- оптимізує державну систему цивільного захисту шляхом удосконалення її структури та системи управління (координації), удосконалив реагування на загрози, пов'язані з надзвичайними ситуаціями будь-якого характеру, уточнить завдання на мирний час та в особливий період;

- автоматизує процеси надання адміністративних послуг іноземцям та особам без громадянства, посилить міграційний контроль на державному кордоні і всередині держави для забезпечення дотримання іноземцями та особами без громадянства законодавства України.

V. Ресурси, необхідні для реалізації Стратегії

64. Для ефективного використання коштів платників податків у Державному бюджеті України будуть передбачатися видатки для сектору безпеки і оборони, які розглядатимуться Радою національної безпеки і оборони України в порядку, визначеному Бюджетним кодексом України.

65. Україна забезпечить посилення фінансової стійкості, ефективне використання бюджетних коштів, міжнародної допомоги, а також коштів з інших джерел, не заборонених законодавством, які залучатимуться для гарантування національної безпеки України, шляхом підвищення прозорості та впровадження сучасного фінансового менеджменту.

Заключні положення

66. Стратегія є основою для розроблення таких документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації:

- Стратегія людського розвитку;
- Стратегія воєнної безпеки України;
- Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України;
- Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України;
- Стратегія економічної безпеки;
- Стратегія енергетичної безпеки;
- Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату;
- Стратегія біобезпеки та біологічного захисту;
- Стратегія інформаційної безпеки;
- Стратегія кібербезпеки України;
- Стратегія зовнішньополітичної діяльності;
- Стратегія забезпечення державної безпеки;
- Стратегія інтегрованого управління кордонами;
- Стратегія продовольчої безпеки;
- Національна розвідувальна програма.

67. Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України координують і контролюють виконання Стратегії у межах повноважень, визначених Конституцією і законами України.

68. Національний інститут стратегічних досліджень:

- здійснює науково-методичне забезпечення комплексного огляду сектору безпеки і оборони, підготовки проектів документів планування у сферах національної безпеки і оборони;
- готує щорічні доповіді про стан національної безпеки України на основі аналізу виконання Стратегії.

69. Кабінет Міністрів України керується Стратегією у здійсненні заходів щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю.

70. Громадянське суспільство здійснює громадський контроль за діяльністю органів державної влади щодо реалізації Стратегії.

Інформаційні ресурси

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/392/2020> (дата звернення: 17.04.2025).

СТРАТЕГІЯ цифрової трансформації соціальної сфери (Витяг в редакції від 28.10.2020)

Загальна частина

Цією Стратегією визначено напрями та завдання комплексної цифрової трансформації всіх компонентів системи соціального захисту населення на основі єдиних підходів, стандартів і технологій.

Соціальний захист населення – це система забезпечуваних державою економічних, соціальних та організаційних заходів, що спрямовуються на підтримку найбільш вразливих верств населення (пенсіонерів, осіб з інвалідністю, ветеранів війни, багатодітних сімей, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та інших категорій осіб, які мають право на державну допомогу та пільги відповідно до законів).

На сьогодні процеси інформатизації в інституціях соціального захисту населення відбуваються здебільшого некоординовано та з різними рівнями ефективності.

Наявні або ті, що створюються, інформаційні системи (наприклад, Єдина інформаційно-аналітична система управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL) лише секторально та/або частково забезпечують автоматизацію процесів у соціальній сфері. При цьому соціальна сфера загалом не є цілісним об'єктом цифровізації.

У цій Стратегії терміни вживаються в такому значенні:

- *соціальна сфера* – сукупність управлінських та організаційних інституцій (органів, установ, організацій, закладів), які забезпечують підвищення рівня життя і надання громадянам всіх видів соціальної підтримки та діяльність яких визначається відповідними законодавчими актами і фінансується за рахунок джерел, не заборонених законодавством;
- *соціальний захист* – будь-які соціальні виплати, пільги, послуги, заходи, що передбачені для громадян законодавством і

забезпечуються інституціями соціального захисту за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством;

- *інституції соціального захисту* – Мінсоцполітики, органи та установи, що належать до сфери його управління, Пенсійний фонд України та його територіальні органи, Національна соціальна сервісна служба та її територіальні органи, фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування та їх територіальні органи, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші надавачі будь-яких видів соціальної підтримки.

Необхідність розроблення та реалізації цієї Стратегії викликана такими факторами, що є характерними для соціальної сфери:

- відсутність єдиного інформаційного середовища, зокрема єдиного обліку одержувачів соціальної підтримки, та системи їх верифікації;
- відсутність єдиної системи управління видатками на соціальний захист населення, їх розподілу та контролю за їх цільовим використанням;
- складні процедури звернення за соціальною підтримкою, низький рівень сервісу, корупційні ризики;
- значна кількість звернень громадян, які не є автоматизованими, дублюють один одного або є зайвими;
- відсутність ефективної системи моніторингу та контролю зазначених процесів;
- надмірний бюрократичний апарат і невиправдані адміністративні витрати на утримання інституцій соціального захисту.

Мета

Метою цієї Стратегії є забезпечення європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту, надання послуг соціального характеру, фінансової стабільності соціальної сфери, підвищення її прозорості та оптимізації її адміністративних видатків.

Для реалізації цієї Стратегії необхідна інформаційна система, створена з урахуванням новітніх інформаційних та управлінських технологій, єдиних сучасних стандартів якості обслуговування громадян, з можливістю прийняття ефективних організаційних і структурних рішень. Виконання таких функцій може здійснювати Єдина інформаційна система соціальної сфери, яка повинна забезпечувати:

- створення єдиної інформаційної бази соціальної сфери, зокрема шляхом взаємодії інформаційних ресурсів соціальної сфери та їх інтеграції з іншими державними інформаційними ресурсами, у тому числі державними реєстрами;
- усунення дублювання процесів і функцій інституцій соціального захисту, зокрема шляхом централізації цих процесів і функцій;
- стандартизацію та автоматизацію звернень громадян у соціальній сфері, їх централізований моніторинг, а також перехід інституцій соціального захисту на електронний документообіг;
- підвищення продуктивності та якості обслуговування у соціальній сфері, можливість надання послуг у цій сфері на умовах аутсорсингу;
- постійний автоматизований моніторинг і контроль усіх фінансових потоків у соціальній сфері;
- надійний захист інформації, насамперед персональних даних громадян;
- підвищення рівня довіри населення до інституцій соціального захисту.

Завдання

Завданнями цієї Стратегії є:

- підвищення ефективності соціального захисту громадян;
- удосконалення системи управління фінансовими ресурсами соціальної сфери;
- автоматизація системи управління та контролю в соціальній сфері;
- технологічний розвиток інформаційних ресурсів соціальної сфери з використанням інноваційних технологій.

Для підвищення ефективності соціального захисту громадян планується:

- створення в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери Єдиного соціального реєстру, до якого включатиметься інформація про отримувачів усіх видів соціальної допомоги з обов'язковим зазначенням їх статусу, права на отримання того чи іншого виду соціальної підтримки, а також відомостей про реалізацію такого права або користування ним. Єдиний соціальний реєстр повинен створюватися на базі реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування шляхом перенесення до нього необхідних даних з діючих інформаційних систем соціальної сфери;

- створення в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери реєстру інституцій соціального захисту - надавачів тих чи інших видів соціальної підтримки;
- створення на базі Єдиної інформаційної системи соціальної сфери мережі універсальних сервісних центрів соціальної сфери (на базі інституцій соціального захисту та інших сервісних центрів для обслуговування громадян: центрів надання адміністративних послуг, об'єднаних територіальних громад, банківських установ, поштових підприємств тощо), впровадження єдиних стандартів обслуговування громадян з питань надання будь-яких видів соціальної підтримки за принципом «єдиного вікна»;
- забезпечення на базі Єдиної інформаційної системи соціальної сфери можливості обслуговування громадян незалежно від їх зареєстрованого місця проживання;
- створення на Єдиному державному веб-порталі електронних послуг «Портал Дія» Єдиного соціального веб-порталу як підсистеми Єдиної інформаційної системи соціальної сфери для забезпечення дистанційного доступу громадян до всіх послуг, що надаються інституціями соціального захисту, зокрема осіб, які мають порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату, мовлення та інтелектуального розвитку, а також різні комбінації порушень, з дотриманням вимог ДСТУ ISO/IEC 40500:2015 «Інформаційні технології. Настанова з доступності веб-контенту W3C (WCAG) 2.0»;
- впровадження технології електронного інформування громадян з питань надання соціальної підтримки через засоби мобільного зв'язку, електронну пошту, мобільний додаток Єдиного державного веб-порталу електронних послуг «Портал Дія» тощо;
- створення в Єдиній інформаційній системі соціальної сфери підсистеми для накопичення, зберігання, обліку, пошуку та використання даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, кандидатів в усиновлювачі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі та усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів;
- запровадження в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери єдиного електронного документа в соціальній сфері з широкими функціональними можливостями, в якому, зокрема, фіксуватиметься інформація, необхідна для ідентифікації особи для отримання конкретних видів соціальної допомоги та доступу до інформації з Єдиного соціального реєстру.

Удосконалення системи управління фінансовими ресурсами соціальної сфери передбачає:

- створення в Єдиній інформаційній системі соціальної сфери підсистеми «Електронний бюджет», яка забезпечуватиме прогнозування, планування, розподіл, облік, звітність, аналіз і контроль видатків на соціальний захист у цілому, за окремими їх видами та розпорядниками коштів;
- створення в Єдиній інформаційній системі соціальної сфери підсистеми «Соціальне казначейство» (Єдиного розрахунково-виплатного центру соціальної сфери), за допомогою якої забезпечуватиметься автоматизація нарахування, обліку та проведення усіх видів соціальної підтримки як соціальних виплат із забезпеченням, зокрема, прямого централізованого зарахування відповідних сум на банківські рахунки отримувачів;
- створення в Єдиній інформаційній системі соціальної сфери підсистеми верифікації отримувачів соціальних виплат та інших видів соціальної допомоги та запобігання їх безпідставному призначенню, зловживанням, незаконному призначенню будь-яких видів соціальної підтримки;
- формування в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери механізмів інформаційної та функціональної взаємодії інституцій соціального захисту з правоохоронними органами щодо виявлення фактів нецільового використання коштів, які спрямовуються на соціальну підтримку громадян, та запобігання таким випадкам;
- забезпечення інтеграції Єдиної інформаційної системи соціальної сфери з інформаційними системами Мін'юсту, Мінфіну, МВС, МОН, МОЗ, Мінветеранів, Мінрегіону, Мінекономіки, ДПС, Держмитслужби, Казначейства, Національного банку та інших органів виконавчої влади.

Автоматизація системи управління та контролю в соціальній сфері передбачає:

- створення в Єдиній інформаційній системі соціальної сфери підсистеми «Єдиний соціальний процесинг» для забезпечення автоматизації звернень громадян, пов'язаних з наданням соціального захисту (розгляд звернень, формування відповідних електронних документів, призначення виплати, зміна умов надання, перерахунки тощо);
- створення в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери Єдиного моніторингового центру соціальної сфери для відстеження в

режимі реального часу опрацювання звернень громадян, прогнозування можливих ризиків і загроз у функціонуванні інституцій соціального захисту, забезпечення моніторингу та аналізу розгляду звернень громадян, пов'язаних з наданням всіх видів соціальної підтримки, в тому числі виконання функцій з нагляду за призначенням пенсій, ефективності роботи інституцій соціального захисту, їх окремих підрозділів і працівників;

- функціонування адміністратора Єдиної інформаційної системи соціальної сфери - Єдиного соціального оператора;
- скорочення чисельності працівників інституцій соціального захисту, витрат на утримання таких інституцій шляхом впровадження новітніх інформаційних технологій і технічного переоснащення.

Технологічний розвиток інформаційних ресурсів соціальної сфери з використанням інноваційних технологій планується забезпечувати шляхом:

- переходу інституцій соціального захисту на електронний документообіг;
- забезпечення ретроконверсії (оцифрування) наявних (у тому числі архівних) паперових первинних документів та особових справ, що використовуються інституціями соціального захисту, створення Єдиного централізованого електронного архіву справ інституцій соціального захисту;
- утворення на базі Єдиного соціального оператора основного та резервного центрів оброблення персональних даних громадян;
- утворення на базі Єдиного соціального оператора централізованої служби технічної підтримки інституцій соціальної сфери;
- зміцнення технічної бази інституцій соціального захисту, оновлення комп'ютерної техніки та іншого технічного обладнання.

Очікувані результати

Показники реалізації цієї Стратегії зазначено в додатку.

Нормативно-правове та фінансове забезпечення

Нормативно-правове забезпечення реалізації цієї Стратегії передбачається шляхом системного перегляду нормативно-правових актів з питань соціального захисту населення та внесення до них змін.

Фінансування реалізації цієї Стратегії планується здійснити за кошти державного бюджету, міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством.

Механізм реалізації

Реалізація цієї Стратегії здійснюється шляхом виконання актів законодавства у соціальній сфері, розроблення нових актів, необхідних для цифрової трансформації соціальної сфери, реалізації пілотних проектів із створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери чи її окремих елементів, проведення моніторингу стану реалізації цієї Стратегії.

Моніторинг та оцінювання ефективності реалізації цієї Стратегії проводить Мінсоцполітики разом із Мінцифри.

З метою забезпечення прозорості, відкритості та неупередженості моніторингу та оцінювання ефективності реалізації цієї Стратегії до цих процесів можуть залучатися міжнародні експерти та наукові установи.

Під час створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери потрібно враховувати досвід створення та упровадження наявних інформаційних систем у соціальній сфері, результати їх використання, а також можливості застосовуваних у цих системах технологій та інформаційних ресурсів.

Єдина інформаційна система соціальної сфери повинна бути створена із забезпеченням захисту інтересів держави, включаючи передачу у державну власність вихідних кодів (програмних кодів та текстів) на всі елементи програмного забезпечення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери, крім тих, що представлено на міжнародному ринку технологій (операційні системи, системи керування базами даних, системи бізнес-аналізу тощо).

Усі майнові права, в тому числі виключні, права інтелектуальної власності на прикладне забезпечення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери та права власності на апаратне забезпечення набуваються відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права».

<...>

Інформаційні ресурси

Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1353-2020-%D1%80> (дата звернення: 02.05.2025).

**СТРАТЕГІЯ
КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**
(в редакції від 26.08.2021)

**БЕЗПЕЧНИЙ КІБЕРПРОСТІР - ЗАПОРУКА
УСПІШНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ**

1. Кібербезпека: глобальний контекст

Забезпечення кібербезпеки є одним із пріоритетів у системі національної безпеки України. Реалізація зазначеного пріоритету буде здійснюватися шляхом посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі.

XXI століття знаменується активним формуванням шостого технологічного укладу та ризиками, з якими стикається цивілізація внаслідок упровадження новітніх технологій.

Питома вага кіберзагроз зростає і ця тенденція в міру розвитку інформаційних технологій та їх конвергенції з технологіями штучного інтелекту в найближче десятиліття посилюватиметься. Зростання такого впливу на функціонування структур управління як національних, так і транснаціональних формує нову безпекову ситуацію. Між світовими центрами сили відбувається поділ сфер впливу у кіберпросторі, посилюється їх прагнення за рахунок такого поділу забезпечити реалізацію власних геополітичних інтересів.

Кіберпростір разом з іншими фізичними просторами визнано одним з можливих театрів воєнних дій. Набирає сили тенденція зі створення кібервійськ, до завдань яких належить не лише забезпечення захисту критичної інформаційної інфраструктури від кібератак, а й проведення превентивних наступальних операцій у кіберпросторі, що включає виведення з ладу критично важливих об'єктів інфраструктури противника шляхом руйнування інформаційних систем, які управляють такими об'єктами.

Російська Федерація залишається одним з основних джерел загроз національній та міжнародній кібербезпеці, активно реалізує концепцію інформаційного протиборства, базовану на поєднанні деструктивних дій у кіберпросторі та інформаційно-психологічних операцій, механізми якої активно застосовуються у гібридній війні проти України. Така деструктивна активність створює реальну загрозу вчинення актів кібертероризму та кібердиверсій стосовно національної інформаційної інфраструктури.

Прогнозується зростання інтенсивності міждержавного протиборства і розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі. Розширюється коло держав, які намагаються сформувати власну кіберрозвідку, оволодіти сучасними технологіями розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі, посилюють державний контроль за національними сегментами мережі Інтернет. При цьому поширюється інструментарій, що передбачає накопичення великих масивів інформації щодо поведінки людини, соціальних груп та використання сучасних досягнень у сфері штучного інтелекту. Посилюється тенденція здійснення розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі шляхом залучення спецслужбами окремих держав, насамперед Російської Федерації, міжнародних хакерських угруповань для реалізації кібервпливу.

Зростає технічний рівень реалізації кіберзагроз, постійно вдосконалюються та розробляються нові інструменти і механізми кібератак. Посилюється тенденція щодо використання кібератак як інструменту спеціальних інформаційних операцій, маніпулювання суспільною думкою, впливу на виборчі процеси.

Глобального масштабу набуває використання кіберпростору терористичними організаціями. Пріоритетними цілями кібертероризму залишаються об'єкти атомної енергетики, електро- та водопостачання, сфери електронних комунікацій, фінансової та банківської сфери, авіа- та залізничного транспорту, сховищ стратегічних видів сировини, хімічні й біологічні об'єкти тощо.

Нові виклики несе з собою перехід на 5G-мережі, функціонування яких кардинальним чином залежить від коректної роботи програмного забезпечення, що за рахунок новизни технології може мати нові, не передбачені загрози.

Пандемія COVID-19 матиме довготривалий вплив на світовий порядок, посилюючи роль електронних комунікацій у повсякденному спілкуванні та роботі, що підвищує ступінь вразливості процесів обробки інформації, зокрема персональних даних. Це вимагає забезпечення належного рівня їх захищеності та змушує державу і бізнес впроваджувати додаткові механізми і заходи щодо належного функціонування і захисту всіх необхідних для життєдіяльності інформаційних ресурсів і систем.

Поширення кіберзагроз на усі сфери життєдіяльності та вдосконалення інструментарію їх реалізації зумовлює необхідність зміни стратегії і тактики протидії ним. Набуває значимості максимально швидке виявлення вразливостей і кібератак, реагування та поширення інформації про них для мінімізації можливої шкоди.

Швидко змінюваний цифровий світ потребує формування більш збалансованої та ефективної національної системи кібербезпеки, яка зможе гнучко адаптуватися до змін безпекового середовища, гарантуючи громадянам України безпечне функціонування національного сегмента кіберпростору, передбачивши нові можливості для цифровізації всіх сфер суспільного життя.

Україна має бути здатною забезпечити свій соціально-економічний розвиток у цифровому світі, що вимагає набуття спроможності ефективно стримувати деструктивні дії в кіберпросторі, досягнення кіберстійкості на всіх рівнях та взаємодії всіх суб'єктів забезпечення кібербезпеки, яка ґрунтується на довірі.

У такій ситуації актуальним є затвердження нової Стратегії кібербезпеки України, яка визначає пріоритети національних інтересів у сфері кібербезпеки, наявні та потенційно можливі кіберзагрози, цілі та завдання забезпечення кібербезпеки України з метою створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави.

Стратегія ґрунтується на положеннях Конституції України, законів України "Про національну безпеку України" та "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України", Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенції про кіберзлочинність, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392, Концепції боротьби з тероризмом в Україні, затвердженої Указом Президента України від 5 березня 2019 року № 53, інших нормативно-правових актів.

2. Стан реалізації Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96

Затвердження у 2016 році Стратегії кібербезпеки України стало важливим кроком у запровадженні підходів довгострокового планування в цій сфері.

За роки реалізації Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96, було докладено зусиль до становлення та розвитку національної системи кібербезпеки. Важливим етапом її інституалізації стало прийняття Закону України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України", який визначив правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво

важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки.

Удосконалено нормативне забезпечення з питань кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, ухвалено порядок її визначення та загальні вимоги до її кіберзахисту.

Утворено центри (підрозділи) забезпечення кібербезпеки або кіберзахисту в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, Службі безпеки України, Національному банку України, Міністерстві інфраструктури України, Міністерстві оборони України, Збройних Силах України.

Розбудовується Національна телекомунікаційна мережа, утворюється Національний центр резервування державних інформаційних ресурсів, забезпечується функціонування системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки, діє урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA.

З метою покращення координації діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони, які забезпечують кібербезпеку, утворено робочий орган Ради національної безпеки і оборони України - *Національний координаційний центр кібербезпеки*, рішення якого сприяють вирішенню найбільш складних проблем у цій сфері.

Активно розвивається співпраця у сфері кібербезпеки з іноземними партнерами (Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Федеративною Республікою Німеччина, Королівством Нідерланди, Японією тощо), поглиблюється співробітництво з ЄС та НАТО, проводяться кібернавчання за участю інших держав та міжнародних організацій.

Започатковано проведення щорічного заходу – *місяця кібербезпеки*.

Водночас діяльність суб'єктів національної системи кібербезпеки залишається недостатньо скоординованою і такою, що спрямована на виконання лише поточних завдань. За результатами експертних оцінок, стан реалізації Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96, за визначеними показниками не перевищує 40 відсотків. Невирішеними залишилися питання оперативного обміну інформацією про кіберзагрози, ефективної системи підготовки кадрів та дієвої моделі державно-приватного партнерства. Недостатніми є організація і проведення наукових досліджень у сфері кібербезпеки.

Отриманий досвід надав змогу виокремити низку системних проблем.

Однією з виявлених проблем стала недостатня чіткість визначених пріоритетів та напрямів забезпечення кібербезпеки України, значна частина яких не мала зрозумілої кінцевої мети та була не конкретною. Незадовільним був рівень планування заходів з реалізації Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96, заплановані заходи не завжди корелювалися із визначеними нею завданнями. Реалізація зазначеної Стратегії була ускладнена відсутністю цілісного бачення (програми) розвитку спроможностей основних суб'єктів національної системи кібербезпеки, обмеженістю ресурсного забезпечення функціонування цієї системи, відсутністю належної державної підтримки розвитку її інституційного забезпечення.

Не були розроблені індикатори виконання Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96, що ускладнило процес оцінки її результативності та виокремлення незавершених завдань. Участь у реалізації названої Стратегії переважно брали суб'єкти сектору безпеки і оборони, недостатньо залучалися інші державні органи, наукові установи, громадськість. До виконання завдань із розвитку наукового потенціалу та поширення кіберграмотності недостатньо залучалися заклади освіти та наукові установи.

Надзвичайно важливі для розвитку національної системи кібербезпеки завдання Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96, не були виконані, зокрема: *не сформовано перелік об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, не створено модель державно-приватного партнерства*. Розвиток цифрової грамотності здійснювався без чіткої програми, кібернавчання проводились епізодично.

Нова Стратегія кібербезпеки України враховує попередній досвід і проблеми, стан кібербезпекового середовища на національному та міжнародному рівні, а також положення Стратегії кібербезпеки ЄС на цифрове десятиліття, стратегій кібербезпеки окремих держав - членів ЄС та держав - членів НАТО.

3. Національний кіберпростір: виклики та кіберзагрози

Викликами для України у сфері кібербезпеки є:

- активне використання кіберзасобів у міжнародній конкуренції;
- змагальний характер розвитку засобів кібербезпеки в умовах швидких прогресуючих змін інформаційно-комунікаційних

технологій, зокрема хмарних та квантових обчислень, 5G-мереж, великих даних, Інтернету речей, штучного інтелекту тощо;

- мілітаризація кіберпростору та розвиток кіберзброї, що дає можливість приховано проводити кібератаки для підтримки бойових дій і розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі;
- вплив пандемії COVID-19 на економічну діяльність та соціальну поведінку, що спричинив стрімку трансформацію і організацію значного сегмента суспільних відносин у дистанційному режимі з широким використанням електронних сервісів та інформаційно-комунікаційних систем;
- упровадження нових технологій, цифрових послуг та механізмів електронної взаємодії громадян з державою, що здійснюється безсистемно в частині заходів з кібербезпеки та без належної оцінки ризиків.

Загрозами кібербезпеці України є:

- гібридна агресія Російської Федерації проти України у кіберпросторі. Держава-агресор невпинно нарощує арсенал кіберзброї наступального призначення, застосування якої може викликати невідправні, незворотні руйнівні наслідки. Кібератаки Російської Федерації спрямовані, насамперед, на інформаційно-комунікаційні системи державних органів України та об'єкти критичної інформаційної інфраструктури з метою виведення їх з ладу (кібердиверсія), отримання прихованого доступу і контролю, здійснення розвідувальної та розвідувально-підривної діяльності. Кібератаки також активно використовуються державою-агресором як елемент спеціальних інформаційних операцій з метою маніпулятивного впливу на населення, втручання у виборчі процеси та дискредитації української державності;
- кіберзлочинність, що завдає шкоди інформаційним ресурсам, суспільним процесам, особисто громадянам, знижує довіру суспільства до інформаційних технологій та призводить до значних матеріальних втрат. Набуває поширення використання кіберпростору для вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, а також кримінальних правопорушень, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, торгівлею людьми, незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших предметів і речовин, які загрожують життю та здоров'ю людей тощо;
- організовані та спонсоровані урядами інших держав кібератаки, що пов'язані з викраденням у політичних, економічних або військових

цілях чутливої інформації (кібершпигунство) та здійсненні розвідувально-підривної діяльності. Особливостями таких кібератак є їх тривалість, складність та прихований характер, що ускладнює їх попередження, виявлення та нейтралізацію;

- використання терористичними організаціями кіберпростору для вчинення актів кібертероризму, фінансової та іншої підтримки терористичної діяльності.

Ураховуючи виклики та загрози, що постали перед Україною у кіберпросторі, критично зростає роль кібербезпеки в процесах цифрової трансформації держави.

Передумови та чинники, які формують окреслені загрози:

- висока технологічна залежність України від іноземних виробників продукції інформаційно-комунікаційних технологій, відсутність системи оцінки відповідності такої продукції вимогам з безпеки, що підвищує ступінь уразливості інформаційної інфраструктури від незадекларованих функцій та звужує спроможності протидії кіберзагрозам;
- недосконалість нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки, а також її застарілість у сфері захисту інформації, повільна імплементація положень європейського законодавства, недостатня врегульованість цифрової складової розслідування кримінальних правопорушень, а також низький рівень правової відповідальності за порушення вимог законодавства у цій сфері;
- відсутність у значної частини державних органів відповідних структурних підрозділів, необхідного кадрового забезпечення та належного контролю за кіберзахистом, здійснення фінансування робіт із кіберзахисту за залишковим принципом;
- відсутність системи незалежного аудиту інформаційної безпеки та механізмів розкриття інформації про вразливість в умовах динамічної цифровізації всіх сфер державного управління та життєдіяльності держави;
- невідповідність сучасним вимогам рівня підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з питань кібербезпеки та кіберзахисту, зокрема неефективні механізми їх стимулювання до роботи в державному секторі;
- відсутність законодавчого акта про критичну інфраструктуру України та її захист, що значно ускладнює формування системи кіберзахисту такої інфраструктури;

- незавершеність заходів з упровадження організаційно-технічної моделі кіберзахисту, яка відповідатиме сучасним загрозам, викликам у кіберпросторі та глобальним тенденціям розвитку індустрії кібербезпеки;
- відсутність системи підвищення цифрової грамотності громадян та культури безпекового поведіння в кіберпросторі, низький рівень обізнаності суспільства щодо кіберзагроз та кіберзахисту;
- відсутність дієвої системи інформаційно-аналітичного забезпечення кібербезпеки;
- недостатня захищеність від кібератак державних інформаційних ресурсів та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури;
- невідповідність вимогам законодавства стану захисту інформаційно-комунікаційних систем державних органів та суб'єктів господарювання, в яких обробляється значна частина інформації з обмеженим доступом.

4. Національна система кібербезпеки: засади розбудови

Україна прагне створити максимально відкритий, вільний, стабільний і безпечний кіберпростір в інтересах забезпечення прав і свобод людини, соціального, політичного і економічного розвитку держави.

Для подальшої розбудови національної системи кібербезпеки на засадах стримування, кіберстійкості, взаємодії необхідним є:

- посилення спроможності національної системи кібербезпеки для унеможливлення збройної агресії проти України у кіберпросторі або з його використанням, нейтралізації розвідувально-підривної діяльності, мінімізації загроз кіберзлочинності та кібертероризму (стримування);
- набуття здатності швидко адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх загроз у кіберпросторі, підтримувати та відновлювати сталі функціонування національної інформаційної інфраструктури, насамперед об'єктів критичної інформаційної інфраструктури (кіберстійкість);
- забезпечення розвитку комунікації, координації та партнерства між суб'єктами забезпечення кібербезпеки на національному рівні, розвиток стратегічних відносин у сфері кібербезпеки із ключовими іноземними партнерами, передусім з Європейським Союзом, Сполученими Штатами Америки та іншими державами - членами НАТО, співробітництво у цій сфері з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України (взаємодія).

Україна, крім основних суб'єктів національної системи кібербезпеки, залучить до вирішення завдань у цій сфері більш широке коло учасників, у тому числі суб'єктів господарювання, громадські об'єднання та окремих громадян України.

Ключову об'єднувальну та координаційну роль у цьому процесі відіграватиме *Національний координаційний центр кібербезпеки*.

Україна розбудовуватиме національну систему кібербезпеки, ґрунтуючись на:

- всеохоплюючому розумінні та постійному аналізу глобальних трендів кібербезпекового середовища, неухильному захисті національних інтересів України у сфері кібербезпеки;
- перманентності заходів з перегляду та уточнення повноважень і відповідальності суб'єктів забезпечення кібербезпеки держави, удосконалення законодавства у сфері кібербезпеки та оперативності дій щодо його актуалізації відповідно до безпекових умов, що змінюються;
- пріоритетності економічного і соціального розвитку суспільства;
- збалансованому забезпеченні потреб держави і прав громадян, дотриманні законності, повазі до основоположних цінностей, прав людини і громадянина;
- чіткому визначенні ролей та механізмів взаємодії під час розв'язання завдань кібербезпеки, стимулюванні до обміну інформацією, знаннями і досвідом;
- ризик-орієнтованому підході до забезпечення кібербезпеки;
- співпраці та інклюзивному діалозі всіх суб'єктів забезпечення кібербезпеки, зміцненні довіри, зокрема в рамках державно-приватного партнерства;
- впровадженні сучасних принципів, методів, підходів та механізмів публічного управління у сфері кібербезпеки;
- збалансованому розподілі наявних матеріальних, фінансових та інших ресурсів;
- проактивному підході до нейтралізації кіберзагроз;
- забезпеченні демократичного цивільного контролю за функціонуванням національної системи кібербезпеки.

5. Пріоритети забезпечення кібербезпеки України та стратегічні цілі

Пріоритетами забезпечення кібербезпеки України є:

- забезпечення кіберпростору задля захисту суверенітету держави та розвитку суспільства;
- захист прав, свобод і законних інтересів громадян України у кіберпросторі;
- європейська і євроатлантична інтеграція у сфері кібербезпеки.

Формування нової якості національної системи кібербезпеки потребує чіткого та зрозумілого визначення стратегічних цілей, що мають бути досягнуті протягом періоду реалізації цієї Стратегії.

Для формування потенціалу *стримування (С)* необхідним є досягнення таких стратегічних цілей:

- *ціль С.1. Дієва кібероборона* – Україна створить та забезпечить розвиток (у тому числі кадрово та технологічно) підрозділів з повноваженнями ведення збройного протидіяння в кіберпросторі, сформує належну правову, організаційну, технологічну модель їх функціонування та застосування, забезпечить ефективну взаємодію основних суб'єктів національної системи кібербезпеки та сил оборони під час проведення заходів з кібероборони, належне навчання та фінансове забезпечення таких структур, систематичне проведення кібернавчань, оцінку спроможностей та ефективності підрозділів, розроблення та імплементацію індикаторів оцінки їх діяльності;
- *ціль С.2. Ефективна протидія розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі та кібертероризму* – Україна забезпечить безперервне здійснення контррозвідувальних заходів з виявлення, попередження та припинення розвідувально-підривної діяльності іноземних держав, актів кібершпигунства та кібертероризму, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення для забезпечення інтересів держави, суспільства і окремих громадян;
- *ціль С.3. Ефективна протидія кіберзлочинності* – Україна забезпечить набуття правоохоронними органами та державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями спроможностей для мінімізації загроз кіберзлочинності, посилення їх технологічного і кадрового потенціалу для проведення превентивних заходів та розслідування кіберзлочинів;
- *ціль С.4. Розвиток асиметричних інструментів стримування* – Україна створить необхідні умови для забезпечення стримування агресивних дій у кіберпросторі проти України шляхом застосування економічних, дипломатичних, розвідувальних заходів, а також залучення потенціалу приватного сектору.

Для набуття *кіберстійкості (К)* необхідним є досягнення таких стратегічних цілей:

- *ціль К.1. Національна кіберготовність та надійний кіберзахист* – Україна запровадить і реалізує чіткі та зрозумілі для всіх заінтересованих сторін заходи щодо національної кіберготовності в інтересах забезпечення економічного добробуту та захисту прав і свобод кожного громадянина України. Україна посилить кіберготовність, що полягатиме у здатності всіх заінтересованих сторін, насамперед суб'єктів сектору безпеки і оборони, своєчасно й ефективно реагувати на кібератаки, забезпечити режим постійної готовності до реальних та потенційних кіберзагроз, виявляти та усувати передумови до їх виникнення, забезпечивши тим самим кіберстійкість, передусім об'єктів критичної інформаційної інфраструктури. Україна створить національну систему управління інцидентами;
- *ціль К.2. Професійне вдосконалення, кіберобізнане суспільство та науково-технічне забезпечення кібербезпеки* - Україна проведе докорінну реформу системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері кібербезпеки, а також здійснить заходи щодо збереження наявного кваліфікованого кадрового потенціалу суб'єктів кібербезпеки, стимулювання досліджень і розробок у сфері кібербезпеки з урахуванням появи нових кіберзагроз і викликів, створення національних інформаційних систем, платформ і продуктів. Вітчизняний науково-технічний потенціал першочергово залучатиметься до вирішення завдань забезпечення кібербезпеки держави. Цифрові навички, кіберобізнаність щодо сучасних кіберзагроз та протидії ним стануть невід'ємними елементами освіти кожного громадянина України;
- *ціль К.3. Безпечні цифрові послуги* – Україна забезпечить досягнення балансу між потребами суспільства, вітчизняного ринку, економіки держави та необхідними заходами з кібербезпеки, а також надійність та безпеку цифрових послуг протягом усього їхнього життєвого циклу.

Для вдосконалення *взаємодії (В)* необхідним є досягнення таких стратегічних цілей:

- *ціль В.1. Зміцнення системи координації* – Україна створить умови для ефективної взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в процесі розбудови та функціонування національної системи кібербезпеки, а також для результативних спільних дій під час попередження, відбиття та нейтралізації наслідків кібератак та кіберінцидентів, скоординує діяльність усіх заінтересованих сторін задля подолання надзвичайних (кризових) ситуацій у кіберпросторі.

- *ціль В.2. Формування нової моделі відносин у сфері кібербезпеки* – Україна запровадить сервісну модель державної участі у заходах з кіберзахисту, за якої держава сприйматиметься не як джерело вимог, а як партнер у розбудові національної системи кібербезпеки;
- *ціль В.3. Прагматичне міжнародне співробітництво* – Україна спрямує відносини з міжнародними партнерами як на розвиток взаємної довіри для спільної відповіді на кібератаки і подолання кризових ситуацій у кібербезпеці, так і на суто практичну співпрацю: обмін інформацією про кібератаки та кіберінциденти, проведення спільних кібероперацій та розслідування міжнародних кіберзлочинів, регулярні кібернавчання та тренінги, обмін досвідом та найкращими практиками. Україна забезпечить активну участь у діалозі в рамках міжнародних організацій щодо спільного вироблення норм поведінки у кіберпросторі та вдосконалення відповідної нормативно-правової бази. Забезпечення координації з міжнародними партнерами здійснюватиметься Міністерством закордонних справ України.

6. Стратегічні завдання

Розбудова національної системи кібербезпеки на засадах стримування, кіберстійкості та взаємодії має здійснюватися шляхом виконання стратегічних завдань, спрямованих на досягнення визначених цілей.

Для досягнення цілі С.1 Україна сформує систему дієвої кібероборони шляхом:

- утворення у системі Міністерства оборони України кібервійськ та забезпечення їх належними фінансовими, кадровими та технічними ресурсами для стримування збройної агресії у кіберпросторі та надання відсічі агресору;
- запровадження ефективних механізмів взаємодії основних суб'єктів національної системи кібербезпеки та сил оборони в частині спільного виконання завдань кібероборони;
- розроблення та виконання плану кібероборони як складової частини плану оборони України;
- проведення щонайменше двічі на рік спільних тематичних навчань із відповідними підрозділами держав - членів НАТО задля досягнення оперативної сумісності;
- створення MIL.CERT-UA в інтересах Міністерства оборони України та Збройних Сил України, налагодивши на постійній основі співпрацю із європейською військовою CERT-мережею;

- забезпечення оцінки спроможностей суб'єктів сектору безпеки і оборони в частині спільного виконання завдань кібероборони, зокрема під час проведення оборонних оглядів, оглядів національної системи кібербезпеки, оглядів стану кіберзахисту державних інформаційних ресурсів та критичної інформаційної інфраструктури;
- запровадження у системі військово-патріотичного виховання та системі територіальної оборони навчальних програм підготовки та проведення практичних навчань у сфері кібербезпеки.

Для досягнення цілі С.2 Україна забезпечить ефективну протидію розвідувально-підбивній діяльності у кіберпросторі та кібертероризму шляхом:

- створення відповідно до схвалених концептуальних засад загальнодержавної системи виявлення кібератак, протидії актам кібертероризму і кібершпиунства щодо об'єктів критичної інформаційної інфраструктури;
- удосконалення аналітичного і криміналістичного забезпечення контррозвідувального захисту кібербезпеки держави за рахунок впровадження інноваційних методик обробки та оцінки цифрових даних, формування електронних доказів;
- посилення спроможностей у проведенні негласних перевірок стану готовності об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів, поступово охопивши такими заходами всі такі об'єкти;
- посилення контррозвідувального захисту сфери електронних комунікацій, ІТ-сфери, афілійованого з ними середовища, спрямованого на виявлення, попередження і припинення розвідувально-підбивних посягань спецслужб іноземних держав на національну безпеку України у сфері кібербезпеки;
- створення технологічних можливостей для автоматичного виявлення кібератак у режимі реального часу в потоках даних загальнодержавних інформаційно-комунікаційних систем та на окремих об'єктах критичної інфраструктури, їх блокування та визначення пріоритетності;
- вдосконалення нормативно-правового, організаційного та кадрового забезпечення загальнодержавної системи боротьби з тероризмом у частині, що стосується залучення правоохоронних органів до здійснення заходів з попередження, виявлення і припинення актів кібертероризму.

Для досягнення цілі С.3 Україна посилить спроможності у протидії кіберзлочинності шляхом:

- завершення імплементації в законодавство України положень Конвенції про кіберзлочинність;
- врегулювання на законодавчому рівні питання щодо електронних доказів, використовуючи кращі практики з цих питань Сполучених Штатів Америки, держав - членів ЄС та враховуючи сучасні виклики і тенденції у сфері кібербезпеки;
- розроблення концептуальних підходів щодо реалізації державної політики у сфері забезпечення прав громадян у кіберпросторі (особливо найбільш вразливих груп населення, насамперед дітей);
- запровадження практики проведення загальнонаціональної інформаційної роз'яснювальної кампанії щодо дій громадян у випадку, коли вони стикаються із кібершахрайством та іншими кіберзлочинами, а також роз'яснення процедур звернення до правоохоронних органів;
- розроблення методики збору кіберстатистики та щорічного оприлюднення статистичної інформації щодо кібератак, кіберінцидентів та заходів протидії за сферами відповідальності основних суб'єктів національної системи кібербезпеки на їх офіційних вебсайтах;
- розроблення методики проведення щорічних соціологічних досліджень щодо кіберзагроз, з якими стикається населення України, з оцінками ефективності діяльності державних органів у протидії ним і забезпечення проведення таких досліджень;
- розроблення методики комунікації між державою та суспільством щодо протидії масштабним кібератакам і кіберінцидентам, створення необхідних умов для її практичної реалізації;
- запровадження механізмів ідентифікації суб'єктів електронної комерції у кіберпросторі, забезпечивши внесення відповідних змін до законодавства України;
- врегулювання на законодавчому рівні правового статусу криптовалют;
- проведення спільних з ЄС заходів, спрямованих на підвищення стійкості в кіберпросторі та спроможності розслідувати, переслідувати кіберзлочинність та реагувати на кіберзагрози;
- забезпечення підвищення рівня кваліфікації, матеріально-технічного забезпечення судових експертів за напрямами досліджень

комп'ютерної техніки та програмних продуктів, комунікаційних систем і засобів;

- забезпечення підвищення рівня знань співробітників оперативних підрозділів, працівників органів досудового розслідування, прокуратури, суддів у сфері інформаційних технологій та кібербезпеки, насамперед за напрямками збирання та дослідження електронних доказів;
- залучення приватних експертів до проведення комп'ютерно-технічних і телекомунікаційних досліджень та експертиз, досліджень програмного забезпечення, які необхідні для швидкого реагування на кіберінциденти та ефективного розслідування кіберзлочинів.

Для досягнення цілі С.4 Україна запровадить асиметричні інструменти стримування шляхом:

- удосконалення системи розвідувального забезпечення кібербезпеки в частині створення, розвитку сил, засобів та інструментів упередження загроз національній безпеці у кіберпросторі;
- посилення заходів щодо забезпечення кібербезпеки інформаційної інфраструктури та кіберзахисту інформаційних ресурсів закордонних дипломатичних установ України та об'єктів державної власності України за кордоном;
- створення технологічних можливостей підключення постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг технічних засобів для здійснення оперативно-розшукових, контррозвідувальних та розвідувальних заходів;
- запровадження гармонізованого з євроатлантичною спільнотою підходу до застосування санкцій у відповідь на підривну діяльність у кіберпросторі, розроблення та узгодження з іноземними партнерами механізму спільних дипломатичних та економічних дій і заходів, зокрема запровадження обмежувальних заходів у вигляді економічних санкцій, у відповідь на деструктивну кіберактивність;
- застосуванням усіх доступних інструментів дипломатії та міжнародного права задля протидії зловмисній діяльності у кіберпросторі проти України;
- налагодження систематичного обміну інформацією про деструктивну діяльність у кіберпросторі з міжнародними партнерами, насамперед Сполученими Штатами Америки, державами - членами ЄС та державами - членами НАТО, створення платформи такого обміну;

- врегулювання на законодавчому рівні питання щодо всебічного залучення приватного сектору та громадянського суспільства до здійснення заходів зі стримування деструктивної діяльності в кіберпросторі;
- розроблення дієвих механізмів залучення фахівців приватного сектору з кібербезпеки до участі у стримуванні та протидії агресії проти України в кіберпросторі.

Для досягнення цілі К.1 Україна у співпраці із суб'єктами приватного сектору, академічною спільнотою та громадськістю забезпечить посилення національної кіберготовності та кіберзахисту шляхом:

- розроблення Національного плану реагування на надзвичайні (кризові) ситуації в кіберпросторі, який визначить механізми реагування на кібератаки загальнонаціонального масштабу щодо об'єктів критичної інформаційної інфраструктури та заходи з подальшого відновлення;
- створення національної системи управління інцидентами, розроблення та впровадження стандартних операційних процедур для реагування на різні види подій у кіберпросторі з визначенням критеріїв для оцінки критичності подій та пріоритетності реагування залежно від визначеного рівня критичності;
- забезпечення постійного моніторингу національних електронних комунікаційних мереж та інформаційних ресурсів, аналізу вторгнень щодо цих мереж і ресурсів, а також виявлення в режимі реального часу аномалій їх функціонування;
- запровадження планування видатків на кібербезпеку за окремими бюджетними програмами;
- розроблення базових (визначатимуть мінімальний обов'язковий рівень) вимог та рекомендації з питань забезпечення кібербезпеки для державного і приватного секторів з урахуванням кращих світових практик;
- налагодження на основі взаємної довіри системного обміну інформацією про кібератаки, кіберінциденти та індикатори кіберзагроз між усіма суб'єктами забезпечення кібербезпеки, насамперед на базі технологічної платформи Національного координаційного центру кібербезпеки, уніфікації форматів обміну інформацією;
- впровадження ризик-орієнтованого підходу в частині заходів забезпечення кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури та державних органів, зокрема, розроблення методики ідентифікації та оцінки кіберризиків на національному рівні та для секторів

критичної інфраструктури держави, врегулювання на законодавчому рівні обов'язковості здійснення періодичної оцінки ризиків на підставі розроблених методик;

- впровадження системи сертифікації продукції, яка використовується для функціонування та кіберзахисту інформаційно-комунікаційних систем, насамперед об'єктів критичної інформаційної інфраструктури;
- забезпечення розвитку організаційно-технічної моделі кіберзахисту;
- завершення процесів визначення об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, створення і забезпечення функціонування державного реєстру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, постійного перегляду та оновлення вимог щодо їх кіберзахисту з урахуванням сучасних міжнародних стандартів з питань кібербезпеки;
- запровадження на постійній основі оцінки стану захищеності об'єктів критичної інформаційної інфраструктури та державних інформаційних ресурсів на вразливість, встановлення обов'язковості та періодичності проведення такої оцінки з урахуванням категорій критичності об'єктів, стимулювання участі у цих заходах фахівців з кібербезпеки приватного сектору;
- впровадження системи аудиту інформаційної безпеки, насамперед на об'єктах критичної інфраструктури, визначення механізмів та базових методик проведення аудитів, встановлення вимог до аудиторів інформаційної безпеки, їх сертифікації, атестації (переатестації), навчання та підвищення кваліфікації, а також щодо обов'язковості та періодичності проведення аудитів, надання узагальненої інформації про результати аудитів до Національного координаційного центру кібербезпеки;
- забезпечення розвитку систем технічного і криптографічного захисту інформації, пріоритетності використання засобів технічного і криптографічного захисту інформації вітчизняного виробництва для кіберзахисту державних інформаційних ресурсів та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури;
- впровадження вітчизняних рішень із захисту інформації;
- проведення командно-штабних кібернавчань стратегічного рівня, а також тематичних кібернавчань та тренінгів за участю представників державного та приватного секторів;
- забезпечення розвитку мережі центрів реагування на кібератаки та кіберінциденти;

- завершення розгортання Національної телекомунікаційної мережі, збільшення її пропускну здатності, передбачення під час її функціонування використання виключно вітчизняних засобів криптографічного захисту інформації;
- забезпечення функціонування та розвитку Національного центру резервування державних інформаційних ресурсів, проведення модернізації системи захищеного доступу державних органів до мережі Інтернет;
- створення національного сервісу доменних імен (DNS).

Для досягнення цілі К.2 в Україні буде проведено наукові дослідження у сфері кібербезпеки, реформовано систему підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, а також розгорнуто навчальні програми, курси, тренінги з кібернавчання для всіх верств населення шляхом:

- забезпечення координації наукового співтовариства під час проведення наукових досліджень і розробок у сфері кібербезпеки та залучення його до заходів з реалізації державної політики у сфері кібербезпеки;
- визначення довгострокових напрямів проведення досліджень і розробок у сфері кібербезпеки, а також розроблення дієвої програми державної підтримки (на основі проектного підходу) стратегічно важливих для кібербезпеки держави наукових установ і організацій, проведення наукових досліджень у цій сфері для потреб національної безпеки і оборони;
- забезпечення стимулювання досліджень і розробок у сфері кібербезпеки з урахуванням розвитку новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, технологій хмарних та квантових обчислень, 5G-мереж, Інтернету речей, штучного інтелекту, а також появи нових засобів реалізації кіберзагроз з метою створення вітчизняних систем, платформ і продуктів у сфері кібербезпеки;
- удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері кібербезпеки;
- розроблення Загальнонаціональної програми кіберграмотності, спрямованої на підвищення рівня цифрової грамотності населення України, зокрема, шляхом включення питань стосовно цифрових навичок, кіберобізнаності щодо сучасних кіберзагроз та протидії ним до навчальних програм загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти;

- утворення центрів, що будуть здійснювати узагальнення та обмін досвідом у сфері кібербезпеки, підтримку інновацій та вітчизняних розробок у цій сфері;
- забезпечення матеріального стимулювання фахівців у сфері кібербезпеки, які перебувають на військовій, державній службі, у тому числі на державній службі особливого характеру, службі в правоохоронних органах або працюють за трудовим договором у державному секторі і безпосередньо виконують функції із забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту, з урахуванням рівнів оплати праці таких фахівців у приватному секторі;
- залучення суб'єктів національної системи кібербезпеки до міжнародних програм навчання і підвищення кваліфікації персоналу.

Для досягнення цілі К.3 Україна спрямує зусилля на забезпечення надійності та безпеки цифрових послуг шляхом:

- зміцнення довіри приватного сектору та громадян до цифрових послуг, які надаються державою, безумовного виконання вимог щодо забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту під час їх надання та інформування громадськості про їх безпечність та надійність;
- впровадження цифрових послуг для населення та розвитку національної інформаційної інфраструктури;
- розроблення національних стандартів у сфері кібербезпеки, організаційних та технічних вимог, що стосуються безпеки застосунків, мобільних пристроїв, робочих станцій, серверів і мереж, моделей хмарних обчислень, з урахуванням європейських та міжнародних стандартів;
- створення органів з оцінки відповідності надавачів електронних довірчих послуг вимогам для кваліфікованих надавачів кваліфікованих електронних довірчих послуг;
- створення необхідних передумов (нормативних, організаційних, технологічних) для автентифікації користувачів сервісів цифрових послуг (там, де це потрібно) за допомогою інтегрованої системи електронної ідентифікації з використанням технологій електронної ідентифікації та/або електронних довірчих послуг;
- підвищення ефективності системи захисту персональних даних громадян шляхом гармонізації законодавства України з відповідним законодавством ЄС та посилення відповідальності за порушення встановлених вимог.

Для досягнення цілі В.1 Національний координаційний центр кібербезпеки забезпечить скоординовану діяльність усіх заінтересованих сторін у процесі розбудови та функціонування національної системи кібербезпеки шляхом:

- розроблення та затвердження порядку проведення огляду національної системи кібербезпеки, забезпечивши його проведення не менше ніж раз на рік протягом реалізації Стратегії;
- запровадження обов'язкового негайного, без невиправданої затримки, надання інформації про кіберзагрози, кібератаки та кіберінциденти всіма відомчими та галузевими (секторальними) центрами кібербезпеки (кіберзахисту) до Національного координаційного центру кібербезпеки;
- забезпечення розгляду найважливіших питань у сфері кібербезпеки України на засіданнях Національного координаційного центру кібербезпеки, системного контролю за станом виконання його рішень;
- запровадження скоординованого виявлення та розкриття вразливостей інформаційно-комунікаційних систем;
- розроблення та запровадження механізмів заохочення приватного сектору, наукового співтовариства, громадських організацій та окремих громадян до участі у формуванні та реалізації заходів із забезпечення кібербезпеки;
- забезпечення щорічного оприлюднення основними суб'єктами національної системи кібербезпеки публічних звітів про стан кібербезпеки за сферами відповідальності.

Для досягнення цілі В.2 Україна у взаємодії з приватним сектором сформує ефективну модель відносин у сфері кібербезпеки, засновану на довірі, шляхом:

- врегулювання на законодавчому рівні питання державно-приватного партнерства у сфері кібербезпеки, визначивши форми і методи здійснення такого партнерства, зміцнивши взаємну довіру та передбачивши можливість запровадження експериментальних проєктів у цій сфері;
- запровадження проведення на регулярній основі консультацій заінтересованих сторін та надання методичної допомоги з питань утворення підрозділів кіберзахисту, галузевих (секторальних) центрів забезпечення кібербезпеки та команд реагування на кіберінциденти, всебічного сприяння їх розвитку;

- залучення на регулярній основі представників наукових установ, громадських організацій та незалежних експертів у сфері кібербезпеки до розроблення проектів нормативно-правових актів, нормативних документів та стандартів у цій сфері;
- підвищення ефективності залучення громадськості до прийняття рішень у сфері кібербезпеки шляхом проведення відповідних опитувань (анкетувань) та розміщення їх результатів на інформаційних ресурсах Національного координаційного центру кібербезпеки та основних суб'єктів національної системи кібербезпеки;
- стимулювання розроблення вітчизняних програмних продуктів, зокрема програмного забезпечення з відкритим кодом, що пріоритетно використовуватимуться для обробки та захисту державних інформаційних ресурсів, а також на об'єктах критичної інформаційної інфраструктури;
- впровадження програми розвитку ринку товарів і послуг у сфері кібербезпеки, що включатиме стимулювання його розвитку та міжнародного визнання;
- продовження практики щорічного проведення *місяця кібербезпеки* в Україні із залученням широкого кола профільних фахівців та експертів державних органів, закладів освіти та наукових установ, а також громадських об'єднань та приватного сектору;
- запровадження системи страхування від кіберризиків, зокрема механізму оцінки втрат суб'єктів господарювання внаслідок кібератак для можливості їх відшкодування;
- розроблення фінансових та нефінансових механізмів для сприяння впровадженню сучасних технологій кібербезпеки у державному і приватному секторі, включаючи страхування, лізинг, пільги тощо.

Для досягнення цілі В.3 Україна розвиватиме міжнародне співробітництво у сфері кібербезпеки, спрямоване, передусім, на забезпечення незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності України, шляхом:

- забезпечення участі України у міжнародних заходах ООН щодо заохочення відповідальної поведінки держав у кіберпросторі;
- забезпечення участі України у доопрацюванні Другого додаткового протоколу до Конвенції про кіберзлочинність щодо вироблення заходів та гарантій для вдосконалення міжнародної співпраці між правоохоронними та судовими органами, а також між органами влади та постачальниками послуг в інших державах;

- розширення шляхом діалогу з міжнародними партнерами доступу правоохоронних органів України до ресурсів Європейського центру боротьби з кіберзлочинністю, до телекомунікаційної системи Інтерполу I-24/7;
- продовження співробітництва з Агентством Європейського Союзу з питань мережевої та інформаційної безпеки, зокрема з питань скоординованого розкриття вразливостей та імплементації Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/1148 від 6 липня 2016 року про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем на території Союзу як елементу євроінтеграції України;
- поглиблення співпраці з Міжнародним союзом електрозв'язку у сферах кібербезпеки та електронних комунікацій, зокрема з питань стандартизації у цих сферах;
- поглиблення співпраці з міжнародними організаціями у сфері захисту дітей від сексуального онлайн-насильства;
- розвитку міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки шляхом підтримки міжнародних ініціатив у цій сфері, які відповідають національним інтересам України;
- продовження практики проведення двосторонніх кібердіалогів з державами-партнерами з метою обміну передовим досвідом у сфері кібербезпеки, інформацією про кіберзагрози, розвитку комунікації між заінтересованими державними органами України та іноземних держав, розширення кола держав-партнерів, з якими проводяться кібердіалоги, ініціювання питання щодо укладення двосторонніх договорів про співпрацю у сфері кібербезпеки;
- створення постійно діючої робочої групи з питань взаємодії із провідними ІТ-компаніями, світовими провайдерами цифрових послуг, соціальними мережами з метою протидії гібридним загрозам, поширенню дезінформації, можливості застосування санкцій відповідно до законів України;
- визначення та затвердження переліку пріоритетних напрямів залучення міжнародної технічної допомоги у сфері кібербезпеки України.

7. Напрями зовнішньополітичної діяльності України у сфері кібербезпеки

Україна у сфері кібербезпеки забезпечить поглиблення євроінтеграційних процесів шляхом уніфікації підходів, методів і засобів забезпечення кібербезпеки з усталеними практиками ЄС і НАТО, вжиття інших узгоджених із ключовими іноземними партнерами заходів,

спрямованих на посилення кіберстійкості України, розвиток спроможностей національної системи кібербезпеки та захист національних інтересів у кіберпросторі.

Україна приділятиме особливу увагу спільній з партнерами протидії міжнародному тероризму, виявленню, попередженню і припиненню злочинів проти миру і безпеки людства, іншим протиправним діям, що порушують міжнародний правопорядок та інтереси демократичної світової спільноти, розвиватиме на договірній основі з партнерськими спецслужбами держав - членів ЄС і держав - членів НАТО взаємовигідний обмін інформацією та досвідом щодо забезпечення національної безпеки у кіберпросторі, використовуватиме кращі світові практики, активно здійснюватиме інші спільні заходи, що сприятимуть зміцненню наукової, матеріально-технічної бази та кадрового потенціалу у сфері кібербезпеки.

Україна співпрацюватиме з міжнародними партнерами, організаціями та іншими заінтересованими сторонами, які поділяють наше спільне бачення майбутнього кіберпростору як глобального, відкритого, вільного, стабільного та безпечного, в основі якого дотримання прав людини, основних свобод та демократичних цінностей, що є запорукою соціально-економічного та політичного розвитку України.

Україна продовжить активну участь у міжнародному діалозі з питань відповідальної поведінки держав у кіберпросторі на основі дотримання принципів міжнародного права, Статуту ООН, а також норм, правил та принципів відповідальної поведінки держави. Це потребуватиме більшої координації та консолідації заінтересованих сторін на міжнародних форумах, в яких Україна буде не лише учасником, а й ініціатором та організатором.

Україна максимально підтримуватиме мультистейкхолдерську (багатосторонню) модель управління Інтернетом, сприяючи міжнародним, регіональним та національним дискусіям з цього питання, залученню до цього процесу представників приватного сектору, наукових та освітніх кіл, інститутів громадянського суспільства. Спроби окремих авторитарних держав суверенізувати Інтернет суперечать довгостроковим інтересам України та її моделі соціально-економічного розвитку.

Україна буде сприяти подальшому дотриманню міжнародного права та стандартів у сфері прав людини, заохочуватиме застосування найкращих практик, а також активізує свої зусилля щодо запобігання зловживанню новими технологіями. Для цього Україна активізує свою участь і партнерство в міжнародних процесах стандартизації та сертифікації у сфері кібербезпеки, розширить представництво в міжнародних, регіональних та інших органах стандартизації, організаціях, що займаються розробленням стандартів та сертифікацією у цій сфері.

У питаннях розроблення стандартів у сферах нових технологій (зокрема щодо штучного інтелекту, хмарних технологій, квантових обчислень та квантових комунікацій) та базової архітектури Інтернету Україна виходить з того, що Інтернет має залишатися глобальним та відкритим, технології повинні орієнтуватися на людину, її базові свободи, гарантувати невторчання у її особисте життя, забезпечувати її конфіденційність у кіберпросторі, а будь-які обмеження повинні здійснюватися лише відповідно до закону. Використання технологій має бути законним, безпечним та етичним. Водночас у зв'язку з ускладненням міжнародної безпеки в кіберпросторі Україна займатиме більш активну позицію в дискусіях ООН та інших міжнародних форумах для просування, координації та консолідації її позиції у сфері кібербезпеки, зменшуючи небезпеку мілітаризації кіберпростору.

Україна розвиватиме мережу партнерства у сфері кібербезпеки, розбудовуючи наявні та створюючи нові формати і механізми міжнародного співробітництва.

8. Механізми реалізації стратегії та забезпечення відкритості

Координатором реалізації цієї Стратегії є робочий орган Ради національної безпеки і оборони України - *Національний координаційний центр кібербезпеки*.

Реалізація Стратегії безпосередньо здійснюється основними суб'єктами національної системи кібербезпеки, Міністерством закордонних справ України, Міністерством цифрової трансформації України, Міністерством освіти і науки України та іншими суб'єктами забезпечення кібербезпеки в межах їх компетенції.

Основним критерієм результативності Стратегії є досягнення мети та стратегічних цілей шляхом виконання визначених стратегічних завдань.

Національний координаційний центр кібербезпеки у визначених законодавством формах забезпечує (на весь період дії Стратегії) планування реалізації Стратегії, координує і контролює стан її виконання та ефективність.

План реалізації Стратегії, розроблений Національним координаційним центром кібербезпеки та затверджений в установленому порядку, є основою для щорічного планування суб'єктами забезпечення кібербезпеки заходів з реалізації Стратегії.

Кабінет Міністрів України в установленому порядку забезпечує необхідними силами, засобами і ресурсами виконання заходів з реалізації Стратегії.

Результати виконання запланованих заходів з реалізації Стратегії подаються суб'єктами забезпечення кібербезпеки до Національного координаційного центру кібербезпеки.

Ефективність реалізації Стратегії визначається у проведених у встановленому порядку оглядах *стану*:

- національної системи кібербезпеки;
- кіберзахисту державних інформаційних ресурсів та критичної інформаційної інфраструктури.

Результати оглядів можуть стати підставою для внесення змін до Плану реалізації Стратегії та/або щорічних планів заходів з реалізації Стратегії, що обумовлено необхідністю адаптації до змін у безпековому середовищі, усунення та мінімізації негативних тенденцій у сфері кібербезпеки.

Стратегія є основою для обґрунтування розподілу необхідних для забезпечення кібербезпеки матеріальних, кадрових та інших ресурсів.

Фінансування заходів з реалізації Стратегії здійснюватиметься в межах видатків, передбачених Державним бюджетом України та з інших джерел, не заборонених законодавством. У порядку координації Національний координаційний центр кібербезпеки під час підготовки матеріалів до засідань Ради національної безпеки і оборони України щодо проекту Закону України про Державний бюджет України та пропозицій до Бюджетної декларації по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України, аналізує пропозиції суб'єктів забезпечення кібербезпеки України щодо фінансування заходів з кібербезпеки, передбачених положеннями Стратегії кібербезпеки України, та надає відповідні пропозиції.

Згідно із законодавством державні органи, підприємства, установи та організації передбачатимуть у своїх планах фінансові витрати на кібербезпеку. У рамках державно-приватного партнерства, міжнародної технічної допомоги залучатимуться інвестиції, які спрямовуватимуться на розбудову національної системи кібербезпеки.

Щороку Національний координаційний центр кібербезпеки оприлюднює публічний звіт про стан реалізації Стратегії за загальними оцінками.

Процес реалізації Стратегії має бути максимально прозорим, відкритим та супроводжуватися демократичним цивільним контролем. З цієї метою основними суб'єктами національної системи кібербезпеки в межах компетенції додатково буде здійснюватися щорічне інформування громадськості через власні офіційні вебсайти про стан реалізації ними Стратегії та стан фінансування відповідних заходів.

9. Виміри успіху (метрики)

Ефективність реалізації Стратегії буде визначатися через постійний моніторинг її виконання та спиратися на чітку систему *індикаторів стану кібербезпеки*, які буде розроблено протягом першого року реалізації Стратегії.

Індикатори мають визначати прогрес, якого досягли суб'єкти забезпечення кібербезпеки в реалізації Стратегії з таких питань, як:

- виконання стратегічних завдань у межах цілей, визначених Стратегією (за кожним завданням);
- досягнення стратегічних цілей, визначених Стратегією (за кожною ціллю);
- рівень впливу заходів, що здійснюються в межах Стратегії, на національну систему кібербезпеки та цифрову трансформацію держави.

Упровадження індикаторів стану кібербезпеки забезпечить покращення процесу моніторингу виконання Стратегії у реальному часі з використанням сучасних веб-ресурсів (онлайн-платформ), прозорість вжитих заходів для суспільства і держави. Посилення впливу національної системи кібербезпеки на суспільний розвиток буде визначатися за такими критеріями:

- рівень довіри населення до держави щодо безпечності кіберпростору;
- формування безпечного інформаційного суспільства, в якому до заходів кібербезпеки, крім державних інституцій, залучені приватні суб'єкти та громадяни;
- рівень захищеності національних інтересів у сфері кібербезпеки (як приклад, рівень впливу на розвиток ситуації, пов'язаної з агресією Російської Федерації проти України).

За допомогою розгалуженої системи індикаторів буде визначатися стан досягнення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави.

Система індикаторів буде включати базові індикатори стану кібербезпеки, індикатори розвитку національної системи кібербезпеки та індикатори стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, що дасть змогу комплексно оцінювати результативність та ефективність реалізації Стратегії.

Україна розвиватиме національний кіберпростір як глобальний, відкритий, вільний, стабільний та безпечний задля захисту суверенітету держави, соціального і економічного розвитку суспільства.

За результатами реалізації Стратегії Україна у співпраці з приватним сектором та із залученням міжнародних партнерів забезпечить:

- стійкість до кіберзагроз, підвищивши здатність державних органів, бізнесу і громадян захищати себе та реагувати на кіберзагрози;
- спроможність до ефективної протидії недружнім діям у кіберпросторі, забезпечивши їх швидке виявлення та розслідування, створення ефективної системи превентивних заходів щодо недопущення таких дій, а також можливість проведення наступальних операцій у кіберпросторі;
- розвиток кадрового потенціалу та інноваційного ринку кібербезпеки, що сприятиме створенню національних розробок на рівні кращих світових практик для забезпечення можливості протидіяти майбутнім кіберзагрозам.

<...>

Інформаційні ресурси

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/447/2021> (дата звернення: 05.05.2025).

СТРАТЕГІЯ
інформаційної безпеки
(в редакції від 28.12.2021)

Загальні положення

Забезпечення інформаційної безпеки України є однією з найважливіших функцій держави.

Стратегія інформаційної безпеки (далі - Стратегія) визначає актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на протидію таким загрозам, захист прав осіб на інформацію та захист персональних даних.

Метою Стратегії є посилення спроможностей щодо забезпечення інформаційної безпеки держави, її інформаційного простору, підтримки інформаційними засобами та заходами соціальної та політичної стабільності, оборони держави, захисту державного суверенітету, територіальної цілісності України, демократичного конституційного ладу, забезпечення прав та свобод кожного громадянина.

Досягнення мети здійснюватиметься шляхом ужиття заходів щодо стримування та протидії загрозам інформаційній безпеці України та нейтралізації інформаційної агресії, у тому числі спеціальних інформаційних операцій держави-агресора, спрямованих на підрив державного суверенітету, територіальної цілісності України, забезпечення інформаційної стійкості суспільства та держави, створення ефективної системи взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством, а також розвиток міжнародної співпраці у сфері інформаційної безпеки на засадах партнерства та взаємної підтримки.

Правовою основою Стратегії є Конституція України, закони України, Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392, а також міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Питання, пов'язані із кібербезпекою, визначаються Стратегією кібербезпеки України, затвердженою Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447.

Реалізація Стратегії розрахована на період до 2025 року.

Терміни, що вживаються у Стратегії, мають таке значення:

- *інформаційна безпека України* – складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом;
- *інформаційна загроза* – потенційно або реально негативні явища, тенденції і чинники інформаційного впливу на людину, суспільство і державу, що застосовуються в інформаційній сфері з метою унеможливлення чи ускладнення реалізації національних інтересів та збереження національних цінностей України і можуть прямо чи опосередковано завдати шкоди інтересам держави, її національній безпеці та обороні;
- *інформаційні заходи оборони держави* – сукупність скоординованих дій, які готуються та здійснюються суб'єктами забезпечення національної безпеки і оборони України в мирний час, в особливий період, в умовах воєнного або надзвичайного стану щодо прогнозування та виявлення інформаційних загроз у воєнній сфері, запобігання, стримування та відсічі збройній агресії проти України, протидії інформаційним загрозам з боку держави-агресора, а також здійснення інших необхідних дій в інформаційному протиборстві;
- *антикризові комунікації* – комплекс інформаційних заходів, що реалізуються державними органами України з метою запобігання виникненню кризової ситуації і передбачають їх діалог із цільовою аудиторією з питань, що стосуються загрози виникнення кризової ситуації і протидії їй;
- *кризові комунікації* – комплекс заходів, що реалізуються державними органами України у кризовій ситуації і передбачають їх діалог із

цільовою аудиторією з питань, що стосуються кризової ситуації і протидії їй;

- *стратегічні комунікації* – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави - публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави;
- *стратегічний наратив* – спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію;
- *урядові комунікації* – комплекс заходів, що передбачають діалог уповноважених представників Кабінету Міністрів України з цільовою аудиторією з метою роз'яснення урядової позиції та/або політики з певних проблемних питань.

Аналіз загроз та викликів інформаційній безпеці

Глобальні виклики та загрози

Збільшення кількості глобальних дезінформаційних кампаній

Глобальні дезінформаційні кампанії, що інспіруються авторитарними урядами та активістами радикальних рухів для маніпулювання свідомістю окремих людей та груп населення, стали повсякденною практикою, яка загрожує демократичному розвитку держав та міжнародній стабільності.

Інформаційна політика Російської Федерації – загроза не лише для України, але й для інших демократичних держав

Спеціальні інформаційні операції Російської Федерації спрямовуються на ключові демократичні інституції (зокрема, виборчі), а спеціальні служби держави-агресора намагаються посилити внутрішні протиріччя в Україні та інших демократичних державах. Застосовані Російською Федерацією технології гібридної війни проти України, у тому числі моделі і механізми інформаційного втручання, поширюються на інші держави, швидко адаптуючись до локальних контекстів та регуляторних політик. Обмежувальні заходи (санкції) та ефективний механізм моніторингу і відповідальності за їх порушення є одним із дієвих механізмів відповіді на дезінформаційну активність Російської Федерації як держави-агресора.

Соціальні мережі як суб'єкти впливу в інформаційному просторі

Розвиток інформаційного простору в умовах глобалізації та пандемія COVID-19 зумовили посилення ролі соціальних мереж у національному та світовому інформаційному просторі, їх вплив на внутрішню і зовнішню суспільно-політичну ситуацію, стан додержання прав і свобод людини,

зокрема щодо забезпечення принципів рівності прав користувачів соціальних мереж.

Хоча право на приватність (захист конфіденційної інформації про особу, невтручання в особисте життя) є одним з основних прав людини, що закріплено в Загальній декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, інших міжнародних документах, а також конституціях більшості держав світу, цифрові трансформації змінюють і цю сферу. Збільшення кількості соціальних мереж, їх інтегрованість з іншими соціальними сервісами повсякденного користування, а також специфіка організації всесвітньої мережі Інтернет ставлять під загрозу гарантії права особи на приватність. Спроби врегулювати цю проблему тривають, формуються нові підходи у забезпеченні балансу права на приватність та інформаційної безпеки держави.

Недостатній рівень медіаграмотності (медіакультури) в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій

Значне розширення джерел доступу до інформації в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та водночас недостатнього рівня медіаграмотності (медіакультури) супроводжується зменшенням критичності сприйняття інформації, створює підґрунтя для можливих маніпуляцій громадською думкою, що сприяє зростанню впливу дезінформації та деструктивної пропаганди, популярності конспірологічних теорій. Некритичне сприйняття інформації створює загрози політичній та економічній стабільності демократичних держав.

Національні виклики та загрози

Інформаційний вплив Російської Федерації як держави-агресора на населення України

Тривалий час спеціальні служби Російської Федерації проводять свої спеціальні інформаційні операції, більшість із яких спрямовані на підрив національної безпеки України, її національних інтересів, ліквідацію української державності та знищення української ідентичності, провокування проявів екстремізму, панічних настроїв у суспільстві, загострення і дестабілізацію суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в Україні. Російською Федерацією використовуються нові активні заходи, у тому числі міжнародного характеру, щодо легітимізації спроби анексії Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, заперечення своєї участі у війні на території Донецької та Луганської областей та посилення адвокаційної кампанії за зняття санкцій, запроваджених у зв'язку з порушенням Російською Федерацією суверенітету і територіальної цілісності України. Задіяння у цьому процесі Російською Федерацією всіх її спроможностей (політичних,

інформаційних, економічних, розвідувальних та інших) залишається особливо небезпечним викликом для України.

Інформаційне домінування Російської Федерації як держави-агресора на тимчасово окупованих територіях України

У результаті тимчасової окупації у 2014 році державою-агресором частини території України були захоплені розташовані на цій території об'єкти інформаційної інфраструктури, зокрема й об'єкти Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення.

Державою-агресором застосовуються методи тотального придушення свободи слова, контролю над редакційною політикою засобів масової інформації та інших інформаційних ресурсів, що функціонують на цих територіях.

На тимчасово окупованих територіях, у районах здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях розгорнуто безпрецедентну інформаційну кампанію. Використовуючи також регулярне постачання на тимчасово окуповані території потужного передавального обладнання та блокування українських інформаційних ресурсів, Російська Федерація намагається створити альтернативну викривлену інформаційну реальність, побудовану на наративах держави-агресора.

Придушення будь-яких спроб інакомислення посилюється регулярними репресіями стосовно незалежних журналістів на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також переслідуванням за перегляд українського контенту, що є характерним для тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Інформаційний тиск, що здійснюється державою-агресором, негативно відображається й на дітях, які проживають на тимчасово окупованих територіях, адже через свій вік вони є особливо вразливими для впливу інформаційних кампаній.

Обмежені можливості реагувати на дезінформаційні кампанії

Деструктивна пропаганда, поширення дезінформації як ззовні, так і всередині України застосовуються державою-агресором з метою підризу стійкості суспільства та інформаційної дестабілізації держави. Водночас ефективна система реагування на такі виклики в Україні досі не створена, не забезпечено функціонування розвиненої національної інформаційної інфраструктури, що обмежує можливість належним чином протидіяти інформаційній агресії з метою захисту національної безпеки та реалізації національних інтересів України.

Несформованість системи стратегічних комунікацій

В Україні триває процес становлення системи стратегічних комунікацій. Органами державної влади України здійснено низку організаційних та практичних заходів зі зміцнення власної інституційної спроможності у сфері стратегічних комунікацій, однак не створено дієвого механізму координації і взаємодії між усіма органами державної влади, залученими до здійснення заходів із протидії загрозам в інформаційній сфері. Зазначене послаблює можливості до розбудови комплексного стратегічного планування інформаційного потоку, здійснення системної комунікативної діяльності Кабінету Міністрів України, об'єднання всіх ключових суб'єктів у сфері інформаційних відносин, суб'єктів формування і реалізації державної політики щодо ефективного захисту національного інформаційного простору, утвердження позитивного іміджу України, реалізації цілей захисту національної безпеки України в інформаційній сфері.

Недосконалість регулювання відносин у сфері інформаційної діяльності та захисту професійної діяльності журналістів

Регулювання відносин у сфері інформаційної діяльності не відповідає сучасним викликам та загрозам. Це перешкоджає розвитку українського медіаринку, ускладнює ведення бізнесу у цій сфері, зберігає залежність засобів масової інформації від їх власників, не забезпечує додержання професійних стандартів діяльності журналістів.

Актуальною проблемою є непоодинокі випадки втручання в професійну організаційно-творчу діяльність засобів масової інформації та в індивідуальну професійну творчу діяльність журналістів, інші посягання на свободу інформаційної діяльності, зокрема перешкоджання їх професійній діяльності, погрози, насильство щодо них, посягання на їх життя та власність. Зазначене позбавляє журналістів можливості належним чином інформувати суспільство про суспільно важливі події та явища.

Спроби маніпуляції свідомістю громадян України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України

Стратегічний курс України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору закріплено у Конституції України. У Стратегії національної безпеки України європейська та євроатлантична інтеграція визначена одним із пріоритетів національних інтересів і національної безпеки.

Переважає більшість громадян підтримує реалізацію європейського та євроатлантичного курсу України. Водночас здійснюються спроби маніпуляції свідомістю громадян України шляхом поширення міфів та дезінформаційних (деструктивних) стереотипів щодо ЄС і НАТО з метою послаблення консолідації суспільства щодо зовнішньополітичного курсу

України, гальмування проведення реформ, що негативно впливає на загальну суспільно-політичну ситуацію в державі.

Доступ до інформації на місцевому рівні

Інформаційні потреби на місцевому рівні належним чином не задовольняються, зокрема через низьку спроможність забезпечення населення послугами з доступу до Інтернету.

Альтернативні джерела споживання інформації місцевого рівня, зокрема місцеві друковані засоби масової інформації, зазвичай є політично заангажованими від місцевих еліт.

Недостатній рівень інформаційної культури та медіаграмотності в суспільстві для протидії маніпулятивним та інформаційним впливам

Відсутність належного рівня інформаційної культури та медіаграмотності в суспільстві в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій створює підґрунтя для маніпулювання громадською думкою, проведення стрімких деструктивних інформаційних операцій, що зумовлює існування потенційних та реальних загроз інформаційній безпеці України.

Стратегічні цілі та напрями реалізації Стратегії

Основними напрямками забезпечення інформаційної безпеки України є стійкість та взаємодія, для досягнення яких необхідним є виконання таких стратегічних цілей та завдань.

Стратегічна ціль 1. Протидія дезінформації та інформаційним операціям, насамперед держави-агресора, спрямованим, серед іншого, на ліквідацію незалежності України, повалення конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання національної, міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі та ненависті, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

Досягнення зазначеної цілі здійснюватиметься шляхом виконання таких завдань:

- створення системи раннього виявлення, прогнозування та запобігання гібридним загрозам, зокрема, створення системи протидії дезінформації та інформаційним операціям, спрямованої на запобігання, максимально швидке виявлення та реагування держави і суспільства на інформаційні загрози;
- ужиття заходів щодо запобігання та протидії поширенню дезінформації та деструктивної пропаганди стосовно європейської та євроатлантичної інтеграції України;

- розвиток спроможностей складових сил оборони щодо протидії загрозам в інформаційному просторі;
- підготовка та проведення складовими силами оборони інформаційно-психологічних операцій та інших заходів, спрямованих на запобігання, стримування та відсіч збройної агресії Російської Федерації проти України;
- посилення відповідальності за поширення недостовірної інформації (дезінформації);
- запровадження дієвих механізмів виявлення, фіксації, обмеження доступу та/або видалення з українського сегмента мережі Інтернет інформації, розміщення якої обмежено або заборонено законом;
- ефективна взаємодія державних органів, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства при формуванні та реалізації державної політики в інформаційній сфері;
- унеможливлення розповсюдження та демонстрації інформаційних та аудіовізуальних продуктів (продукції), проведення гастрольних заходів, що популяризують або пропагують державу-агресора та її органи влади, представників органів влади держави-агресора та їхні дії, що створюють позитивний образ держави-агресора, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України, містять заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, екстремізму, сепаратизму, комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки, насильства, жорстокості, розпалювання національної, міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі і ненависті, вчинення терористичних актів, посягання на права та свободи людини і громадянина тощо;
- протидія інформаційним кампаніям, спрямованим на залучення та/або втягування громадян України, у тому числі дітей, до не передбачених законами України воєнізованих чи збройних формувань.

Стратегічна ціль 2. Забезпечення всебічного розвитку української культури та утвердження української громадянської ідентичності

Культура є ціннісною основою та підґрунтям консолідації українського суспільства, одним із ключових чинників подолання конфлікту цінностей та утвердження української громадянської ідентичності.

Досягнення зазначеної цілі здійснюватиметься шляхом виконання таких завдань:

- забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України;
- стимулювання розвитку українського кінематографа, теле- і радіопродукції, зокрема у співпраці з європейськими державами, у тому числі створення якісного та сучасного кіно і медіаконтенту для дітей та молоді;
- підтримка вітчизняного книговидання;
- створення умов для зміцнення консолідації українського суспільства;
- сприяння вільному розвитку, використанню і захисту мов національних меншин, корінних народів України та вивченню мов міжнародного спілкування;
- зміцнення інформаційних зв'язків з українською діаспорою, що сприятиме збереженню її етнокультурної ідентичності;
- посилення соціогуманітарної складової внутрішньої політики України, розробка та впровадження цілісної системи соціогуманітарних технологій;
- залучення ветеранів війни, насамперед із числа учасників антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, до участі у заходах, спрямованих на формування у громадян України на основі суспільно-державних цінностей української громадянської ідентичності, підвищення рівня готовності громадян України до виконання обов'язку із захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України;
- підвищення рівня довіри населення до державних інституцій та правоохоронних органів.

Стратегічна ціль 3. Підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства. Українське суспільство повинне бути захищене від деструктивного впливу дезінформації та маніпулятивної інформації, а медіасередовище - бути соціально відповідальним і функціонувати стабільно. За таких умов українське суспільство зможе більш ефективно протистояти державі-агресору та залишатися стійким перед широким спектром загроз, зокрема в інформаційній сфері.

Досягнення зазначеної цілі здійснюватиметься шляхом виконання таких завдань:

- підготовка та проведення просвітницької кампанії з медіаграмотності, що включатиме такі компоненти, як розвиток критичного мислення, навички перевірки фактів і визначення

маніпуляційних технік, ознайомлення з найпоширенішими порушеннями прав людини із застосуванням інтернет-технологій тощо;

- створення сприятливих умов для здійснення діяльності засобів масової інформації;
- створення сприятливих умов для підвищення рівня професійної підготовки медіафахівців;
- удосконалення законодавства у сфері реклами, зокрема щодо лібералізації норм у цій сфері та посилення відповідальності за трансляцію прихованої реклами;
- стимулювання розвитку соціально відповідального бізнесу серед засобів масової інформації.

Стратегічна ціль 4. Забезпечення дотримання прав особи на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, свободу вираження своїх поглядів і переконань, захист приватного життя, доступ до об'єктивної та достовірної інформації, а також забезпечення захисту прав журналістів, гарантування їх безпеки під час виконання професійних обов'язків, протидія поширенню незаконного контенту.

Досягнення зазначеної цілі здійснюватиметься шляхом виконання таких завдань:

- удосконалення законодавства про доступ до публічної інформації, узгодження положень нормативно-правових актів з нормами міжнародних актів, обов'язкових для виконання Україною;
- удосконалення законодавства про захист персональних даних, а також упровадження ефективних механізмів забезпечення його реалізації;
- удосконалення законодавства стосовно правового статусу журналістів, провадження ними своєї професійної діяльності, відповідальності за правопорушення, вчинені проти журналістів, членів їхніх сімей та майна, а також за перешкоджання їх професійній діяльності;
- проведення постійного моніторингу дотримання прав і свобод журналістів, а також інших осіб, які поширюють суспільно важливу інформацію, висвітлюють ситуацію та події на тимчасово окупованих територіях України, а також забезпечення збирання, систематизації, аналізу, оцінювання відповідної інформації з метою фіксації порушень прав осіб на тимчасово окупованих територіях України та оперативного реагування органами державної влади на дії чи бездіяльність держави-агресора;

- удосконалення механізму реалізації зобов'язань України відповідно до Європейської конвенції про транскордонне телебачення;
- захист інформаційного простору України від незаконного контенту;
- забезпечення інформаційної безпеки, захист прав та свобод, зокрема персональних даних військовослужбовців та представників інших складових сил безпеки та оборони України, ветеранів війни, членів їхніх сімей.

Стратегічна ціль 5. Інформаційна реінтеграція громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях та на прилеглих до них територіях України, до загальноукраїнського інформаційного простору, а також відновлення їх права на інформацію, що дає їм змогу підтримувати зв'язок з Україною. Одним з основних напрямів внутрішньополітичної діяльності держави є захист прав, свобод і законних інтересів своїх громадян на тимчасово окупованих територіях, реалізація ініціатив щодо реінтеграції цих територій, а також захист прав і свобод корінних народів України.

Досягнення зазначеної цілі здійснюватиметься шляхом виконання таких завдань:

- утвердження в українському та міжнародному інформаційному просторі стратегічних наративів щодо безальтернативності відновлення територіальної цілісності України;
- формування розуміння у закордонних аудиторій статусу тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (невизнання спроби анексії Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя), а також окремих районів Донецької та Луганської областей (спростування та протидія поширюваному Російською Федерацією наративу "громадянської війни");
- створення умов для задоволення потреб населення тимчасово окупованих територій в об'єктивній та достовірній інформації шляхом забезпечення стабільного функціонування національного телебачення та радіомовлення на тимчасово окупованих територіях, на територіях, які розташовані на лінії зіткнення, а також на територіях, які межують із тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим;
- збільшення частки та якості українського інформаційного продукту та його поширення на тимчасово окуповані території, на території, які розташовані на лінії зіткнення, а також на території, які межують із тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим;

- розширення зони наземного ефірного мовлення українських телерадіокомпаній із територій, прилеглих до тимчасово окупованих територій, а також через супутник та інші канали постачання сигналу;
- інформування громадян України, зокрема тих, які мешкають на тимчасово окупованих територіях, іноземної аудиторії про ситуацію на тимчасово окупованих територіях та дії України стосовно їх реінтеграції;
- інформування громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях та прилеглих до них територіях України, про шкоду, завдану злочинними діями Російської Федерації, її окупаційної адміністрації на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також контрольованими нею терористичними організаціями на території Донецької та Луганської областей;
- спростування дезінформації, у тому числі ідеологем радянської та сучасної російської історіографії, щодо минулого і сучасного України та її територій, що нині є тимчасово окупованими державою-агресором, які поширюються в українських та іноземних засобах масової інформації;
- налагодження зворотного зв'язку з громадянами України, які проживають на тимчасово окупованих територіях;
- зміцнення почуття спільності між громадянами України, які проживають на тимчасово окупованих територіях, прилеглих до них територіях України, а також громадянами України, які проживають в інших регіонах України;
- формування у громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях, розуміння безальтернативності відновлення територіальної цілісності України та розуміння майбутнього цих територій у складі України, відсутності сприйняття процесу відновлення територіальної цілісності як загрози для себе, розуміння політики України на період тимчасової окупації та потреби використання тих можливостей, що надає Україна своїм громадянам, які проживають на тимчасово окупованих територіях;
- забезпечення громадянами України підтримки відновлення територіальної цілісності України, розуміння політики України щодо звільнення тимчасово окупованих територій, необхідності захисту і повноцінної реалізації національно-культурних, соціальних та політичних прав громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях.

Стратегічна ціль 6. Створення ефективної системи стратегічних комунікацій. Основною метою створення та розвитку системи стратегічних комунікацій є гарантування ефективної інформаційної взаємодії та діалогу між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством з питань, що стосуються кризових ситуацій, а також утвердження позитивного іміджу України, інформаційне сприяння просуванню інтересів держави у світі. Ефективна побудова своєї міжнародної інформаційної діяльності дасть змогу Україні здійснювати проактивні інформаційні заходи, інформувати світову спільноту про події в Україні та на її тимчасово окупованих територіях, прогрес у реформах та позитивні внутрішні зміни в державі попри наявну збройну агресію проти України, про ключові рішення органів державної влади щодо стратегічних питань розвитку держави, що сприятиме кращому розумінню міжнародними партнерами внутрішньої і зовнішньої політики держави, забезпечить міжнародну підтримку та покращить імідж України як надійного і передбачуваного партнера.

Досягнення зазначеної цілі здійснюватиметься шляхом виконання таких завдань:

- визначення системи взаємодії з питань реагування на кризову ситуацію, післякризову комунікацію, запобігання настанню кризи шляхом аналізу передумов кризи та криз, що мали місце в минулому;
- налагодження ефективної взаємодії між органами державної влади вищого рівня, центральними органами виконавчої влади та обласними державними адміністраціями з метою вироблення представниками держави єдиної позиції з питань, що виникають під час кризової ситуації та в післякризовий період;
- налагодження ефективної взаємодії між представниками держави та громадськістю шляхом забезпечення системного діалогу між державними органами та засобами масової інформації, журналістами, представниками нових медіа з питань, що виникають під час кризової ситуації та в післякризовий період;
- забезпечення стабільного функціонування системи іномовлення України шляхом створення та поширення інформаційного продукту каналами супутникового, ефірного наземного аналогового і цифрового мовлення, мовлення в кабельних мережах за межами України, зокрема англійською, російською та іншими мовами;
- створення в системі іномовлення України та забезпечення функціонування служби державного радіомовлення на зарубіжні країни;
- забезпечення присутності програм вітчизняних телекомпаній у багатоканальних мережах інших держав шляхом сприяння

створенню загальнонаціональними телеканалами супутникових іноземних версій (з урахуванням мови країни розповсюдження) для поширення програм за межами України;

- забезпечення інформування світової спільноти про події в Україні та донесення офіційної позиції України до представників іноземних держав і засобів масової інформації;
- використання знака (бренду) України "Ukraine Now" з метою популяризації та просування інтересів України у світі;
- розробка та поширення позитивних наративів та інформаційних кампаній за кордоном, які сприятимуть підвищенню рівня впізнаваності та кращому розумінню України серед іноземних аудиторій, а також утвердженню іміджу України як демократичної європейської держави, яка рухається до повноправного членства в ЄС та НАТО, є невід'ємною частиною європейського політичного, економічного, культурного, освітнього та інформаційного простору, бере участь у розв'язанні глобальних проблем і ділиться досвідом у сферах, що є актуальними для міжнародної спільноти.

Стратегічна ціль 7. Розвиток інформаційного суспільства та підвищення рівня культури діалогу.

Досягнення зазначеної цілі здійснюватиметься шляхом виконання таких завдань:

- публічне обговорення актуальних проблем суспільного розвитку;
- розбудова державним оператором національної цифрової мережі телевізійного мовлення, розвиток і модернізація мережі середньохвильового радіомовлення Національної суспільної телерадіокомпанії України;
- забезпечення належного фінансування суспільного мовника;
- забезпечення стабільного функціонування національного телебачення та радіомовлення на території України, насамперед її прикордонних регіонів, і поширення на них українського інформаційного контенту;
- сприяння створенню системи мовлення територіальних громад, що забезпечуватиме розширення комунікативних можливостей та зниження конфліктності всередині територіальних громад, забезпечення їх інформування;
- стимулювання інновацій та забезпечення всебічного розвитку й захисту національної інформаційної інфраструктури, зокрема її телекомунікаційної складової, як сукупності різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів,

телекомунікаційних (електронних комунікаційних) мереж, засобів комунікацій і управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування;

- визначення механізмів регулювання роботи підприємств телекомунікацій, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій, закладів культури та засобів масової інформації, а також використання місцевих радіостанцій, телевізійних студій та друкарень для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ та населення; заборони роботи приймально-передавальних радіостанцій особистого та колективного користування і передачі інформації через комп'ютерні мережі, унеможливлення вільного обігу інформаційної продукції, що містить пропаганду війни, національної і релігійної ворожнечі, формування захищеного суспільства від деструктивного впливу дезінформації та маніпулятивної інформації в інформаційному просторі України, а також в умовах запровадження правового режиму воєнного стану;
- підтримка академічних та аналітичних досліджень в інформаційній сфері, зокрема з вивчення впливу онлайн-контенту нових засобів масової інформації на суспільство.

Механізми реалізації визначеної мети та завдань

Рада національної безпеки і оборони України відповідно до Конституції України та у встановленому законом порядку здійснює координацію діяльності органів виконавчої влади щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері, зокрема з використанням спроможностей *Центру протидії дезінформації*.

Кабінет Міністрів України забезпечує формування та реалізацію інформаційної політики держави, забезпечує інформаційний суверенітет, фінансування програм, пов'язаних з інформаційною безпекою, спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади у цій сфері.

Кабінет Міністрів України розробляє та затверджує план заходів з реалізації Стратегії, на основі якого відповідні органи виконавчої влади реалізують заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки.

Органи державної влади у взаємодії з органами місцевого самоврядування, Центром протидії дезінформації та інститутами громадянського суспільства забезпечують реалізацію Стратегії згідно з планом заходів, який затверджується Кабінетом Міністрів України.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в інформаційній сфері:

- здійснює в межах компетенції нормативно-правове регулювання у сфері інформаційної безпеки України;
- визначає перспективи та пріоритетні напрями розвитку у сфері інформаційної безпеки України;
- разом із Міністерством закордонних справ України сприяє популяризації та формуванню позитивного іміджу України у світових інформаційних ресурсах та національних інформаційних ресурсах іноземних держав з метою захисту її політичних, економічних та соціально-культурних інтересів, зміцнення національної безпеки і відновлення територіальної цілісності України.

Міністерство оборони України, а також сили оборони в межах компетенції забезпечують:

- моніторинг інформаційного простору, прогнозування та виявлення інформаційних загроз національній безпеці держави у воєнній сфері;
- підготовку та проведення інформаційних заходів оборони держави, координацію залучення до них суб'єктів забезпечення національної безпеки держави;
- розвиток та функціонування системи стратегічних комунікацій сил оборони;
- здійснення правових, організаційних, технічних, інформаційних та інших дій щодо забезпечення власної інформаційної безпеки, у тому числі захисту єдиного інформаційного середовища сил оборони, зокрема в місцях дислокації, розгортання та застосування угруповань, військових частин та підрозділів Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України;
- зв'язки з українськими та іноземними засобами масової інформації щодо висвітлення ситуації у районах здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;
- протидію інформаційним операціям та іншим заходам інформаційного впливу, спрямованим проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України;
- донесення достовірної інформації до військовослужбовців Збройних Сил України, інших складових сил оборони.

Служба безпеки України у межах компетенції здійснює:

- моніторинг спеціальними методами і способами вітчизняних та іноземних засобів масової інформації та Інтернету з метою виявлення загроз національній безпеці України в інформаційній сфері;
- протидію проведенню проти України спеціальних інформаційних операцій, спрямованих на підрив конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, загострення суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації.

Розвідувальні органи України у процесі провадження розвідувальної діяльності мають сприяти реалізації та захисту національних інтересів України в інформаційній сфері за кордоном, здійснювати виявлення та протидію зовнішнім інформаційним загрозам у сфері безпеки та оборони держави.

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення відповідно до компетенції бере участь у забезпеченні захисту українського інформаційного простору від пропагандистської аудіовізуальної продукції держави-агресора, сприяє розповсюдженню українського телерадіомовлення на тимчасово окупованих територіях України.

До реалізації Стратегії відповідальними державними органами можуть залучатися наукові та науково-дослідні установи, які забезпечують науково-аналітичне та експертне супроводження процесу формування та реалізації державної інформаційної політики.

Нормативно-правове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься шляхом системного перегляду та внесення змін до відповідних законодавчих та інших нормативно-правових актів в інформаційній сфері.

Очікувані результати

Очікуваними результатами реалізації Стратегії є:

- захищений інформаційний простір України;
- ефективне функціонування системи стратегічних комунікацій;
- здійснення ефективної протидії поширенню незаконного контенту;
- забезпечення сталого процесу інформаційної реінтеграції громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, та поширення українського телерадіомовлення на територіях України, прилеглих до тимчасово окупованих територій;
- суттєве підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності населення;

- дотримання конституційних прав особи на вільне вираження своїх поглядів і переконань, захист приватного життя;
- забезпечення захисту прав журналістів;
- формування української громадянської ідентичності.

<...>

Інформаційні ресурси

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/685/2021> (дата звернення: 20.04.2025).

СТРАТЕГІЯ
забезпечення державної безпеки
(в редакції від 16.02.2022)

I. Загальні положення

1. Стратегія забезпечення державної безпеки визначає реальні й потенційні загрози державній безпеці України, напрями та завдання державної політики у сфері державної безпеки, є основою для планування і реалізації політики у сфері державної безпеки.

2. Реалізація положень Стратегії здійснюватиметься на плановій основі на період до 2025 року.

3. Наведені в Стратегії терміни вживаються у такому значенні:

- *забезпечення безпеки державної таємниці та службової інформації* – впровадження комплексу організаційно-правових, адміністративних, інженерно-технічних, оперативних-розшукових, контррозвідувальних, розвідувальних заходів, заходів із забезпечення технічного та криптографічного захисту секретної та службової інформації, спрямованих на запобігання її витоку;
- *забезпечення державної безпеки* – створення умов для забезпечення захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу й інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз Україні;
- *загрози державній безпеці* – явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу й інших життєво важливих національних інтересів;
- *об'єкти забезпечення державної безпеки* – державний суверенітет, конституційний лад, територіальна цілісність України, оборонний, економічний і науково-технічний потенціал, кібербезпека, інформаційна безпека, об'єкти критичної інфраструктури, державна таємниця та службова інформація;

- *суб'єкти забезпечення державної безпеки* – державний орган спеціального призначення із правоохоронними функціями, правоохоронні та розвідувальні органи й інші державні органи та особи, які беруть участь у забезпеченні державної безпеки відповідно до законодавства України;
- *суб'єкти розвідувально-підривної діяльності* – іноземні держави, спеціальні служби іноземних держав, а також організації, окремі групи та особи, діяльність яких становить загрозу національним інтересам України у сфері державної безпеки;
- *інформаційна безпека* – стан захищеності національних інтересів людини, суспільства і держави в інформаційній сфері, за якого унеможливлено завдання шкоди через:
 - неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується, негативний інформаційний вплив;
 - витік державної таємниці та службової інформації;
 - негативні наслідки застосування інформаційних технологій;
 - несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації, у тому числі шляхом проведення іноземними спецслужбами, окремими організаціями, групами, особами спеціальних інформаційних операцій та деструктивних інформаційних впливів,
 - а також забезпечується своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам та національній безпеці України. *Інформаційна безпека є складовою національної безпеки України;*
- *контррозвідувальний режим* - система передбачених законодавством сукупних контррозвідувальних, розвідувальних, режимних та адміністративно-правових заходів, що спрямовані на забезпечення державної безпеки та захист національних інтересів України від зовнішніх і внутрішніх загроз, сприяють протидії розвідувальній, підривній, диверсійній, терористичній та іншій діяльності суб'єктів розвідувально-підривної діяльності, а також усуненню передумов для її здійснення та локалізації можливих негативних наслідків.

4. Стратегія ґрунтується на засадах:

- верховенства права, законності, прозорості, підзвітності та демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони;
- неухильного дотримання прав і свобод людини і громадянина;

- дотримання норм міжнародного права, участі в інтересах України в міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки, протидії тероризму і його фінансуванню, транснаціональній організованій злочинності.

5. Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

6. Правовою основою Стратегії є Конституція України, Закон України "Про національну безпеку України", інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, а також видані на виконання Конституції України та законів України інші акти законодавства України.

II. Безпекове середовище та загрози державній безпеці

7. Російська Федерація для реалізації власних стратегічних цілей в Україні, у тому числі компрометації її державності, продовжує гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні та інші засоби, кібератаки.

8. Окупаційна адміністрація Російської Федерації, яку створюють її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та підконтрольні Російській Федерації самопроголошені органи, що узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, грубо порушують принципи та норми міжнародного права й свободи людини і громадянина, їх діяльність загрожує державній безпеці України.

9. Деструктивна пропаганда як ззовні, так і всередині України, використовуючи суспільні протиріччя, розпалює ворожнечу, провокує конфлікти та підриває суспільну єдність. Відсутність цілісної інформаційної політики держави, недостатня розвиненість національної інформаційної інфраструктури, слабкість системи стратегічних комунікацій ускладнюють нейтралізацію цієї загрози на тлі інформаційної експансії Російської Федерації, зокрема шляхом розширення власної інформаційної інфраструктури та контрольованих нею структур на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, а також в окремих районах Донецької та Луганської областей.

10. Спеціальні служби окремих іноземних держав продовжують розвідувально-підривну діяльність проти України, намагаються підживлювати сепаратистські настрої, використовувати організовані

злочинні угруповання і корумпованих посадових осіб для зміцнення інфраструктури впливу.

11. Усталеними є намагання суб'єктів розвідувально-підривної діяльності отримати доступ до відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, а також іншої інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законодавством, зокрема передових технологій та розробок, що здійснюються в оборонно-промисловому комплексі, економічній та науково-технічній сферах.

12. Недостатня ефективність державних органів, непослідовність та незавершеність реформ складових сил безпеки, недосконалість механізмів правового, організаційного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення процесу розвитку системи забезпечення державної безпеки підвищують уразливість держави до загроз і знижують ефективність заходів із протидії таким загрозам.

13. Розвідувально-підривна та інша протиправна діяльність іноземних спецслужб, окремих організацій, груп та осіб, зокрема з використанням організованих злочинних угруповань і корумпованих посадових осіб, спрямована на руйнування механізмів державного управління та місцевого самоврядування.

14. Обмеженість держави у фінансових ресурсах ускладнює забезпечення достатніх обсягів виробництва та закупівлі сучасних зразків озброєння й спеціальної техніки, що разом із дисбалансом безпекових потенціалів України та Російської Федерації обумовлює необхідність застосування асиметричних тактик у безпековій сфері.

15. Сучасна модель глобалізації уможливила поширення міжнародного тероризму та нових схем його фінансування, міжнародної злочинності, зокрема в кіберпросторі, наркоторгівлі, торгівлі людьми, релігійного фундаменталізму, політичного та релігійного екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, нелегальної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки тощо.

16. Цілеспрямованими є намагання окремих держав впливати, у тому числі через національні меншини, які проживають на території України, на ухвалення органами державної влади та органами місцевого самоврядування рішень на шкоду державній безпеці України.

17. Низький рівень добробуту населення знижує довіру до держави, провокує насильство та різні форми соціальної агресії, що використовуються деструктивними силами для дестабілізації суспільно-політичної обстановки в Україні та її окремих регіонах. Особливо небезпечним є укорінення радикальних суспільних настроїв і середовищ,

які є основою для політичного насильства й сепаратизму, діяльності незаконних збройних формувань, поширення тероризму.

18. Олігархічними колами встановлено контроль над стратегічними підприємствами та галузями національної економіки, у тому числі через вплив на політичні інститути та процеси.

19. Посилюються загрози для критичної інфраструктури, пов'язані з тимчасовою окупацією частини території України, триваючими гібридними впливами з боку суб'єктів розвідувально-підривної діяльності, погіршенням технічного стану такої інфраструктури та намаганнями несанкціонованого втручання в її функціонування, зокрема фізичного і кіберхарактеру.

20. Збільшується кількість порушень законодавства України про міграцію іноземцями та особами без громадянства, зокрема вихідцями з держав міграційного ризику, а також залучення цих осіб до протиправної діяльності.

21. При цьому суттєва зміна природи сучасних загроз усіх рівнів, розмиття меж між ними, проведення підривної діяльності нижче усталених порогів їх виявлення суттєво ускладнює не лише забезпечення належного реагування на такі загрози, але й прогнозування подальшого розвитку безпекової ситуації взагалі. Викладені основні загрози державній безпеці залишатимуться актуальними й у середньостроковій перспективі.

III. Цілі, напрями та завдання державної політики у сфері державної безпеки

22. Державна політика у сфері державної безпеки спрямовується на попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам державній безпеці України, припинення розвідувальних, терористичних, диверсійних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усунення умов, що призводять до цих загроз та причин їх виникнення.

23. Напрями державної політики у сфері забезпечення державної безпеки:

- формування й упровадження проактивного підходу на основі управління ризиками;
- розмежування повноважень та завдань між суб'єктами сектору безпеки й оборони, удосконалення взаємодії, у тому числі інформаційного обміну, та координації дій між ними, а також з іншими державними органами;

- удосконалення національного законодавства у сфері забезпечення державної безпеки та гармонізація із законодавством Європейського Союзу і документами НАТО;
- розвиток державно-приватного партнерства з урахуванням пріоритетності інтересів держави в системі забезпечення державної безпеки;
- удосконалення підходів до забезпечення безпеки державної таємниці та службової інформації з урахуванням стандартів безпеки НАТО та ЄС;
- приєднання до міжнародних програм співробітництва, урахування міжнародного досвіду щодо функціонування системи державного управління, упровадження нових гнучких підходів до забезпечення державної безпеки стосовно охорони інформації з обмеженим доступом.

24. Основними завданнями державної політики у сфері забезпечення державної безпеки є:

- розвиток спроможностей суб'єктів системи забезпечення державної безпеки щодо своєчасного попередження, виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз державній безпеці України, запобігання та протидії таким загрозам;
- удосконалення контррозвідувального забезпечення державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, оборонного, економічного і науково-технічного потенціалу, економічної безпеки, об'єктів критичної інфраструктури від впливу суб'єктів розвідувально-підривної діяльності;
- забезпечення дієвості контррозвідувального режиму в державі, усунення або локалізація причин та умов, що призводять до розвідувальної, терористичної, диверсійної та іншої діяльності суб'єктів розвідувально-підривної діяльності;
- системна протидія економічному тероризму як суспільно небезпечній діяльності, спрямованій на дестабілізацію та/або завдання іншої шкоди економіці з метою досягнення політичних цілей, економічної вигоди або примушування органів державної влади, міжнародних організацій, юридичних чи фізичних осіб учинити певні дії або утриматися від їх учинення;
- інтенсифікація боротьби з тероризмом та організованою злочинністю, протидія руйнуванню державного апарату та місцевого самоврядування у зв'язку з поширенням системної корупції в державних органах;

- здійснення контррозвідувального забезпечення сфери здійснення та забезпечення судочинства, органів правопорядку, відомств із контрольними повноваженнями та правоохоронними функціями з метою упередження формування позицій деструктивного впливу в інтересах іноземних держав та їх структур, а також організацій, окремих груп та осіб;
- проведення контррозвідувальних заходів з попередження, виявлення, запобігання та припинення протиправної діяльності спеціальних служб іноземних держав, організацій, окремих груп (у тому числі фінансово-промислових груп, міжнародних транснаціональних корпорацій та регіональних груп впливу) і осіб на шкоду державній безпеці, спрямованої на встановлення контролю над стратегічно важливими об'єктами критичної інфраструктури та окремими підприємствами, здійснення негативного впливу на їх стійке та безпечне функціонування і розвиток;
- завершення створення, подальший розвиток і посилення спроможності національної системи кібербезпеки, оптимізація координації її суб'єктів з метою ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі;
- активізація протидії спеціальним інформаційним операціям, спрямованим на повалення (зміну) конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, загострення суспільно-політичної ситуації в державі, підрив обороноздатності, та іншим проявам протиправної діяльності на шкоду інтересам України;
- попередження, виявлення та припинення злочинів проти основ національної безпеки, миру і безпеки людства, розповсюдження зброї масового ураження й інших злочинів, які становлять загрозу державній безпеці України, а також забезпечення безпеки державної таємниці та службової інформації;
- упровадження гармонізованих зі стандартами безпеки НАТО та ЄС механізмів функціонування системи забезпечення безпеки державної таємниці та службової інформації, що включає технічний і криптографічний захист інформації, з урахуванням трансформації безпекового простору України;
- нарощування технологічних можливостей суб'єктів забезпечення державної безпеки, прийняття на озброєння новітніх систем апаратних комплексів та спеціальних засобів;
- удосконалення державної охорони органів державної влади і визначених законом посадових осіб;

- забезпечення подальшого розвитку та поліпшення загальнодержавної системи захисту державного кордону, зокрема імплементації європейських стандартів прикордонної безпеки, скоординованої діяльності державних органів України та військових формувань для системного розвитку інтегрованого управління кордонами;
- посилення міграційного контролю на державному кордоні та в державі для забезпечення дотримання іноземцями й особами без громадянства законодавства України, автоматизація процесів надання адміністративних послуг іноземцям та особам без громадянства;
- створення ефективної системи обміну інформацією між суб'єктами забезпечення державної безпеки та запровадження дієвих механізмів доступу суб'єктів забезпечення державної безпеки до державних електронних інформаційних ресурсів та автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних;
- підвищення професійного рівня фахівців суб'єктів забезпечення державної безпеки;
- забезпечення належного рівня соціально-правового захисту фахівців суб'єктів забезпечення державної безпеки;
- удосконалення нормативно-правового забезпечення функціонування системи забезпечення державної безпеки, організаційних засад діяльності суб'єктів забезпечення державної безпеки, їх координації та взаємодії;
- упровадження дієвих механізмів взаємодії суб'єктів забезпечення державної безпеки із громадянським суспільством, зміцнення демократичного цивільного контролю і нагляду за діяльністю суб'єктів забезпечення державної безпеки;
- подальший розвиток міжнародного співробітництва в безпековій сфері, насамперед з питань боротьби з тероризмом, його фінансуванню, кіберзлочинністю, нерозповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки, протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та транснаціональній організованій злочинності, а також з питань захисту об'єктів критичної інфраструктури та запровадження національної системи стійкості.

IV. Організаційне та фінансове забезпечення реалізації Стратегії

25. Для реалізації Стратегії необхідним є вжиття таких заходів:

- підготовка й ухвалення законодавчих та інших нормативно-правових актів, що стосуються:
 - розподілу повноважень суб'єктів забезпечення державної безпеки;
 - удосконалення законодавства з питань забезпечення державної безпеки;
 - удосконалення механізмів боротьби з тероризмом і його фінансуванням;
 - забезпечення безпеки державної таємниці та службової інформації;
 - забезпечення кібербезпеки;
 - гарантування інформаційної безпеки;
 - захисту об'єктів критичної інфраструктури;
 - запровадження національної системи стійкості;
 - удосконалення діяльності суб'єктів забезпечення державної безпеки, у тому числі з урахуванням досвіду держав - членів ЄС і НАТО.
- моніторинг реалізації визначених стратегічними і концептуальними документами планових заходів із забезпечення державної безпеки та їх своєчасне корегування;
- узагальнення й аналіз правозастосовної практики законодавчих та інших нормативно-правових актів України, спрямованих на досягнення цілей, виконання завдань і визначення основних напрямів діяльності щодо забезпечення державної безпеки.

26. Організаційним механізмом Стратегії є обумовлені визначеними цілями плани з реалізації стратегічних і концептуальних документів у сфері державної безпеки.

27. Реалізація Стратегії передбачає фінансові витрати, необхідні для досягнення поставлених цілей.

28. Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, передбачених для суб'єктів забезпечення державної безпеки, а також з інших джерел, не заборонених законодавством.

29. Для реалізації Стратегії в шестимісячний строк після її затвердження Службою безпеки України за участю суб'єктів сил безпеки розробляється план заходів, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Планом заходів передбачаються конкретні завдання, заходи, перелік виконавців та індикатори досягнення цілей. Під час підготовки відповідного плану заходів додатково опрацьовуються позиції заінтересованих органів.

30. Належна організація виконання Стратегії включає моніторинг та контроль.

Організація роботи з моніторингу та оцінки результатів реалізації Стратегії здійснюватиметься в порядку, визначеному планом її реалізації.

Служба безпеки України та Кабінет Міністрів України забезпечують щорічне інформування Ради національної безпеки і оборони України про стан реалізації Стратегії.

Результати моніторингу можуть бути підставою для коригування плану заходів з реалізації Стратегії.

31. Стратегія є основою для розроблення відповідних програмних документів у сфері забезпечення державної безпеки та нормативно-правових актів щодо розвитку складових сил безпеки України, зокрема з питань:

- контррозвідувальної діяльності;
- удосконалення механізмів та інституційної спроможності суб'єктів боротьби з тероризмом, транснаціональною та організованою злочинною діяльністю, що використовується іноземними спецслужбами, терористичними організаціями та незаконними збройними формуваннями;
- захисту об'єктів критичної інфраструктури;
- охорони державної таємниці та службової інформації;
- забезпечення кібербезпеки.

32. Реалізація положень Стратегії надасть змогу:

- сформувати цілісний безпековий сектор держави як головний елемент системи забезпечення державної безпеки та ефективний інструмент для якісного управління ризиками державної безпеки;
- підвищити ефективність функціонування загальнодержавної системи забезпечення державної безпеки, посилити захист конституційного ладу і територіальної цілісності України;

- посилити захищеність законних прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави у сфері державної безпеки;
- інтенсифікувати діяльність та взаємодію між суб'єктами забезпечення державної безпеки;
- удосконалити правові та організаційні засади діяльності суб'єктів забезпечення державної безпеки;
- створити ефективну систему забезпечення безпеки державної таємниці та службової інформації, здатну протистояти викликам сьогодення та забезпечити інтеграцію сектору безпеки і оборони в безпековий євроатлантичний простір.

<...>

Інформаційні ресурси

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки» : Указ Президента України від 16.02.2022 № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/56/2022> (дата звернення: 30.04.2025).

СТРАТЕГІЯ
цифрового розвитку інноваційної діяльності України
на період до 2030 року
(Витяг в редакції від 31.12.2024)

Опис проблем, які обумовили прийняття Стратегії

Ця Стратегія визначає візію України як країни інновацій; напрями, принципи, цілі та завдання державної політики у сфері цифрового розвитку інноваційної діяльності.

Новий етап збройної агресії Російської Федерації проти України у 2022 році поглибив довгострокову тенденцію недостатнього інвестування в наукові дослідження та розробки, що завдало шкоди інфраструктурі та послабило людський капітал. З лютого 2022 р. по січень 2024 р. було пошкоджено або зруйновано 1443 будівлі, що належать 177 науковим установам та закладам вищої освіти. Інженерна інфраструктура науково-дослідних установ також зазнала втрат: 188 інженерних споруд, включаючи лабораторні комплекси та експериментальні майданчики, були пошкоджені або зруйновані. Через пошкодження та руйнування будівель було повністю знищено або виведено з ладу понад 750 диниць наукового обладнання, яке використовується в широкому спектрі досліджень.

У лютому 2022 р., за проведеним МОН, Національною академією наук та іншими учасниками дослідженням, в секторі науки працювало 88529 наукових та науково-педагогічних працівників. Більш як кожен десятий (12 відсотків), а саме 10429 українських науковців з 524 академічних і відомчих науково-дослідних установ та закладів вищої освіти були змушені емігрувати або переміститися всередині країни. З них 5542 (6,3 відсотка) були змушені емігрувати до інших країн, а 4887 (5,5 відсотка) стали внутрішньо переміщеними особами. Близько 30 відсотків усіх українських науковців були змушені працювати віддалено. Ще 1518 науковців пішли добровольцями на військову службу. Близько 70 наукових та науково-педагогічних працівників загинули, захищаючи Україну під час виконання службових обов'язків або внаслідок бойових дій.

Інноваційна діяльність залежить від ряду глобальних трендів. Зростання кількості населення у світі, глобальні безпекові виклики, зміни клімату, міграційні потоки, стрімкий розвиток цифрової економіки, а також регіоналізація міжнародного виробництва створюють як виклики, так і нові можливості для України. Стратегія враховує зазначені умови та пропонує бачення того, яким чином буде створено сприятливі умови для бізнесу, стартапів, науковців, інвесторів і міжнародних партнерів у сфері створення інновацій, які є критично важливими для захисту суверенітету та територіальної цілісності, відбудови та підтримки процесу трансформації України шляхом цифрового розвитку інноваційної діяльності.

На початок 2021 року цифровий розвиток в Україні демонстрував позитивні зміни, проте загальний рівень цифровізації залишався нижчим порівняно з провідними європейськими країнами. Показники доступу до швидкісного Інтернету, інтеграції цифрових інструментів у бізнесі та публічних послугах свідчили про необхідність значних інвестицій і реформ. Під час нового етапу збройної агресії Російської Федерації проти України цифрова інфраструктура зазнала численних ударів, що погіршило ситуацію. Однак у відповідь на виклики країна продовжила активно розвивати цифрові рішення, що стало важливим елементом підтримки життєдіяльності в умовах збройної агресії.

Основними бар'єрами, з якими стикаються суб'єкти інноваційної діяльності, є обмежений доступ до фінансування, зокрема венчурного капіталу, а також проблеми з доступом до цифрових технологій через руйнування інфраструктури. Цифрова нерівність між містами та сільськими регіонами залишається суттєвим викликом для інноваційного розвитку в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Нормативно-правові акти у сфері інноваційної діяльності

Стратегія підготовлена з урахуванням попереднього досвіду планування інноваційної діяльності, а також наявного законодавчого регулювання зазначеної сфери.

Зокрема, беруться до уваги Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526 (Офіційний вісник України, 2019 р., № 57, ст. 1983), та Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 22, ст. 1015), якими визначено державний підхід до розбудови національної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги, підвищення рівня інноваційності національної економіки.

Серед актуальних для Стратегії напрямів роботи у рамках реалізації Національної економічної стратегії на період до 2030 року визначаються, зокрема, забезпечення доступу малого та середнього бізнесу до таких технологій, як широкосмуговий Інтернет, Інтернет речей, великі дані (big data).

Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року дала поштовх до запровадження ефективних верхньорівневих інструментів підтримки розвитку екосистеми інновацій.

У квітні 2023 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України від 11 квітня 2023 р. № 3035-IX «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», який передбачає надання можливостей державним науковим установам (крім державних наукових установ оборонно-промислового комплексу), державним університетам, академіям, інститутам зараховувати до спеціального фонду бюджету власні надходження у вигляді дивідендів (доходу) від внесення нематеріальних активів, виключні майнові права на які належать суб'єктам господарювання, до статутного капіталу господарських товариств.

Також Урядом було прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 5 липня 2024 р. № 787 «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня» (Офіційний вісник України, 2024 р., № 66, ст. 3970) – ключовий документ для визначення середньострокових пріоритетів інноваційної діяльності на галузевому рівні в Україні. Зазначений акт встановлює напрями розвитку, що будуть враховані під час формування інвестиційних проєктів, наукових досліджень та розробок, а також у формуванні державних програм і замовлень. Також згаданий документ є основою для стратегічного планування в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, сприяючи інтеграції України в європейську інноваційну систему.

Крім того, відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» визначено Цілі сталого розвитку як орієнтир для розроблення проєктів прогнозних і програмних документів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України. Зокрема, профільна Ціль сталого розвитку 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» враховується у цій Стратегії. Індекс Цілі сталого розвитку 9, представлений ЮНІДО у 2022 році, є важливим показником оцінки прогресу країн на шляху до сталого промислового розвитку. Цей індекс відіграє ключову роль у виявленні проблемних зон та можливостей для покращення політики у зазначеній сфері. Результати України в цьому індексі у 2022 році підкреслюють складне становище української промисловості та системи інновацій, оскільки країна опинилася на 102 місці серед 135 країн.

Аналіз поточного стану справ, тенденції та обґрунтування щодо необхідності розв'язання виявлених проблем

Витрати на дослідження та розробки є ключовим чинником сталого та інклюзивного зростання. Виведення нових ідей на ринок сприяє створенню робочих місць, підвищенню продуктивності праці та ефективному використанню ресурсів. Висококваліфіковані людські ресурси необхідні для підтримки науково-дослідницького та інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності України, а також для підтримки цифрового та зеленого переходу.

У цілому, за даними Організації економічного співробітництва та розвитку, у державах ЄС в середньому витрачається близько 2,22 відсотка внутрішнього валового продукту на дослідження та розробку. Проте ця частка не досягає їх цільового показника у 3 відсотки загальної суми внутрішнього валового продукту. Довгостроково українська держава та приватний сектор повинні прагнути до наближення до цілі у 3 відсотки витрат на розробки та дослідження, що встановлена для членів Європейського Союзу.

За даними Світового банку, країнами-лідерами за часткою валової доданої вартості високо- та середньотехнологічних секторів у загальному обсязі валової доданої вартості переробної промисловості станом на початок 2021 року були Сінгапур (82,1 відсотка), Швейцарія (65,5 відсотка), Корея (63,8 відсотка), Катар (63,5 відсотка), Німеччина (61,3 відсотка), Данія (58,5 відсотка), Японія (56,9 відсотка) та Ірландія (54,8 відсотка).

В Україні частка доданої вартості за витратами виробництва високо- та середньотехнологічних секторів у загальному обсязі доданої вартості за витратами виробництва переробної промисловості за 2020 рік становила 25,3 відсотка. За підсумками 2020 року Україна перебувала за цим показником майже на рівні найближчих сусідів - Польщі (33,3 відсотка) та Болгарії (32,6 відсотка).

За даними Держстату, наукоємність валового внутрішнього продукту (витрати на наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки за всіма джерелами у відсотках до валового внутрішнього продукту) неухильно зменшується – з 0,7 відсотка у 2013 році до критичного значення – 0,33 відсотка у 2023 році.

Загальні витрати на інновації, за даними Держстату, за період з 2018 по 2020 рік зменшились на 7 відсотків – з 25,03 млрд. до 23,33 млрд. гривень. Основним джерелом фінансування інновацій традиційно для України залишалися власні кошти підприємств, які становили 75,1 відсотка усіх вкладень.

За оцінками, наданими в Глобальному інноваційному індексі 2023 року, Україна посідає 55 місце із 132 досліджуваних держав світу, що на дві сходинки вище, ніж 2022 року. У розрізі семи структурних компонентів Україна має найвищу оцінку в «Креативному потенціалі» (37 місце), «Знання та технологічні результати» (45 місце), а також «Людський капітал і дослідження» (47 місце). Найбільш проблематичними для України, на думку укладачів рейтингу, є критерії «Розвиток ринку» (104 місце) та «Інституціональність» (100 місце). До переваг України відносять частку працевлаштованих жінок із вищою освітою та високий рівень впровадження корисних моделей за походженням відносно валового внутрішнього продукту за паритетом купівельної спроможності. Напрямами, де вимагаються суттєві зміни, визначені операційна стабільність для бізнесу та повільне зростання продуктивності праці.

За дослідженнями Європейського інноваційного табло 2023 (European Innovation Scoreboard), Україна отримала 31 відсоток середнього бала в ЄС, що відносить Україну до категорії «зростаючих інноваторів». До сильних сторін української інноваційної екосистеми ЄС відносить експорт наукових послуг; відносно сильний сектор екологічних технологій; рівень зайнятості у науковій діяльності; рівень витрат у сфері венчурного капіталу; витрати на інновації, не пов'язані з дослідницькими роботами. Натомість потребує поліпшення ефективності робота у напрямках реалізації інноваційної продукції, кількості міжнародних наукових співпублікацій та рівень витрат на дослідження та розробку у державному секторі.

За прогнозними оцінками Європейського банку реконструкції та розвитку, у середньому воєнні дії мають своїм наслідком падіння валового внутрішнього продукту на душу населення на 9 відсотків відносно довоєнного рівня. Воєнні ризики будуть залишатися найбільшою загрозою сталому розвитку України протягом значного періоду часу.

Темпи зниження реального валового внутрішнього продукту України в 2022 році становили 28,8 відсотка, при цьому найбільших втрат зазнала промисловість. Так, за 2022 рік виробництво впало на 37,4 відсотка.

Іншим украй негативною наслідком збройної агресії та тривалих бойових дій стала масова вимушена внутрішня та зовнішня міграція, що призвела до значних втрат людського капіталу. За оцінками Центру економічної стратегії, станом на кінець червня 2023 р. за кордоном через війну перебувало 5,6-6,7 млн. українців. Відповідно до даних Організації економічного співробітництва та розвитку з початку збройної агресії Російської Федерації проти України більшість прибулих біженців становили жінки та діти. Частка жінок серед дорослих біженців становить близько 70 відсотків у більшості приймаючих країн. За різними оцінками, за кордоном можуть залишитися від 1,3 млн. до 3,3 млн. українців. Неповорнення українців має суттєвий вплив на українську економіку, яка

може додатково втратити від 2,7 до 6,9 відсотка свого валового внутрішнього продукту щороку.

Показовим у контексті втрат людського капіталу є Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів, який є всеосяжним щорічним звітом, який демонструє, як країни та міста з усього світу розвивають, залучають та утримують таланти. Це ресурс, який дає змогу зрозуміти глобальну картину конкурентоспроможності талантів і розробити стратегії для стимулювання своєї економіки. У трійку лідерів індексу входять Швейцарія, Сінгапур та Данія. Україна перебувала у 2023 році на 64 місці у рейтингу і погіршила свої позиції проти 61 місця у 2021 році.

Виклики розвитку інноваційної екосистеми не обмежуються питанням наявності достатніх ресурсів. Зокрема, Україна інвестує в освіту відносно велику частку свого валового внутрішнього продукту, що непропорційно відображається на результатах. Країна інвестує в освіту більшу частку валового внутрішнього продукту, а саме 6,6 відсотка свого валового внутрішнього продукту, ніж в середньому у нашому регіоні (4,6 відсотка) та серед країн нашої групи доходів (4,5 відсотка). Тим не менш, інвестиції не конвертуються у якість освіти, що підтверджується Міжнародним дослідженням якості освіти PISA.

Водночас Україна входить до передових десяти країн, де народилися засновники стартапів із капіталізацією більше 1 млрд. доларів США, що свідчить не тільки про високий рівень таланту, але і про високий рівень впливу людського капіталу.

У той же час позиції України у світовому високотехнологічному експорті є досить скромними. Експорт високотехнологічної української продукції становить лише 5 відсотків експорту промислових товарів, причому за період з 2012 по 2021 рік обсяг світового високотехнологічного експорту скоротився в 2,1 раза, або на 1,37 млрд. доларів США, і становив у 2021 році 1,28 млрд. доларів США. Це в 164 рази менше, ніж обсяг світового високотехнологічного експорту Німеччини (країни – лідера Європейського Союзу за світовим високотехнологічним експортом), у 18,6 раза – за Польщу, у 6,6 і 6,3 раза - за Словаччину та Румунію. Україна залишається постачальником сировинної продукції на зарубіжні ринки (58,5 відсотка загального товарного експорту), а руйнування виробничих активів, інфраструктури та еміграція трудових ресурсів ускладнює розвиток високотехнологічних секторів економіки.

Отже, історично інвестиції в дослідження та інновації були низькими, а результати освіти не відповідали потребам ринку праці, незважаючи на досить високі витрати та відносно високий формальний рівень освітніх досягнень.

За даними Світового банку, рівень продуктивності праці в Україні становить лише 25 відсотків рівня у країнах Організації економічного співробітництва та розвитку. Структура національної економіки залишається зосередженою в секторах із низькою доданою вартістю. Саме тому процес відновлення повинен сприяти створенню виробничих ланцюгів з вищою доданою вартістю, а також посиленню конкурентоспроможності економіки.

Ряд світових трендів впливають на пріоритети розвитку інновацій в Україні. Сприяння розробленню інноваційних рішень дасть змогу захистити національні інтереси та розв'язати проблеми суспільства у деяких сферах, зокрема безпеки та оборони, боротьби із зміною клімату, освіти, медицини, культури, економіки.

Європейська інтеграція у сфері інноваційної діяльності

Розвиток інноваційної екосистеми в Україні має ключове значення в контексті європейської інтеграції України.

Рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (2021-2027) – це програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій, що передбачає різні типи активностей для українських дослідників та інноваторів через розширення міжнародного науково-технічного співробітництва. На сьогодні вона охоплює також ініціативу Європейської Комісії «Horizon4Ukraine», яка передбачає залучення українських дослідників та фахівців до проектів, які вже реалізуються в межах рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа».

Загальний бюджет рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» становить 95,5 млрд. євро, це близько на 20 відсотків більше, ніж було виділено на попередню науково-дослідну програму «Горизонт 2020».

До глобальних цілей зазначеної програми належать зміцнення європейської науково-технічної бази та європейського дослідницького простору, підвищення інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності Європи та реалізація пріоритетів суспільства, підтримка соціально-економічної моделі та цінностей Європи.

У жовтні 2023 р. на базі Національного фонду досліджень розпочав роботу структурний підрозділ «Офіс Горизонт Європа в Україні». Офіс надаватиме підтримку потенційним учасникам рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» з України, зокрема у пошуку партнерів за проектами в Європейському Союзі та в усьому світі.

Українські дослідники також мають доступ до актуальних для інновацій програм, зокрема у сфері цифрової трансформації «Цифрова Європа» (з бюджетом 5 млрд. євро до 2027 року), яка спрямована на розвиток передових цифрових навичок, впровадження цифрових технологій на підприємствах, розбудову цифрової інфраструктури та на ще більшу доступність цифрових послуг; програма «Креативна Європа» для підтримки культурного, креативного та аудіовізуального секторів (з бюджетом у понад 2,4 млрд. євро); інноваційні гранти від Європейського співробітництва в галузі науки та техніки («COST»), яке фінансує міждисциплінарні дослідницькі мережі під назвою COST Actions та об'єднує дослідників, інноваторів та інших професіоналів для спільної роботи протягом чотирьох років.

Важливою є можливість, представлена у рамках Міжнародної європейської інноваційної науково-технічної програми «EUREKA», - провідна відкрита платформа для міжнародного співробітництва у сфері інновацій; участь у проектах зазначеної програми передбачає кооперацію учасників у міжнародний консорціум з метою створення інноваційного продукту. Сьогодні фінансування українських учасників здійснюється з державного бюджету тільки для закладів вищої освіти та наукових установ, лише для мережевих проектів.

За підтримки рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» щороку також здійснюється обрання інноваційної столиці Європи, щоб відзначити успіхи в реалізації політики з підтримки інноваційного розвитку. Місту-переможцю надається приз у розмірі 1 млн. євро. У 2023 році Львів посів третє місце. Європейська Комісія відзначила активну освітню та інноваційну екосистему міста, доступність ініціатив для молоді, стрімкий розвиток міста як ІТ-центру, лідерства в медичних технологіях та у волонтерських проектах.

Складовою євроінтеграційної політики у сфері інноваційної діяльності є запровадження та реалізація політики розумної спеціалізації. *Розумна спеціалізація (S3)* – це політика інноваційного регіонального розвитку Європейського Союзу, що передбачає ухвалення регіональних планів розвитку інноваційної діяльності з урахуванням специфіки кожного регіону, його сильних сторін і потенціалу, наявної в регіоні інноваційної екосистеми. Регіони можуть долучитися до Європейської платформи розумної спеціалізації, що дасть змогу їм отримувати експертну допомогу під час розроблення та реалізації регіональних інноваційних стратегій, надасть доступ до найкращих практик регіонів з усією Європи.

Відповідно до пріоритетів Дорожньої карти інтеграції науково-інноваційної системи до європейського дослідницького простору Україна прагне глибшої інтеграції в нього і забезпечення підтримки участі в структурах управління європейського дослідницького простору.

Мета, основні напрями та стратегічні цілі Стратегії

Метою Стратегії є створення нових можливостей для українців як громадян, українців як підприємців, інвесторів, науковців, дослідників та інноваторів.

Основними напрямами державної політики підтримки інноваційної діяльності є:

- розвиток людського капіталу, адже забезпечення якісної освіти у сфері науки, технологій та інженерії є важливим елементом політики підтримки інновацій, оскільки навчені та кваліфіковані фахівці, їх креативність та здатність мислити системно є передумовою інноваційного розвитку;
- створення інклюзивних та доступних інноваційних продуктів та програм, що задовольняють потреби різних груп населення, в тому числі окремих груп населення та потреби людей в сільській місцевості;
- побудова інфраструктури, що включає розвиток мережі інноваційної інфраструктури, зокрема науково-дослідних центрів, інкубаторів, акселераторів наукових, індустріальних та інноваційних парків, створює сприятливе середовище для інноваційних компаній і дослідницьких груп;
- здійснення ефективного менеджменту державних установ, зокрема зміни до підходів управління закладами вищої освіти чи інших суб'єктів національної інноваційної екосистеми;
- розвиток наукоємних інновацій, що включає заходи для розвитку наукової основи для інновацій;
- захист прав інтелектуальної власності для захисту здобутків інноваційної діяльності та стимулювання її розвитку;
- вжиття заходів до дерегуляції інноваційної діяльності для забезпечення її розвитку та створення сприятливого інвестиційного клімату;
- створення нових напрямів та можливостей міжнародного співробітництва;
- покращення доступу до фінансування, зокрема до грантів, субсидій, податкових пільг та кредитів під низький відсоток для досліджень і розробок, а також для підприємств, що інвестують в інноваційні проекти.

Успішна реалізація політики за кожним із зазначених напрямів матиме мультиплікаційний ефект для розвитку інноваційної екосистеми та

економіки в цілому, сприяючи збільшенню інвестицій у дослідження та розробку, підвищенню продуктивності.

Стратегія розроблена з урахуванням обмеженості матеріальних ресурсів внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. Тому пропонується зосередити зусилля на підтримці та розвитку загальної інноваційної інфраструктури та екосистеми, оптимізації інструментів підтримки інновацій, а також надати особливу підтримку пріоритетним галузям, де суспільна користь буде найбільшою, а економічний ефект найвідчутнішим.

Реалізація Стратегії буде здійснюватися для досягнення таких стратегічних цілей:

– *Стратегічна ціль 1.* Пріоритезація розвитку інноваційної екосистеми в закладах освіти, створення умов для поглибленого вивчення навчальних предметів та інтегрованих курсів математичної та природничої освітніх галузей.

– *Стратегічна ціль 2.* Поліпшення координації та взаємодії щодо формування та реалізації політики у сфері інноваційної діяльності.

– *Стратегічна ціль 3.* Унормування нормативно-правової бази щодо інноваційних, наукових, індустріальних та технологічних парків, центрів індустрії 4.0, а також функціонування та підтримки бізнес-акселераторів, бізнес-інкубаторів та стартапів.

– *Стратегічна ціль 4.* Створення законодавчих та інфраструктурних можливостей для ефективного управління процесами трансферу технологій.

– *Стратегічна ціль 5.* Розбудова спроможності для створення наукоємних інновацій.

– *Стратегічна ціль 6.* Забезпечення охорони, комерціалізації та захисту інтелектуальної власності.

– *Стратегічна ціль 7.* Забезпечення наскрізної дерегуляції у сфері інноваційної діяльності.

– *Стратегічна ціль 8.* Стимулювання дослідження та розробки в умовах обмежених матеріальних ресурсів, уможливлення реалізації інноваційних проектів у пріоритетних галузях.

– *Стратегічна ціль 9.* Забезпечення розвитку та впровадження цифрових інновацій у сфері оборони.

– *Стратегічна ціль 10.* Стимулювання досліджень та розробки шляхом підтримки процесів перетворення інноваційних ідей у вимірювану користь для пацієнтів і медичних працівників.

- *Стратегічна ціль 11.* Розвиток інноваційної інфраструктури, а також створення сприятливого регуляторного режиму для розвитку біологічних технологій.
- *Стратегічна ціль 12.* Розвиток спроможностей держави шляхом впровадження технологій у сфері урядування (govtech).
- *Стратегічна ціль 13.* Підвищення ефективності сектору сільського господарства та управління земельними ресурсами за рахунок інноваційних рішень.
- *Стратегічна ціль 14.* Створення умов для розвитку галузі напівпровідникових технологій.
- *Стратегічна ціль 15.* Створення умов для розробки та застосування продуктів у сфері кібербезпеки.
- *Стратегічна ціль 16.* Забезпечення створення умов розвитку внутрішньої інфраструктури для досліджень, інновацій та впровадження рішень у сфері штучного інтелекту.
- *Стратегічна ціль 17.* Створення умов для розвитку інновацій у сфері імерсивних технологій.
- *Стратегічна ціль 18.* Створення сприятливих умов для розвитку космічних технологій.

Ця Стратегія передбачає поетапне досягнення стратегічних цілей.

Перший етап, передбачений операційним планом заходів у 2025-2027 роках з реалізації Стратегії, включає створення сприятливих умов для розвитку інноваційної діяльності. Це передбачає вдосконалення законодавчої бази, підтримку наукових досліджень і розробок, розвиток інфраструктури для стартапів та сприяння трансферу технологій.

На основі результатів впровадження зазначеного плану буде проведено аналіз і розроблено план на 2028-2030 роки. Цей *другий етап*, спрямований на розширення доступу до фінансування для інноваційних підприємств, стимулювання співпраці між науковими установами та бізнесом, а також впровадження системи освіти, орієнтованої на розвиток креативного мислення та підприємницьких навичок. Також останній рік реалізації Стратегії буде присвячений перегляду здобутих уроків та досвіду реалізації попередніх етапів.

Стратегічна ціль 1. Пріоритезація розвитку інноваційної екосистеми в закладах освіти, створення умов для поглибленого вивчення навчальних предметів та інтегрованих курсів математичної та природничої освітніх галузей

Система освіти є невід'ємною складовою екосистеми інновацій. Висока якість усіх ланок освіти - від дошкільної до вищої освіти - сприяє зростанню кількості інновацій в економіці, створює конкурентні переваги для національної екосистеми інновацій та ринку, позитивно впливає на підвищення продуктивності та врешті дає змогу досягти економічного зростання.

Окремі складові системи освіти мають особливо великий вплив на зростання інноваційності економіки. До таких чинників належать:

- якість природничо-математичної освіти (STEM-освіти), її практичність і наближеність до реальних науково-технічних проблем і потреб ринку;
- якість гуманітарної освіти («Liberal Arts»), що визначає здатність читати і розуміти складні тексти, осмислювати складні ситуації, генерувати сенси, ухвалювати системні рішення, розвивати «м'які» навички, зокрема креативність і емпатію, необхідні для соціальної взаємодії, ініціативності.

Згідно з дослідженням «PISA-2022», що охопило 18 регіонів України, де безпекова ситуація надала можливість провести тест, лише 59 відсотків українських школярів 15-річного віку досягли базового рівня читацької грамотності, 58 відсотків – математичної грамотності, 66 відсотків – природничо-наукової грамотності.

Результати українських учнів відстають від середніх навчальних результатів у державах – членах Організації економічного співробітництва та розвитку на майже 2,5 року навчання в читацькій грамотності, 1,5 року в математиці та 1,75 року у природничо-наукових дисциплінах.

Наявні виклики в системі дошкільної та повної загальної середньої освіти становлять істотну загрозу для успішної реалізації цієї Стратегії, що потребує докорінних змін у способах та підходах викладання, найвищого рівня політичної уваги та всеохопної роботи із суспільним сприйняттям пріоритетів, визначених у цій Стратегії.

Інноваційний розвиток також потребує всебічної та ефективної імплементації Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960, а також здійснення контролю за впровадженням таких змін та вимірювання їх впливу на результати учнів.

Досягнення Стратегічної цілі 1 у напрямі розвитку дошкільної та повної загальної середньої освіти передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- забезпечення матеріальним та інституційним ресурсом реалізації концепції «Нова українська школа», здійснення в передбачені строки всіх етапів підготовки до запуску старшої профільної школи, особливо освітніх галузей (спеціалізацій), що пов'язані з інноваційним розвитком;
- затвердження типових освітніх програм профільної загальної середньої освіти та модельних навчальних програм для профільної загальної середньої освіти;
- оновлення модельних навчальних програм для предметів та інтегрованих курсів базової загальної середньої освіти математичної та природничої освітніх галузей з метою забезпечення інтегрованого підходу до вивчення предметів математичної та природничої освітніх галузей;
- підготовка рекомендацій закладам загальної середньої освіти щодо залучення до освітнього процесу представників підприємств, фахівців-практиків, зокрема у сфері навчальних предметів/інтегрованих курсів математичної та природничої освітніх галузей;
- встановлення та підтримка постійного діалогу із підприємствами технологічних галузей, проведення консультацій щодо найбільш релевантних компетенцій з метою врахування в освітньому процесі;
- забезпечення проведення інформаційної кампанії для зацікавлення здобувачів освіти у математичних та природничих дисциплінах, зокрема шляхом поширення інформації про позитивні приклади серед представників молоді, що залучені до інноваційної діяльності або досягли успіхів у зазначеній сфері, зокрема залучення лідерів суспільної думки до популяризації математично-природничої освіти, винахідництва, підприємництва;
- підвищення престижу праці педагогічних працівників шляхом вжиття інформаційних заходів;
- поширення в дошкільній освіті практики, занять та активності, що стимулюють допитливість та підтримують інтерес до навчання і пошуку знань, мотивування до самостійних досліджень, створення простих приладів, конструкцій, науково-технічної творчості;
- запровадження гендерно-чутливих освітніх курсів та матеріалів для вчителів, щоб подолати несвідомі упередження, стереотипи та

гендерні диспропорції у викладанні природничо-математичної освіти (STEM-освіти).

Запорукою успішності інноваційної системи є наявність якісно підготовлених фахівців. Саме тому заклади професійної (професійно-технічної) освіти є важливими складовими національної інноваційної екосистеми.

Їх долучення до діяльності інноваційних кластерів, інноваційних технологічних платформ, інноваційних центрів, інноваційних парків і наукових парків в окремих галузях може посилювати готовність до прийняття та масштабування інновацій в економіці та сприяти застосуванню нових технологій.

Досягнення Стратегічної цілі 1 у напрямі розвитку закладів професійної (професійно-технічної) освіти передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- налагодження співпраці закладів професійної (професійно-технічної) освіти із галузевими та регіональними кластерами, науковими парками, підприємствами та закладами вищої освіти з метою обміну інформацією про інновації, апробації результатів інноваційної діяльності;
- забезпечення оновлення матеріально-технічної бази закладів професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням останніх технологічних інновацій у спеціальностях, за якими здійснюється підготовка здобувачів освіти;
- створення нормативних, адміністративних і комунікаційних передумов інтеграції закладів професійної (професійно-технічної) освіти в галузеві інноваційні кластери, інноваційні технологічні платформи, інноваційні центри, інноваційні парки, наукові парки, встановлення зв'язків між закладами професійної (професійно-технічної) освіти та підприємствами, закладами вищої освіти.

Заклади вищої освіти та наукові установи в Україні повинні бути центрами наукового прогресу, заохочувати інновації, відігравати ключову роль у діяльності галузевих інноваційних кластерів, зокрема через механізм трансферу технологій, мати прямий вплив на інноваційність і продуктивність праці в економіці через постійну взаємодію та продуктивну співпрацю з підприємствами.

Успішне виконання зазначених функцій, фундаментальних для створення успішної екосистеми інноваційного розвитку, ускладнюється рядом викликів і негативних тенденцій, зокрема заклади вищої освіти позбавлені фінансової автономії, зв'язані регуляторними бар'єрами в питаннях кадрової політики і заохочення персоналу (тарифна сітка), мають

вкрай обмежені можливості щодо розпорядження нерухомим майном та іншими ресурсами.

Основною перешкодою, з якою стикається комерційний сектор у співпраці із закладами вищої освіти, респонденти (науковці, представники малого та середнього бізнесу, стартапи) вважають слабе розуміння академічним середовищем того, як працює бізнес (43,3 відсотка). 18,3 відсотка зазначають, що закладам вищої освіти бракує стимулів співпрацювати з бізнесом. Приблизно така ж частка (17,2 відсотка) зазначає на бюрократію як основну перешкоду. На повільність процесів в академічних інституціях нарікнули 10 відсотків. Прикметно, що лише 0,9 відсотка респондентів основною перешкодою зазначили недостатній рівень розробок.

Внаслідок наведених проблем лише шість українських закладів вищої освіти входять у перелік 1000 найкращих закладів вищої освіти світу згідно із рейтингом QS World University Rankings 2023.

ОЕСР наголошує, що Україна має високі формальні показники (частка людей із вищою освітою на ринку праці), які через низьку якість і непрактичність освіти не конвертуються в економічні показники.

Стратегія передбачає використання колосального потенціалу наукових установ для розвитку інноваційної діяльності в Україні. Водночас необхідно звернути увагу на способи поглиблення співпраці із закладами вищої освіти, приватним сектором, істотних внутрішніх змін у наукових установах, активного долучення до наукових парків на базі закладів вищої освіти.

Досягнення Стратегічної цілі 1 у напрямі розвитку закладів вищої освіти передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- створення типових договорів про участь в інноваційній діяльності здобувачів освіти і педагогічних працівників, що гарантували б право на матеріальну винагороду в обсязі частки від суми успішної комерціалізації розробки;
- дерегуляція діяльності закладів вищої освіти, наукових установ та їх співпраці із бізнесом та іншими суб'єктами інноваційної екосистеми;
- розроблення системи оцінки активності та ефективності інноваційної діяльності закладів вищої освіти та наукових установ, що впливає на розподіл бюджетного фінансування, з акцентом на результати трансферу технологій, комерціалізації створених об'єктів права інтелектуальної власності, якісних показників діяльності інноваційної інфраструктури;
- створення спільних центрів Дія.Бізнес-TISC на базі вищих навчальних закладів (наукових парків) та наукових установ, які

відіграватимуть роль офісів трансферу технологій, надаватимуть допомогу науковцям із комерціалізації їх інноваційних напрацювань, залучення фінансування на дослідження, патентування винаходів, розробки бізнес-моделі, маркетингу, пошуку заінтересованих покупців серед приватних підприємств;

- розроблення системи організаційних, соціальних і фінансових заохочень для науковців, що включає можливість ініціювати стартапи, створювати спін-офф компанії на основі розробок дослідницьких команд закладів вищої освіти і наукових установах;
- пріоритезація створення дослідницьких центрів, консалтингових служб та інших платформ для співпраці з бізнесом на базі закладів вищої освіти і наукових установ, які дали б змогу працювати над дослідженнями та розробками, релевантними та корисними для бізнесу, а також матеріально винагороджували б внесок працівників у створення таких інновацій.

Роки недофінансування наукового і культурного розвитку України, недотримання рівнів підтримки, встановлених законодавством, призвели до викривлення стимулів і низької популярності наукової та інноваційної діяльності в Україні. Ці несприятливі умови спричинили вплив людського капіталу з України ще до нового етапу збройної агресії Російської Федерації проти України. Будь-які зусилля з підтримки інноваційної діяльності повинні починатися із забезпечення створення гідних умов життя та роботи науковців та інших представників інноваційної екосистеми.

Державна політика повинна бути спрямована на створення стимулів для таких осіб повернутися в Україну, зокрема шляхом залучення до участі в галузевих інноваційних кластерах, інноваційних бізнес-інкубаторах, інноваційних бізнес-акселераторах, наукових парках та інноваційних парках. Українські дослідники та інноватори, навіть фізично перебуваючи на території інших держав, зможуть розвивати українську інноваційну екосистему, сприяти обміну ідеями та розвитку досліджень і розробок в Україні.

Досягнення Стратегічної цілі 1 у напрямі збереження та залучення людського капіталу передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- підготовка на основі дослідження бізнес- і наукового середовища переліку спеціалістів, необхідних для розвитку національної інноваційної екосистеми (із зазначенням спеціальності, необхідного рівня кваліфікації та кількості таких спеціалістів);
- активізація контактів з дослідниками, інноваторами та засновниками стартапів українського походження, що перебувають за кордоном, їх

інтеграція в інноваційні кластери, інноваційні бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-акселератори, наукові парки та інноваційні парки в Україні.

Освітні технології (edtech) – це сфера, яка охоплює рішення та інструменти з технологічною складовою, які використовуються з метою досягнення навчальних цілей та для підтримки освітніх процесів будь-якого рівня та формату.

У розрізі системи освіти України edtech переважно представлений на рівні неформальної освіти, але водночас може означати і окремі рішення, послуги та технології, які використовуються в межах формальної освіти, – дошкільної, середньої, передвищої, вищої.

При цьому обсяг світового ринку освітніх технологій у 2022 році оцінювався в 123,4 млрд. доларів США, і очікується, що з 2023 до 2030 року він зростатиме на 13,6 відсотка у середньому на рік.

Кількість компаній-стартапів, вартість яких оцінюють в понад 1 млрд. доларів США, зростає з великою швидкістю. За останні два роки їх кількість зросла майже вдвічі. Станом на 29 липня 2022 р. (за останніми показниками, до скорочення зростання світового валового внутрішнього продукту) в усьому світі було 36 таких компаній-стартапів та їх загальна ринкова вартість досягла 105 млрд. доларів США.

Розвиток освітніх технологій полегшує навчання протягом усього життя для дорослих, у яких після завершення закладу загальної середньої чи вищої освіти зазвичай зникає «навчальна рутинна» та обов'язковість навчального процесу як така.

Однак навчання дорослих є важливим аспектом, коли йдеться про цифровізацію та автоматизацію ринку праці. Працівникам необхідно адаптуватися та, наприклад, навчатися нових цифрових навичок, а в деяких випадках – перекваліфікуватися. Навчання дорослих повинно підвищити можливості працевлаштування, стимулювати інновації, забезпечити соціальну справедливість і ліквідувати розрив у цифрових навичках. Важливість навчання дорослих відображена в меті на рівні Європейського Союзу (The European Pillar of Social Rights Action Plan), згідно з якою щонайменше 60 відсотків усіх дорослих повинні брати участь у навчанні щороку до 2030 року.

Український сектор освітніх технологій характеризується розвитком неформальної освіти - більшість освітніх продуктів для внутрішнього користувача створюються для їх діяльності в неформальному секторі освіти, а не в межах вже наявної системи державної освіти (дошкільна, середня, передвища, вища рівні освіти). Серед таких продуктів найпопулярнішими є створення провайдерів освітніх послуг як бізнесу і надання ними послуг з перекваліфікації та підвищення кваліфікації.

Якщо ж розглядати освітні технології у розрізі ІТ-продукту, то на сьогодні такі продукти в Україні розвиваються на експорт і орієнтуються на економічні розвинені країни чи країни з більш платоспроможним населенням, ніж в Україні.

Досягнення Стратегічної цілі 1 у напрямі створення сприятливих умов для розвитку освітніх технологій передбачається шляхом виконання таких завдань:

- спрощення системи ліцензування загалом edtech-бізнесу та ІТ-шкіл;
- встановлення критеріїв оцінювання та акредитації курсів неформальної освіти для врахування у рамках формальної освіти;
- сприяння захисту прав інтелектуальної власності на освітній продукт;
- забезпечення доступу edtech-бізнесу до інших релевантних для нього інноваційних кластерів і наукових парків, особливо medtech- і defense tech-кластерів.

Стратегічна ціль 2. Поліпшення координації та взаємодії на рівні формування та реалізації політики у сфері інновацій

Формування політики у сфері інновацій розподілене між багатьма органами, ключовими серед яких є МОН, Мінекономіки, Мінцифри та Мінстратегпром.

До підтримки реалізації політики у сфері інноваційного розвитку та у деяких інших сферах долучені Фонд розвитку інновацій, Національний фонд досліджень України та Державна інноваційна фінансово-кредитна установа. Належне функціонування цих установ потребує підтримки в оновленні законодавчого регулювання, а також необхідним є аналіз діяльності існуючих фондів та бюджетних програм, в межах яких фінансується науково-технічна діяльність, встановлення спрямування ними коштів на підтримку інноваційної діяльності.

Водночас галузевий розподіл створює виклики координації, визначення пріоритетів та розподілу ресурсів.

Для подолання згаданих викликів пропонується посилення ролі координаційних органів для належного здійснення політики у сфері інновацій. Зокрема, активізація діяльності Ради з розвитку інновацій, утвореної відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 895, що дасть змогу об'єднати в рамках однієї платформи представників органів державної влади, бізнесу, експертного, освітянського та наукового середовища.

Рада з розвитку інновацій буде розглядати, вивчати, аналізувати матеріали щодо шляхів, механізму, інструментів удосконалення інноваційної екосистеми, зокрема щодо фінансової підтримки інноваційної діяльності.

На заступників керівників органів виконавчої влади з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації (Chief Digital Transformation Officer (CDTO) покладатимуться завдання щодо розвитку інновацій в профільних органах.

Заступники керівників органів виконавчої влади з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації будуть забезпечувати координацію проектів, які належать до сфери відповідного органу державної влади, братимуть участь у формуванні та реалізації політики у сфері інновацій.

Ураховуючи, що ця Стратегія передбачає впровадження багатьох пілотних програм та проектів, розбудову екосистеми інновацій пропонується здійснити шляхом визначення відповідальної установи за впровадження політики у сфері інновацій, яка відповідатиме за координацію екосистеми інновацій, сприятиме залученню інвестицій, підтримуватиме інноваційні кластери та наукові парки, а також здійснюватиме моніторинг та оцінку ефективності впровадження інновацій.

Досягнення Стратегічної цілі 2 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- актуалізація основних завдань Ради з розвитку інновацій;
- визначення відповідальної установи за впровадження політики у сфері інноваційної діяльності інновацій;
- розширення повноважень підрозділів з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації центральних та місцевих органів виконавчої влади та заступників керівників центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій (військових адміністрацій) з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації на сферу інноваційної діяльності;
- затвердження нової системи пріоритетів розвитку науки і техніки, яка спрямована на повоєнну відбудову України, з визначенням конкретного механізму їх забезпечення.

Стратегічна ціль 3. Унормування нормативно-правової бази щодо інноваційних, наукових, індустріальних та технологічних парків, центрів індустрії 4.0, а також функціонування та підтримки бізнес-акселераторів, бізнес-інкубаторів та стартапів

У 2023 році діяльність з досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок в Україні провадили 547 організацій, більшість з яких становлять державні організації (60 відсотків загальної кількості).

У 2023 році кількість інноваційно-активних промислових підприємств скоротилася до 354 проти 808 у 2020 році та 1327 у 2011 році, а частка підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств різко скоротилася з 14,9 відсотка у 2020 році до 6,5 відсотка у 2023 році.

У 2023 році найбільша частка підприємств, що впроваджували інновації, притаманна таким видам економічної діяльності, як «виробництво фармацевтичних продуктів та фармпрепаратів», «виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції» та «виробництво інших транспортних засобів».

Підтримка стартапів, підприємців та компаній, діяльність яких спрямована на розробку, створення, впровадження інновацій, важлива для розвитку інновацій в Україні. У рамках дослідження платформи Dealroom.co, проведеного у партнерстві з Google for Startups, Atomico та Credo Ventures, загальна сукупна вартість усіх українських стартапів оцінюється у 23,3 млрд. євро станом на листопад 2022 року. У 2021 році цей показник був вищим – 27,1 млрд. євро, але в цілому з 2017 року показник зріс у більш як 9 разів від 2,5 млрд. євро. В Україні налічується 1,5 тис. активних стартапів. Ще понад 600 стартапів було засновано в Україні або українськими командами засновників та/або випускниками українських закладів вищої освіти.

Відповідно до Закону України «Про наукові парки» науковий парк створюється з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у закладі вищої освіти та/або науковій установі, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для створення та комерціалізації результатів науково-технічної діяльності і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринку.

Перевагою наукових парків є прямиий зв'язок науки та бізнесу для комерціалізації наукових результатів та трансферу технологій (станом на листопад 2023 р. в Україні створено 40 наукових парків). Наукові парки повинні стати одним із механізмів налагодження тісної співпраці між

зкладами вищої освіти, науковими установами, приватним сектором та іншими суб'єктами інноваційної екосистеми.

Відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» технологічний парк - це юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

В Україні існує 16 технологічних парків, але в умовах сьогодення показники ефективності діяльності таких парків відсутні.

Перевагами інноваційних парків є технологічність, сучасність, масштабність просторів, що об'єднують інноваційні кластери, можливості створення горизонтальних зв'язків, отримання додаткових організаційних послуг.

Для комерціалізації винаходів дослідникам та підприємцям часто не вистачає суто бізнесових навичок. Для подолання викликів у цьому процесі існують бізнес-акселератори та бізнес-інкубатори.

Бізнес-інкубатори забезпечують розвиток та підтримку на початковій стадії. *Бізнес-акселератори* надають підтримку стартапам, малим та середнім підприємствам, що створюють та/або впроваджують інновації, шляхом надання консультаційних послуг, фінансової підтримки, залучення експертів та фахівців з метою прискорення їх розвитку та масштабування.

Доповнювати роботу різних структур підтримки можуть *центри компетенцій*. Як правило, вони здійснюють заходи щодо налагодження співпраці та взаємодії між суб'єктами інноваційної діяльності в єдиному просторі, надання консультаційних послуг та підтримки для впровадження інновацій, проводять відбір проектів щодо впровадження інновацій на конкурсній основі.

Відносно ширшим елементом екосистеми за охопленням різних суб'єктів інновацій виступають *інноваційні кластери*. Вони включають групу взаємозв'язаних елементів інноваційної інфраструктури та спрямовують свої ресурси на провадження інноваційної діяльності та створення інноваційної продукції, зокрема в рамках вузьких спеціалізацій та галузей.

Інноваційні кластери можуть бути регіональними, загальнонаціональними та міжнародними.

Регіональні кластери сприяють розвитку регіонів, підвищенню їх конкурентоспроможності та створенню нових можливостей для

економічного зростання їх учасників. Національні кластери сприяють об'єднанню регіональних кластерів та кластерів у різних сферах діяльності. Міжнародні кластери допомагають у спільному використанні інфраструктури, залученні інвестицій, обміні досвідом, трансфері технологій, виробництві інноваційної продукції, створенні спільних дослідницьких центрів. На національному рівні функціонує Національний кластерний альянс, який об'єднує кластери різних сфер діяльності та регіональної належності.

Досягнення Стратегічної цілі 3 у напрямі підвищення ефективності діяльності інноваційних, наукових, індустріальних та технологічних парків, підтримки бізнес-акселераторів, бізнес-інкубаторів та стартапів передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- прийняття Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» щодо оновлення інституційної структури державного управління інноваційною діяльністю, форм державної підтримки та умов її надання у сфері інноваційної діяльності, перегляд механізму реєстрації інноваційних проектів з метою збільшення обсягів реалізованої інноваційної продукції, кількості впроваджених нових технологічних процесів та нових видів інноваційної продукції;

- впровадження пілотних проектів підтримки закупівлі критичного обладнання у рамках наукових парків для проведення прикладних досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок;

- сприяння створенню центрів компетенцій та інноваційних кластерів у пріоритетних галузях та сприяння взаємодії між усіма заінтересованими сторонами у їх рамках.

Четверта промислова революція характеризується зростанням цифровізації та взаємозв'язком продуктів, ланцюгів створення вартості та бізнес-моделей. Індустрія 4.0 та Індустрія 5.0 описують різні етапи еволюції промисловості, кожен з яких має свої особливості та центральні ідеї. Індустрія 4.0 зосереджена на технологіях та оптимізації процесів, акумуляції та аналізі великих даних (робиться значний акцент на сенсорах, використанні великих даних, хмарних обчислень, елементів штучного інтелекту) та автоматизації роботи (зокрема роботизація виробничих процесів) для покращення ухвалення рішень та оптимізації виробничих процесів.

Індустрія 5.0 звертає увагу на гармонійну інтеграцію людського фактора в цифрову економіку, створення цінності за рахунок персоналізації та врахування соціальних та екологічних аспектів. Фокус зміщується на сталий розвиток і відповідальне виробництво з акцентом на збереженні ресурсів та зменшенні впливу на навколишнє природне середовище.

Тривала тенденція до деіндустріалізації в національній економіці та зменшення інвестицій у розвиток інновацій завадило гармонійному та повсюдному переходу української промисловості на технології Індустрій 4.0 і 5.0.

Подоланню негативних тенденцій та створенню нових проектів із використанням технологій Індустрій 4.0 і 5.0 може сприяти вже наявний досвід їх втілення в національній економіці. Зокрема, компанії в Україні, які прагнуть досягти вищої продуктивності та відповідності глобальним стандартам, активно адаптуються до нововведень четвертої промислової революції. Сьогодні багато місцевих підприємств інтегрують інноваційні техніки, впроваджують «розумне» обладнання для поліпшення виробничих процесів через їх автоматизацію.

Україні слід зосередитися на створенні унікальних продуктів і сервісів, використовуючи людський капітал, такий як ІТ-спеціалісти, промислові інженери, творча технічна еліта. Розвиток індустриальних високотехнологічних продуктів, таких як робототехніка, системи автопілотування, «розумні» будинки, 3D-принтери та обладнання для альтернативної енергетики, може стати ключем до підйому України у світовому рейтингу сталого промислового розвитку.

Досягнення Стратегічної цілі 3 у напрямі впровадження технологічних підходів Індустрії 4.0 та Індустрії 5.0 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- проведення дослідження стосовно запроваджених практик Індустрії 4.0 та Індустрії 5.0;
- підтримка забезпечення створення умов функціонування центрів впровадження Індустрії 4.0 в регіонах України, зокрема фабрик-лабораторій при закладах вищої освіти.

Стратегічна ціль 4. Створення законодавчих та інфраструктурних можливостей для ефективного управління процесами трансферу технологій

Головною метою діяльності центрів трансферу технологій є налагодження прямих економічних зв'язків між реальним сектором економіки та науковими установами, сприяння впровадженню інновацій та трансферу технологій.

Передачу технологій та інших об'єктів права інтелектуальної власності у 2022 році здійснювали заклади вищої освіти, юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, підпорядковані Національній академії наук, – чотири установи, Національній академії медичних наук –

дві, Національній академії аграрних наук, – 24, МОН – 26 закладів вищої освіти та дві наукові установи, а також дві установи Мінсоцполітики.

У межах проекту «Розвиток міжрегіональної мережі трансферу технологій» на базі УкрІНТЕІ в Україні створено Міжрегіональний офіс трансферу знань і технологій, а також два пілотних регіональних центри: Одеський (створено на базі Одеського національного економічного університету) та Харківський (створено на базі громадської організації «Технологічний бізнес інкубатор «Харківські технології»).

Втім, відсутність належної взаємодії між усіма потенційними учасниками технологічного трансферу суттєво знизила ефективність зазначених центрів. На сьогодні функціонування центрів трансферу технологій є скоріше винятком, ніж правилом. З-поміж трьох названих центрів повноцінно функціонує лише Одеський регіональний центр.

Досягнення Стратегічної цілі 4 передбачається шляхом виконання таких завдань:

- скасування процедури та порядку погодження трансферу технологій та їх реєстрації, створених або придбаних за бюджетні кошти, юридичним та фізичним особам - нерезидентам України, а також запровадження єдиних правил трансферу технологій та винятки, пов'язані з національною безпекою і обороною;
- забезпечення ефективного функціонування центрів трансферу технологій;
- розроблення онлайн-курсу для вдосконалення знань із менеджменту інтелектуальної власності та процесу трансферу технологій;
- забезпечення можливості для отримання якісної профільної освіти та вдосконалення знань для менеджменту інтелектуальної власності та процесу трансферу технологій.

Стратегічна ціль 5. Розбудова спроможності для створення наукоємних інновацій

Сфера науки та інновацій в Україні зазнала значних втрат, які суттєво вплинули на її суб'єктів, інфраструктуру, механізм їх функціонування.

Сьогодні основною проблемою сфери науки та інновацій є неможливість провадження наукової та інноваційної діяльності на високому рівні як повністю (у тимчасово окупованих чи постраждалих від бойових дій регіонах), так і частково (в інших регіонах України) внаслідок руйнування або пошкодження дослідницької та інноваційної інфраструктури.

Разом з цим наукова спільнота виявила велику стійкість до зміни умов професійної діяльності навіть в надскладних умовах збройної агресії. Майже 81 відсоток наукових працівників не змінили своє місце перебування та продовжували наукову діяльність в Україні.

Результати аналізу стану умов та можливостей провадження професійної діяльності наукових та науково-педагогічних працівників в умовах воєнного стану в закладах вищої освіти та наукових установах свідчать про ключову роль стабільності кадрового потенціалу наукових та науково-педагогічних працівників у підтримці якості освітнього процесу в умовах воєнного стану. Близько 86 відсотків наукових та науково-педагогічних працівників продовжували наукову, науково-технічну, науково-організаційну та науково-педагогічну діяльність в Україні.

Значний вплив на умови провадження професійної діяльності мав перехід на дистанційну роботу, який дає змогу зберегти активність наукових та навчальних процесів. Практично 33 відсотки наукових та науково-педагогічних працівників використовували дистанційну форму праці, що дало їм можливість працювати в умовах вимушеного переміщення з місць постійного проживання та працевлаштування.

Рівень професійної кваліфікації наукових кадрів та їх активності належить до категорії основних індикаторів стану науки та інтелектуального потенціалу суспільства. Найбільша кількість дослідників зосереджена в організаціях державного сектору та припадає на галузі інженерно-технічних (34,7 відсотка у 2023 році проти 41,9 відсотка у 2018 році) та природничих наук (34,3 відсотка у 2023 році проти 28,3 відсотка у 2018 році). Кількість та частка інженерно-технічних дослідників постійно зменшується і супроводжується скороченням технологічного рівня української промисловості та економіки. Водночас зростає кількість і частка дослідників з природничих наук.

Найбільша кількість працівників, задіяних у проведенні досліджень і розробок, припадає на такі галузі наук, як «Інженерія та технології» (42,5 відсотка, з яких дослідники становлять 54,2 відсотка, або 13484 особи) та природничі науки (30 відсотків загальної кількості виконавців, з яких 75,8 відсотка, або 13325 осіб - дослідники).

Ураховуючи наведені проблемні питання, важливим залишається питання збереження та відтворення наукового кадрового потенціалу.

Досягнення Стратегічної цілі 5 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- проведення державної атестації закладів вищої освіти та наукових установ з орієнтацією на пріоритетні напрями для забезпечення фінансування наукової та науково-технічної діяльності;

- удосконалення механізму формування державного замовлення на найважливіші науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію;
- розроблення єдиної платформи для збору, аналізу та обміну даними у сфері науки та інноваційної діяльності;
- впровадження публічно доступних онлайн-ресурсів з актуальними даними та результатами наукових досліджень;
- запровадження програм фінансування спільних інноваційних проектів за участю бізнесу і науковців (наприклад, інноваційні ваучери, цільове державне замовлення, цільові грантові програми) з умовою, що щонайменше 50 відсотків отриманого фінансування бізнес може витратити лише на дослідження за участю українських науковців.

Стратегічна ціль 6. Забезпечення охорони, комерціалізації та захисту інтелектуальної власності

Важливою складовою інноваційної екосистеми є захист прав інтелектуальної власності. Досконала та ефективна система інтелектуальної власності захищає матеріальні права розробника інновацій, створюючи додаткові стимули для інвестування в дослідження та розробку. Ряд цифрових рішень може сприяти підвищенню ефективності роботи системи інтелектуальної власності в Україні.

Цифровий розвиток процедур експертизи заявок на об'єкти права інтелектуальної власності передбачає впровадження сучасних інноваційних інформаційних технологій, в тому числі інструментів штучного інтелекту, що дасть змогу оптимізувати відповідні процеси, спростити процедури пошуку релевантних об'єктів інтелектуальної власності, отримувати інформацію з державних реєстрів та Інтернету, оперувати великими обсягами патентної інформації, підвищити прозорість діяльності Національної системи правової охорони інтелектуальної власності.

Покращення доступу до даних та їх використання в рамках цифровізації суспільства, розробка та запровадження платформ управління інтелектуальною власністю, що надають інструменти та рішення для об'єктів інтелектуальної власності, спрощуючи адміністрування правами і знижуючи витрати, забезпечать здійснення контролю за портфелем інтелектуальної власності.

Створення умов для розвитку інноваційної діяльності та впровадження цифрових технологій з метою спрощення доступу до послуг у сфері інтелектуальної власності вимагає інтеграції сучасних ІТ-рішень,

які підвищують ефективність, прозорість та доступність інформації, зокрема через створення чат-ботів.

Досягнення Стратегічної цілі 6 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- впровадження пілотного проекту реєстрації фактів надання дозволу на використання об'єктів права інтелектуальної власності (ліцензія) із застосуванням технології блокчейн;
- розроблення технічного завдання, пошук додаткового фінансування із сторони партнерів з розвитку та інших грантів для розробки комплексної системи, яка інтегрує штучний інтелект для автоматизації процесів створення та подання заявок на об'єкти інтелектуальної власності, аналізу заявок;
- створення чат-бота з використанням штучного інтелекту, який надає консультації заявникам з питань інтелектуальної власності та допомагає у заповненні форм і роз'ясненні процедур в режимі реального часу.

Стратегічна ціль 7. Забезпечення наскрізної дерегуляції у сфері інноваційної діяльності

Регулювання інноваційної діяльності містить надмірні перешкоди та не сприяє досягненню цілей державної політики у сфері інноваційної діяльності. Це обмежує кількість інноваційних проектів, які реалізуються в Україні, створює надмірні витрати суб'єктів провадження інноваційної діяльності та демотивує фахівців провадити таку діяльність.

Основні перешкоди включають складне адміністративне навантаження через одночасне застосування бюджетного, податкового та адміністративного законодавства до інноваційних проектів, що здійснюються за участю бюджетних установ, а також надмірні реєстраційні процедури у сфері інноваційних технологій.

У цій Стратегії, зокрема, розглядається можливість дерегулювати співпрацю закладів вищої освіти з приватним сектором, що може сприяти більш ефективній комерціалізації наукових досліджень, полегшення доступу малих інноваційних підприємств до фондового ринку, що може забезпечити їм необхідне фінансування для розвитку. Стратегія також включає ініціативу щодо дерегуляції регулювання для розвитку індустріальних парків.

Досягнення Стратегічної цілі 7 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- розширення переліку видів діяльності, провадження яких стимулюється шляхом створення правового режиму Дія.Сіті;
- створення правового режиму Science.City для стимулювання створення наукоємних компаній і стартапів, наукових парків та інших спільних підприємств між бюджетними установами та приватними компаніями;
- внесення змін до нормативно-правових актів, що скасовують процес державної реєстрації інноваційних проектів, забезпечують підтримку інноваційної діяльності без потреби реєстрації проекту.

Стратегічна ціль 8. Стимулювання дослідження та розробки в умовах обмежених матеріальних ресурсів, уможливлення реалізації інноваційних проектів у пріоритетних галузях

Доступність прямого державного фінансування відіграє ключову роль у стимулюванні науково-дослідницької діяльності та інноваційного розвитку.

Згідно з даними Організації економічного співробітництва та розвитку, у середньому її члени витрачають суми, еквівалентні більше 0,22 відсотка їх валового внутрішнього продукту, на підтримку досліджень і розробки у формі грантів і податкових пільг.

Прямі гранти дають змогу спрямовувати витрати Кабінету Міністрів України відповідно до визначених пріоритетів, обирати найбільш соціально корисні та важливі проекти. З іншого боку, гранти змушують Кабінет Міністрів України «обирати переможців», ухвалювати суб'єктивні рішення про перспективність того чи іншого проекту.

Поряд з цим податкові пільги надають можливість бізнесу власноруч ухвалювати рішення про необхідні їм проекти з дослідження та розробки інновацій. Утім, податкові пільги вимагають державного фінансування для підтримки абсолютно всіх проектів з досліджень і розробок, що потребує істотних матеріальних вкладень. Також втрачається можливість пріоритезувати окремі найбільш важливі сфери.

Компромісним варіантом може бути запровадження податкових пільг для окремих пріоритетних соціально важливих галузей у рамках податково-правових просторів за зразком Дія.Сіті.

Важливим джерелом грантової підтримки науково-дослідницької діяльності представників української національної екосистеми інновацій є фонд Horizon Europe Європейського Союзу. Україна належить до

16 повністю асоційованих членів фонду, що дає змогу українським науковцям та інноваторам брати повноцінну участь у програмі на рівних умовах з представникам держав – членів Європейського Союзу. Представники української інноваційної екосистеми також можуть виступати координаторами проектів і ініціювати партнерства з європейськими колегами.

Досягнення Стратегічної цілі 8 у напрямі фінансової підтримки інноваційних проектів передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- запровадження програм грантової підтримки та кредитування для підтримки пріоритетних проектів з виконання досліджень і розробок;
- проведення незалежного аудиту діяльності Українського фонду стартапів, Державної інноваційної фінансово-кредитної установи та на його підставі забезпечення їх фінансування на необхідному рівні або реорганізації у разі виявлення незадовільного виконання покладених завдань.

Доступність приватного капіталу для інноваторів є важливою складовою інноваційної екосистеми, яка надає можливість реалізовувати перспективні проекти та оперативно залучати фінансування без прямої участі та витрат з боку держави. Успіх багатьох національних інноваційних екосистем – Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Ізраїль - характеризуються розвинутими мережами приватних інвесторів, які готові вкладати свій капітал в інноваційні стартапи.

Такі інвестори поділяються на два типи – бізнес-ангели та венчурні фонди.

Бізнес-ангели – це фізичні особи, що інвестують свій особистий капітал в інноваційні стартапи та малі бізнеси в обмін на частку акцій цих бізнесів. Бізнес-ангели не обмежені жодними інституційними правилами, тому готові інвестувати в найбільш ризиковані проекти.

Венчурні фонди – юридичні особи, що акумулюють капітал із різних джерел та інвестують в інноваційні стартапи та малі бізнеси в обмін на частку акцій цих бізнесів. Венчурні фонди мають обмеження щодо ризикованості інвестицій, проте все одно готові інвестувати в перспективні інноваційні бізнеси.

На сьогодні національна інноваційна екосистема України не має великої кількості бізнес-ангелів і венчурних фондів (далі – венчурні інвестори), що послаблює її інноваційний потенціал.

Зокрема, за результатами опитування регіонів України, яке провело Мінекономіки з початку 2024 року, у регіонах України функціонує лише 42 венчурних фонди, зокрема у Львівській області – 18, у м. Києві – 17.

Водночас згідно з аналітичною доповіддю PwC, підготовленою на замовлення Європейської Комісії, активне функціонування венчурних інвесторів прямо корелюється із зростанням інвестицій у науково-дослідницьку діяльність та інновації, збільшенням продуктивності економіки.

Позитивний вплив діяльності венчурних інвесторів на національну інноваційну екосистему, а також властиво ризикований характер їх інвестиційної діяльності обумовлює необхідність у державній підтримці венчурного фінансування.

Наприклад, станом на 2017 рік 12 з 28 держав - членів Європейського Союзу запровадили програми, що надавали податкові пільги венчурним інвесторам.

Іншою найкращою практикою у сфері збільшення доступу інноваторів до приватного фінансування є спрощення доступу до класичного ринку капіталу. Наприклад, для досягнення зазначеної цілі у США було утворено Робочу групу щодо вдосконалення фондового ринку, рекомендації якої лягли в основу ухваленого в 2012 році Акта про стимулювання розвитку стартапів (JOBS Act). Акт полегшував доступ малих нещодавно створених бізнесів до фондового ринку, зменшив бюрократичне навантаження на малі бізнеси для виходу на фондовий ринок. У 2020 році аналогічну Робочу групу було утворено в Європейському Союзі.

Разом із зазначеним Регламент (ЄС) 2020/1503 Європейського Парламенту та Ради від 7 жовтня про європейських постачальників краудфандингових послуг для бізнесу, Регламент (ЄС) 2017/1129 та Директива (ЄС) 2019/1937 визначають послугу краудфандингу як процес посередництва між заінтересованими сторонами, включаючи інвесторів, кредиторів, стартапи, а також суб'єктів малого та середнього підприємництва. Послуга полягає у залученні інвестицій або кредитів за допомогою загальнодоступних інформаційних систем в Інтернеті.

Таке регулювання спрямоване на забезпечення прозорості, захисту прав інвесторів і створення єдиного ринку для краудфандингових послуг у межах Європейського Союзу, що може слугувати взірцем для вдосконалення аналогічних ініціатив в Україні.

Досягнення Стратегічної цілі 8 у напрямі полегшення доступу малих інноваційних підприємств до ринку капіталу передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- сприяння залученню іноземних венчурних фондів на український ринок шляхом проактивних перемовин, посиленню інноваційного та технологічного бренду України, поширенню інформації про пільгові умови інвестування в малі інноваційні підприємства;
- полегшення доступу бізнесу, зокрема малих інноваційних підприємств, до фондового ринку шляхом дерегуляції та дебіюрократизації;
- створення сприятливого середовища для жінок-підприємниць та інноваторок та забезпечення доступу до фінансових ресурсів, програм наставництва та мереж, які сприяють їх залученню до інноваційного підприємництва;
- забезпечення створення умов для надання послуг краудфандингу;
- проведення заходів для презентації інноваційних проектів, мережування інноваторів, науковців, засновників стартапів і венчурних інвесторів на базі наукових парків.

Серед важливих інноваційних проектів, які можуть бути реалізовані в умовах обмежених матеріальних ресурсів держави, необхідно виділити використання автономних транспортних засобів.

Практики використання таких засобів різняться між країнами. Наприклад, Нідерланди розробляють інноваційні дорожні системи, які дають змогу автономним автомобілям взаємодіяти з інфраструктурою, тоді як Південна Корея зосереджується на національній стратегії для зниження аварійності на дорогах завдяки автономним транспортним засобам. Ізраїль вирізняється своїми інвестиціями у компанії, пов'язаними з автономними транспортними засобами, а Великобританія - передовими досягненнями в кібербезпеці для тестування автономних транспортних засобів. Ці та інші приклади, такі як підходи Данії, Тайваню, Італії, Фінляндії та Китаю, демонструють різноманітність стратегій розвитку автономного транспорту в світі.

Україна рухається до впровадження автоматизованого важкого обладнання, особливо у будівельній сфері, для підвищення продуктивності та розв'язання проблеми дефіциту робочої сили, що включає використання автономних вантажних та легкових автомобілів. Крім технологічних інновацій, акцент робиться на навчанні персоналу для ефективної взаємодії з автономними системами.

Важливою частиною Стратегії є співпраця з провідними компаніями у зазначеній галузі, що відкриває потенціал для технологічного розвитку та міжнародних партнерств. Компанія Built Robotics розробила автономну систему свайного фундаментування, яка може будувати, наприклад, сонячні електростанції без участі людини. Великі компанії, такі як

Caterpillar у США, Doosan у Кореї та Volvo в Європі, вже почали експерименти з повністю автономним важким обладнанням для будівельних майданчиків. Україна має можливість співпрацювати з однією з цих компаній для залучення їх до будівництва виробничих потужностей або надання тестових майданчиків та об'єктів.

Україна має потенціал використовувати автономні технології в аграрній сфері, особливо важливі під час та після збройної агресії для відновлення земель. Автономні трактори, які вже використовуються в розвинених країнах, можуть допомогти в сільському господарстві. Компанії на зразок John Deere, AGCO, TUM, Kubota працюють над розробкою таких технологій. Безпілотні літальні апарати, які використовуються для моніторингу умов полів та обробки рослин, можуть відігравати важливу роль в аграрному секторі України.

У сфері виробництва Україна може розгорнути автономні технології для розв'язання проблем з робочою силою та підвищення безпеки на виробничих майданчиках. Зокрема, використання безпілотних навантажувачів, які демонструють успіх у співпраці Arauco та Sungn, може бути прикладом для України. У галузі водного транспорту, зокрема автономних річкових суден, можлива реалізація проектів із автономними баржами та човнами. У сфері розвитку автономних вантажних кораблів Україна може націлюватися на виробництво цих суден для річкового та морського використання, особливо у контексті проблем з робочою силою та мінуванням водних шляхів.

Досягнення Стратегічної цілі 8 у напрямі розвитку автономного транспорту передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- організація пілотних проектів щодо використання безпілотних рішень у сфері оборони, сільського господарства та транспорту;
- сприяння партнерствам з провідними компаніями та інститутами для розробки та впровадження автономних технологій;
- підтримка розробки автономних систем розмінування з використанням інноваційних технологій.

Стратегічна ціль 9. Забезпечення розвитку та впровадження цифрових інновацій у сфері оборони

Сферу оборонних технологій зачіпає ряд викликів, на які критично зважати у формуванні політики розвитку та впровадження інновацій.

Управління інноваціями в оборонній сфері значною мірою залежить від ініціатив виробників.

Розробники і виробники часто змушені інвестувати власні ресурси, що збільшує строки створення перших прототипів.

Збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до багатократного зростання попиту на всі види систем озброєнь, обладнання і техніки. Висока інтенсивність бойових дій, мінливість ситуації на фронті та відсутність технологічного паритету створили потребу в постійній адаптації наявних зразків озброєння та військової техніки та у пошуку нових, асиметричних рішень. Гнучкість, швидкість адаптації, децентралізація, використання горизонтальних зв'язків стали ключовими рисами інноваційних компаній в оборонно-промисловому комплексі. Ці якості були інституціолізовані в кластері Brave1, в рамках якого команди розробників та інженерів прискорено розробляють і відпрацьовують свої вироби у тісній взаємодії з військовослужбовцями.

Традиційно закрита сфера оборонної промисловості стала доступнішою новим постачальникам через наявність високого попиту із сторони громадських об'єднань і кінцевих користувачів та завдяки дерегуляційним змінам у законодавстві.

Для досягнення конкурентної переваги над супротивником та збереження військового домінування в перспективі майбутнього необхідно визначити основні бачення та вектори розвитку України на найближчий часовий інтервал з таких напрямів інноваційної діяльності у сфері оборони.

Розвиток штучного інтелекту та машинного навчання у сфері оборони прискорює технологічну революцію, забезпечуючи Збройні Сили новим обладнанням і можливостями. Кінцевою метою є створення автономних систем озброєння, здатних самостійно діяти в бойових умовах, і технологій для обробки великих обсягів даних. Напрямок включає також автоматизований захист мережі, вдосконалення логістики, управління запасами та моніторинг даних у реальному часі, підтримки прийняття рішень.

Розвиток безпілотних (роботизованих) систем озброєння наземного, морського та повітряного сегментів спрямований на заміну роботи людини безпілотними (роботизованими) комплексами, особливо в середовищах з високим ризиком для життя, заміну рутинних операцій та процесів для вивільнення людських ресурсів, всебічне використання бойових роботизованих модулів, роїв роботів та безпілотних систем на полі бою. Кінцевою метою є створення підрозділів безпілотних засобів та роботизованих систем з новим інтегрованим (машина-людина) принципом управління та ведення бою, зниження вартості роботизованих систем за рахунок їх масового виробництва та використання.

Біологічні та генно-інженерні технології спрямовані на використання результатів генної інженерії, біоміметики та інших прикладних напрямлень біологічних досліджень в інтересах оборони.

Найсучасніша електроніка та новітні матеріали спрямовані на розробку новітніх радіоелектронних засобів та матеріалів з заданими властивостями, корисними для військових задач, здатних витримувати високі та низькі температури, підвищення зносостійкості, покращення характеристик захисту та маскуванню.

Сенсори та новітні системи отримання даних спрямовані на створення та використання новітніх засобів отримання інформації безпосередньо на полі бою для визначення розташування цілей, підтвердження ефекту впливу та оцінки збитків. Широке використання MEMS технологій надасть можливість створення мініатюрних приладів військового призначення з низьким енергоспоживанням.

Енергетичні системи спрямовані на розвиток систем генерування, накопичення та передачі енергії для військових потреб як на полі бою, так і в тилу, для безпілотних літальних апаратів, роботизованих систем, пунктів управління та зв'язку. Кінцевою метою є створення платформ та пристроїв, які підтримуються новими технологіями акумулювання енергії, більшої потужності, витривалості та ємності.

Космос – даний напрям спрямований на розширення використання космічних даних та технологій для підвищення ефективності застосування сил оборони в усьому спектрі бойових та небойових завдань.

Досягнення Стратегічної цілі 9 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- залучення більшої кількості розробників у сферу оборонних технологій та підвищення їх професійного рівня шляхом масштабування грантової програми Brave1;
- проведення інформаційно-комунікаційних заходів з метою пошуку найкращих інноваційних рішень у сфері оборонних технологій;
- запровадження та підтримка програм з надання пільгових кредитів для розробників у сфері безпеки та оборони, які є стартапами і не мають достатньої виробничої бази;
- розвиток міжнародної співпраці з інноваційними організаціями країн-партнерів, зокрема шляхом створення Офісу оборонних інновацій ЄС, імплементації Дорожньої карти співпраці у сфері інноваційної діяльності Україна - НАТО та співпраці з Європейським хабом оборонних інновацій (HEDI), який функціонує на базі Європейської оборонної агенції;

- запровадження режиму «відкритих дверей» для західних розробників для створення дослідницьких центрів в Україні, зокрема розроблення проекту закону, який передбачає створення сприятливих умов для роботи національних та іноземних науково-дослідних центрів;
- забезпечення функціонування закладу вищої освіти, який спеціалізується на оборонних інноваціях;
- утворення Міжвідомчої робочої групи для удосконалення політик у сферах, які впливають на оборонно-промисловий комплекс.

Стратегічна ціль 10. Стимулювання досліджень та розробки шляхом підтримки процесів перетворення інноваційних ідей у вимірвану користь для пацієнтів і медичних працівників

В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України сфера медичних технологій (medtech), до якої належать медичні вироби, діагностика in vitro, цифрове здоров'я, стає однією з ключових технологій перемоги. Технологічна перевага в цій галузі дасть змогу рятувати більше життів українських воїнів і цивільних осіб, зберігаючи людський капітал та посилюючи стійкість українського суспільства.

У світі медичні технології характеризуються постійним потоком інновацій, які є результатом високого рівня досліджень і розробок у галузі та тісної співпраці з користувачами. Середній глобальний рівень інвестицій сектору медичних технологій у дослідження та розробки (витрати на дослідження та розробки як відсоток продажів) оцінюється приблизно у 8 відсотків. Медичні технології зазвичай мають життєвий цикл лише 18-24 місяці, перш ніж покращений продукт стане доступним.

У 2021 році до Європейського патентного відомства (ЕРО) було подано понад 15300 патентних заявок у сфері медичних технологій, що становить 8,1 відсотка загальної кількості заявок. Це друге місце серед усіх промислових секторів Європи. За два десятиліття кількість заявок в ЕРО у сфері медичних технологій зросла майже втричі.

В останні роки українські стартапи у сфері медичних технологій досягли значних результатів. До них належать біонічна роборука, визнана одним із найкращих винаходів людства у 2022 році, додаток для смартфона на основі штучного інтелекту, що керує медичною інформацією пацієнта, аналізує показники здоров'я і може попереджати про можливі проблеми, пристрої, що уможливають дистанційно моніторити самопочуття пацієнтів і на ранній стадії діагностувати серцево-судинні захворювання, платформа для автоматичного моніторингу медичної літератури, біонічні протези.

Незважаючи на зазначені успіхи, для розвитку медичних технологій залишаються істотні бар'єри. З метою визначення поточного стану розвитку медичних технологій в Україні, а також як перспектив, так і бар'єрів розвитку було проведено збір інформації у форматі онлайн-опитувальників з вітчизняними та міжнародними експертами.

Згідно з оцінками опитаних експертів із галузі медичних технологій, до економічних перепон належать низька платіжна спроможність і недиференційованість фінансування в системі охорони здоров'я, мала ємність українського ринку для інноваційних виробів і обладнання, відсутність окремого бюджету на розвиток медичних технологій, обмеженість доступу до капіталу, відсутність високотехнологічного виробництва.

Окремим важливим напрямом є цифровізація процесів у сфері охорони здоров'я, що не лише спрощує ведення медичної практики та покращує доступ населення до послуг, а і формує якісно новий перелік даних, що є критично важливим для прогнозування, планування, моніторингу якості надання медичної допомоги, відстеження системних прогалин у її наданні та прийняття виважених та ефективних управлінських рішень.

Досягнення Стратегічної цілі 10 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- впровадження технологій штучного інтелекту в охороні здоров'я, зокрема для аналізу даних про стан здоров'я;
- підтримка у створенні інноваційного кластера, що об'єднає науково-дослідницькі інститути, заклади вищої освіти, стартапи та приватні компанії щодо розробок медичних технологій;
- упровадження мобільних застосунків для віддаленого моніторингу стану здоров'я пацієнтів;
- розширення міжнародної співпраці у сфері розробки медичних технологій, створення партнерства з іноземними закладами вищої освіти, підприємствами, науковими парками;
- налагодження співпраці між закладами вищої освіти та підприємствами в рамках функціонування наявних і створення нових наукових парків.

Стратегічна ціль 11. Розвиток інноваційної інфраструктури, а також створення сприятливого регуляторного режиму для розвитку біологічних технологій

Міждисциплінарною галуззю, що докорінно змінює цілий ряд традиційних галузей і пропонує інноваційні технології для них, є біологічні технології. Інновації в царині біологічних технологій виникають на стику біологічних, хімічних і технічних наук, охоплюють сфери від генної інженерії до біопалива.

До підгалузей біологічної технології належать біотехнології в медицині (біофармацевтика - розробка ліків, вакцин, генетична і клітинна терапія, генетичне тестування; біоматеріали - наприклад, вирощування шкіри), біотехнології в індустрії (біоенергетика та альтернативні види палива, застосування біотехнології у виробництві тканин, будівельних матеріалів, пластик, що розкладається), біотехнології в агроіндустрії (наприклад, генетично модифіковане насіння, покращення виводу тварин або годування тварин).

Саме біологічні технології в агроіндустрії повинні розв'язати проблему відновлення ґрунтів після розмінування, виробництва біопалив, біорідин та палив з біомаси, технологій екологічного відновлення.

Таке стрімке зростання галузі біологічних технологій зумовлене рядом тенденцій, а саме можливістю редагування геному людини для боротьби з хворобами, розвитком персоналізованої медицини, технологій біодруку, штучного інтелекту, великих даних.

Українська екосистема інноваційного розвитку біологічних технологій перебуває в зародковому стані в більшості сфер. Незважаючи на присутність окремих успішних підприємств, відсутня цілісна екосистема, зокрема в частині інноваційного розвитку, з чіткими цілями та завданнями.

Негативно вплинула на розвиток галузі і збройна агресія Російської Федерації проти України.

Ураховуючи зазначені проблемні питання, розвиток біологічних технологій потребує державної підтримки та координації.

Досягнення Стратегічної цілі 11 передбачається шляхом виконання таких завдань:

- проведення всебічного аудиту наявної інноваційної інфраструктури в галузі біотехнологій;
- актуалізація змісту освітніх програм у галузі біологічних технологій, враховуючи потреби ринку, залучення представників приватних підприємств до їх розробки;

- підтримка та створення інноваційного кластера, який об'єднає науково-дослідницькі інститути, заклади вищої освіти, стартапи та приватні компанії в галузі біологічних технологій;
- розроблення та подання нормативно-правових актів, що спрямовані на спрощення процедур реєстрації та ліцензування бізнесу в галузі біотехнологій;
- розширення наукового співробітництва та спільних проектів між членами національної екосистеми та іноземними закладами вищої освіти, підприємствами, науковими парками.

Стратегічна ціль 12. Розвиток спроможностей держави шляхом впровадження технологій у сфері урядування (govtech)

Технології у сфері урядування, або govtech, є сучасним підходом до впровадження інформаційних та комунікаційних технологій у державному секторі з метою підвищення ефективності, прозорості та доступності державних послуг для громадян. Govtech охоплює такі напрями роботи, як розробка та впровадження цифрових рішень, автоматизація процесів, використання великих даних, штучного інтелекту та інших передових технологій у державному управлінні.

Цілі govtech досягаються шляхом створення цифрових платформ для надання державних послуг, цифровізації документообігу, реалізації проектів електронного урядування, а також впровадження інноваційних технологій для покращення управління міськими ресурсами, транспортними системами та іншими ключовими аспектами муніципальної інфраструктури.

Переваги цифровізації урядування стали очевидними в останні роки. Мобільним додатком Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Дія) користуються більше 20 млн. українців. Громадяни України мають доступ до більш як 120 оцифрованих державних послуг. Запровадження технологій у сфері урядування економить час, гроші, а також усуває корупційні ризики. Цифровізація державних послуг є невід'ємною складовою побудови людиноцентричної держави.

Втім, не зважаючи на вкрай успішні результати цифровізації державних послуг та документообігу в минулі роки, наявність політичного консенсусу щодо потреби в розвитку інновацій у сфері урядування, доступу до людського капіталу, екосистеми інформаційних технологій, існують чинники, що уповільнюють і блокують розвиток сектору.

Досягнення Стратегічної цілі 12 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- створення інтегрованої платформи з ресурсами, кращими практиками та методологіями у сфері цифровізації;
- проведення заходів з активного просування українських govtech-рішень та експертизи для іноземних держав;
- розроблення проекту закону щодо чіткого визначення структури та функції органів державної влади, зокрема розподілу відповідальності між підрозділами, які займаються розробленням та реалізацією законодавства, та тими, які відповідають за управління проектами та їх виконання;
- затвердження процедурних стандартів підготовки, закупівлі, реалізації, приймання та впровадження цифрових продуктів з урахуванням їх відмінностей та особливостей;
- розроблення та подання нормативно-правових актів щодо єдиних стандартів для всього циклу розробки програмного забезпечення, включаючи проектування, тестування, впровадження та підтримку;
- запуск незалежних публічних досліджень цифровізації, що оцінюватимуть задоволеність сервісами у сфері урядування (govtech) та кількість цифровізованих послуг;
- розроблення та подання нормативно-правових актів та методичних рекомендацій щодо збору, інтеграції та аналізу даних із різних джерел, використання передових аналітичних інструментів для обробки та інтерпретації даних;
- розроблення та проведення регулярного навчання та тренінгів для державних службовців з використання даних та аналітичних інструментів у процесі прийняття рішень з метою посилення спроможності центральних органів виконавчої влади та державних підприємств у зборі, аналізі та використанні даних, дезагрегованих за статтю та іншими соціальними показниками, що стосуються технологій і цифрової політики, сприяння співпраці для оцінки потреб у даних, розподілених за статтю та іншими соціальними показниками, і усунення прогалін;
- створення govtech-інкубаторів, які дадуть змогу розробляти і тестувати інноваційні рішення для державних установ у спеціально створених тестових середовищах з реальними даними;
- просування експорту успішних govtech-рішень як джерела м'якої сили за допомогою посилення технологічного бренду України,

залучення співробітників дипломатичних представництв України за кордоном.

Стратегічна ціль 13. Підвищення ефективності сектору сільського господарства та управління земельними ресурсами за рахунок інноваційних рішень

Агропромисловий комплекс традиційно займає важливе місце в структурі національної економіки та характеризувався наявністю ряду природних конкурентних переваг, а також накопиченим успішним досвідом. У 2021 році сектор сільського господарства становив більше 10 відсотків внутрішнього валового продукту, а також 41 відсоток експорту України. З огляду на важливість сектору розробка та впровадження аграрних технологій може мати особливий великий ефект на підвищення продуктивності економіки та, як наслідок, економічного зростання.

Крім того, інвестиції в інноваційні аграрні технології також можуть стати відповіддю на виклики, що виникли після початку нового етапу збройної агресії Російської Федерації проти України.

Через бойові дії та вкрай ускладнену морську та наземну логістику Україна стикається з проблемою перевиробництва сільськогосподарської продукції. Країна виробляє більше товарів первинного виробництва, ніж вона може спожити або експортувати.

Інвестиції в інноваційну поглиблену переробку сільськогосподарської продукції дали б змогу подолати проблему перевиробництва та створити продукти із високою доданою вартістю.

Необхідно поглиблювати переробку сільськогосподарської продукції, адже в результаті поглибленої переробки виникають перспективи у нових галузях, зокрема харчовій індустрії, виробництві кормів для тварин, біоенергетиці, фармацевтиці, будівельних матеріалах, парфумерії, легкій промисловості, захисті навколишнього природного середовища. У такому разі експортний потенціал України у цьому сегменті збільшиться за рахунок розгалуженого асортименту продукції з більш високою переробкою та доданою вартістю.

Важливим елементом розбудови інноваційного елементу українського агропромислового комплексу є відновлення (рекреація) деградованих земель та малопродуктивних земель сільськогосподарського призначення. Мова йде про землі, що належали до деградованих, малопродуктивних, техногенно забруднених. Крім цього, Україна, як держава, повинна враховувати землі сільськогосподарського призначення, що постраждали від безпосередніх бойових дій та тимчасової окупації агресором.

Крім наведених пріоритетних напрямів існує потреба у приведенні агропромислового комплексу у відповідність із стандартами виробництва з урахуванням потреби в захисті навколишнього природного середовища.

Цей аспект є набагато легшим до виконання за умови наявності та розвитку селекції в Україні, виведенню нових сортів рослин, що є стійкими до складних умов деградованих або малопродуктивних ґрунтів, стійкими до шкідників, а також зберігають чи збільшують свою продуктивність без надмірної кількості агрохімікатів.

Такий методологічний підхід до сільськогосподарської діяльності зафіксує відмову України та українських суб'єктів господарювання від застарілих виснажливих методів виробництва та перехід до інноваційного сільськогосподарського виробництва, що продукує сільськогосподарську продукцію з високою доданою вартістю та враховує збереження екосистеми та навколишнього природного середовища в Україні.

Досягнення Стратегічної цілі 13 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- запровадження програм грантової підтримки інноваційних проектів у сфері переробки сільськогосподарської сировини, методів сівозміни, агрохімікатів та засобів захисту рослин, використання відновлюваних джерел енергії;
- запровадження програм грантової підтримки інноваційних проектів у сфері фіторемерації;
- підтримка створення інноваційного кластера, який об'єднає науково-дослідницькі інститути, заклади вищої освіти, стартапи та приватні компанії у застосуванні агропродовольчих технологій;
- сприяння створенню наукових парків та інноваційних кластерів згідно з принципами розумної спеціалізації регіонів у сфері сільського господарства, залучення закладів професійної (професійно-технічної) освіти, дослідницьких центрів, приватних підприємств до спільної роботи над інноваційними рішеннями.

Стратегічна ціль 14. Створення умов для розвитку галузі напівпровідникових технологій

Напівпровідникові технології розвиваються дуже швидко, і сьогодні вони стали основою для багатьох сучасних інновацій, таких як штучний інтелект, високопотужні комп'ютери (дата-центри), мобільні телефони та гаджети, Інтернет речей тощо.

Розвинуті держави, усвідомлюючи важливість зазначеної технології, вживають всеохоплюючих заходів для розбудови наукового та

промислового потенціалу у сфері виробництва напівпровідників. У серпні 2022 р. Сполучені Штати Америки прийняли Акт про чіпи та науку, яким виділили 39 млрд. доларів США на субсидії для виробництва чіпів, 13 млрд. доларів США у грантах на дослідження і розробку напівпровідників, підготовку спеціалістів, а також надані податкові пільги для придбання промислового обладнання.

Європейський Союз відповів ухваленням Європейського акта про чіпи, який передбачає інвестицію 43 млрд. євро у виробництво мікрочіпів в Європі.

Амбітна мета Європейського Союзу - обійняти частку в 20 відсотків обсягу світового ринку напівпровідників до 2030 року – створює великі перспективи для розвитку індустрії в Україні та інтеграції українських виробників у ланцюги постачання.

Втім, незважаючи на наявність великої кількості фахівців, які залучені до роботи у світових компаніях, розробляючи програмне забезпечення та дизайн мікросхем, немає жодного профільного виробничого підприємства. Напівпровідникова промисловість в Україні зараз фактично відсутня.

У минулому науково-виробничі підприємства на території України розробляли до 40 відсотків мікроелектроніки у СРСР до початку 90-х. Після занепаду радянської системи Україна втратила свої позиції на ринку, багато фахівців емігрували або перекваліфікувалися в інші сфери.

Основними перешкодами розвитку галузі напівпровідникових технологій є недостатній рівень наукових досліджень і розробок, вплив фахівців, недостатня інфраструктура для розвитку високих технологій, застарілість елементної бази, наявність високої конкуренції на світовому ринку та складність інтеграції в глобальні ланцюги постачання, недостатній обсяг внутрішнього ринку.

Перевагою України для входу в зазначений сектор є людський капітал і досвід розробки мікроелектроніки. Незважаючи на значну втрату наукового та виробничого потенціалу, історія галузі, наявність наукової та освітньої бази, збереження спеціальності «Мікроелектроніка» (зараз «Мікро- та наносистемна техніка») свідчить про наявність фундаменту для відродження галузі напівпровідникових технологій.

Досягнення Стратегічної цілі 14 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- подання проекту закону щодо розвитку галузі напівпровідникових технологій, який створить сприятливе середовище для розвитку та інвестування в сектор мікроелектроніки, зокрема шляхом створення стимулів для дослідження та розробки;

- створення інноваційного кластера, який об'єднає науково-дослідницькі інститути, заклади вищої освіти, стартапи та приватні компанії у секторі напівпровідників;
- забезпечення синергії з іншими інноваційними кластерами, інтеграція української мікроелектроніки в розробку інших інноваційних кластерів, зокрема оборонні технології;
- укладення меморандумів з ЄС та підприємствами на ринку мікроелектроніки про спільні проекти, інвестиційні програми та залучення до виконання плану, передбаченого Європейським актом про чіпи;
- сприяння інвестуванню у створення виробничих потужностей в сектор мікроелектроніки.

Стратегічна ціль 15. Створення умов для розробки та застосування продуктів у сфері кібербезпеки

Україна вже майже 10 років перебуває у стані перманентної кібервійни, а держава-агресор – Російська Федерація постійно проводить наступальні кібероперації, атакуючи критичну військову та цивільну інфраструктуру України. Наприклад, російська кібератака в грудні 2015 р. позбавила світла 230 тис. українських споживачів електричної енергії. У 2017 році вірус, запущений державою-агресором у бухгалтерське програмне забезпечення, завдав колосальної шкоди національній економіці, зокрема українським і міжнародним компаніям, що працювали на українському ринку.

Ураховуючи такі умови, розробка та безпечне використання ІТ-технологій і продуктів у сфері кібербезпеки, удосконалення нормативно-правового та технічного регулювання у сфері кібербезпеки та кіберзахисту, проведення заходів із виявлення вразливостей, загроз, оперативного та комплексного реагування на кіберінциденти та кібератаки є пріоритетними напрямками для забезпечення безпеки українського суспільства.

При цьому доцільним є використання досвіду країн ЄС (рекомендацій *Агентства з мережевої та інформаційної безпеки Євросоюзу (ENISA)* і США (рекомендацій *Національного інституту стандартів та технологій (NIST)*, *Агентства з кібербезпеки та захисту інфраструктури США (CISA)* тощо) та інформації для реалізації зазначених напрямів для досягнення кінцевої мети - забезпечення кібербезпеки та кіберстійкості держави, її критичної інфраструктури, оборонної сфери, електронних послуг тощо.

Водночас український досвід є одним з найбільш насичених і представляє велику цінність для застосування в межах системи

національної безпеки, комерціалізації у національні продукти і рішення та виведення цього досвіду на міжнародну арену в рамках стратегічних партнерств або комерціалізації досвіду.

У цілому сектор можна охарактеризувати інтенсивністю змін та асиметрією між кількістю зовнішніх факторів і можливістю реагувати на них, швидкою нестабільною динамікою впровадження інновацій, поступового переходу до проактивних стратегій захисту, нарощування досвіду, розвитку знань.

До бар'єрів належать складнощі під час трансформації отриманого досвіду в інноваційний продукт, колосальні інвестиції в кіберспроможності держави-агресора та інших поганих акторів, швидка зміна тактик і методів.

Досягнення Стратегічної цілі 15 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- створення інноваційного кластера, який об'єднає науково-дослідницькі інститути, заклади вищої освіти, стартапи та приватні компанії у сфері кібербезпеки;
- розроблення та прийняття проекту закону щодо правового регулювання ринку страхування кіберризиків;
- розвиток інфраструктури кіберзахисту з виявлення вразливостей, протидії, запобігання, виявлення, нейтралізації та відновлення після кіберінцидентів та кібератак;
- розроблення ефективного технічного регулювання та проведення оцінки відповідності у сфері кіберзахисту.

Стратегічна ціль 16. Забезпечення створення умов розвитку внутрішньої інфраструктури для досліджень, інновацій та впровадження рішень у сфері штучного інтелекту

В останнє десятиліття світовий ринок переживає революцію у сфері технологій на базі штучного інтелекту. Штучний інтелект може створити додаткові \$15,7 трлн. глобального валового внутрішнього продукту до 2030 року, за оцінками компанії PwC, відкриваючи можливості для оптимізації бізнес-процесів, автоматизації та збільшення ефективності виробництва.

Очікується, що у наступних десятиліттях штучний інтелект стане центральним елементом інноваційного розвитку, просуваючи інклюзивне зростання, сталий розвиток та благополуччя громадян відповідно до цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй. Україна має амбітні плани щодо зайняття ключових позицій на європейському ринку штучного

інтелекту. Це може бути досягнуто завдяки впровадженню штучного інтелекту в стратегічних секторах, таких як освіта, економіка, публічне управління, кібербезпека, медицина та оборона.

За індексом Oxford Government AI Readiness Index 2023 Україна перебуває на 60-й позиції. Критичною планкою цього індексу є відкритість даних. Це перша умова використання здібностей штучного інтелекту для підвищення якості державних послуг. У щорічному звіті Open Data Maturity 2022, який оцінює розвиток європейських країн у сфері відкритих даних, рівень відкритих даних в Україні становить 97 відсотків.

У жовтні 2019 р. Україна приєдналася до принципів Організації економічного співробітництва і розвитку з питань штучного інтелекту. Україна також є членом Комітету із штучного інтелекту при Раді Європи, в рамках якого здійснюється розроблення майбутньої конвенції Ради Європи із штучного інтелекту.

Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556, визначає напрями, механізм і строки виконання основних завдань з розвитку технологій штучного інтелекту в Україні. Реалізація зазначеної Концепції також сприяє розвитку вітчизняних розробок штучного інтелекту і їх виходу на зовнішній ринок. На сьогодні в Україні відсутнє всеосяжне національне законодавство, яке регулювало б правові аспекти розробки, впровадження та використання технологій штучного інтелекту. У цьому контексті дуже важливим є впровадження гнучкого підходу до регулювання штучного інтелекту, який би дав змогу забезпечити належний рівень захисту прав людини і суспільства від потенційних ризиків використання штучного інтелекту та водночас сприятливого для розвитку інновацій.

Досягнення Стратегічної цілі 16 у напрямі впровадження рішень у сфері штучного інтелекту передбачається шляхом виконання таких завдань:

- створення інноваційного кластера, який об'єднає науково-дослідницькі інститути, заклади вищої освіти, стартапи та приватні компанії у сфері штучного інтелекту та розроблення рішень у сфері урядування;
- забезпечення підтримки проєктів, спрямованих на розвиток та збагачення українського мовного фонду;
- розроблення позиційного документа (Білої книги) щодо підходу України до впровадження регулювання у сфері штучного інтелекту;
- створення сприятливих умов для впровадження, практичного використання та підвищення рівня конкурентоспроможності

високотехнологічних продуктів, що використовують технології штучного інтелекту, блокчейн;

- створення сприятливих умов для розвитку інноваційних технологій з використанням технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки;
- проведення конкурсів на основі відкритих державних даних з метою залучення громадськості та інших заінтересованих сторін до співпраці з Кабінетом Міністрів України;
- сприяння партнерствам між закладами вищої освіти, науковими установами та бізнесом для спільних досліджень із зосередженням на інтердисциплінарних дослідженнях;
- інтеграція даних, розподілених за статтю та іншими ознаками, у govtech-рішення штучного інтелекту та ініціативи відкритих даних, а також розроблення та впровадження штучного інтелекту і алгоритмів, вільних від гендерних упереджень і стереотипів;
- створення регуляторної платформи - контрольоване середовище для тестування високотехнологічних продуктів, зокрема продуктів на основі штучного інтелекту, на предмет відповідності наявному національному законодавству та у частині штучного інтелекту також на предмет відповідності Регламенту Європейського Союзу із штучного інтелекту з метою виходу високотехнологічних продуктів на ринок Європейського Союзу;
- здійснення поступового переходу на стандарти, передбачені законодавством Європейського Союзу.

Одним із принципів Національної економічної стратегії на період до 2030 року є декарбонізація економіки, що включає підвищення енергоефективності, розвиток відновлюваних джерел енергії, розвиток циркулярної економіки та синхронізація з ініціативою «Європейський зелений курс».

Зелений індустріальний перехід створює можливість для розвитку зеленої металургії, відновлювальної та атомної енергетики. Україна має потенціал стати енергетичним центром Європи, водночас витіснивши з цього ринку Росію.

Потенційні програми зеленого переходу є набагато ширшими згаданих напрямів, водночас втілення програм у сферах декарбонізації енергетики, зеленого енергетичного переходу, експорту водню, впровадження установок зберігання енергії, мікромереж та розумних мереж, проектів у сфері зеленої металургії потребують як масштабної перекваліфікації існуючих працівників сектору енергетики та інших дотичних секторів, так і підготовки нового покоління фахівців для

проектування, втілення та операційної діяльності нових проектів в енергетиці та дотичних секторах. Також актуальним завданням є модернізація матеріально-технічного забезпечення наукових та освітніх установ, що використовується для підготовки фахівців галузі енергетики та інших галузей зеленої трансформації, і створення міжнародних партнерств у цьому напрямі.

Для прискорення впровадження профільних освітніх програм актуальним є залучення провідних міжнародних освітніх інституцій, що мають успішні програми у сферах розподіленої генерації, декарбонізації енергетики, штучного інтелекту для енергетики, водневої енергетики, інших сферах, визначених стратегічними документами Кабінету Міністрів України, до створення спільних освітніх курсів та акредитованих освітніх програм. Також ефективним інструментом доступу до передових знань у сфері модернізації енергетики є програми обміну та академічної мобільності.

Особливої уваги потребуватиме модернізація підготовки фахівців у сфері ядерної енергетики, адже впровадження технологій малих модульних реакторів та реакторів з можливістю маневрування потужністю спиратиметься на іншу культуру експлуатації та управління, іншу технологічну базу, ніж збудовані в Україні реактори радянського зразка.

Статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу надає додаткові можливості доступу до європейської інноваційної та наукової екосистеми, яка передбачає вагомий механізм фінансування енергетичної та кліматичної науки, зокрема у сфері декарбонізації, низьковуглецевого та відновлювального водню, розподіленої генерації, кібербезпеки та інших відповідних напрямках.

Створення на базі Національного фонду досліджень офісу «Горизонт Європа» в Україні відкриває нові можливості співпраці українських дослідників, науковців, інноваційних підприємств та екосистемних організацій з європейськими дослідницькими, науковими та інноваційними центрами та такими інституціями, як Європейська рада інновацій (European Innovation Council), Європейський інститут технологій та інновацій (European Institute of Technology and Innovation), Євроатом (EURATOM). З бюджетом у 95,5 млрд. євро на 2021-2027 роки «Горизонт Європа» є потужним джерелом фінансування науково-дослідної співпраці європейських інноваторів і має серед ключових пріоритетів (у складі Pillar II) напрям «Клімат, енергетика, мобільність». Очікується, що напрям зеленої трансформації буде серед пріоритетних сфер грантових програм, які реалізовуватиме Національний фонд досліджень у співпраці з «Горизонт Європа».

Існуючі грантові програми Національного фонду досліджень, що передбачають, зокрема, надання грантів до 50000 або 100000 євро для

наукових проектів українських дослідників, також є вагомим механізмом фінансування дослідницьких та інноваційних проектів, актуальних для сфери декарбонізації та модернізації української енергетики. Також Національний фонд досліджень сприяє побудові наукових зв'язків між українськими та іноземними дослідницькими установами, що актуально для розвитку сучасних напрямів енергетичної та кліматичної науки.

З інших напрямів наукової та дослідницької дипломатії важливою для української енергетики, крім Європейського Союзу, є співпраця із США, Великобританією, Японію, Південною Кореєю, країнами Скандинавії, Швейцарією та іншими країнами-лідерами у сфері енергетичних інновацій та зеленої трансформації.

З іншого боку, розвиток біоенергетики, виробництва біометану, біоетанолу, активне впровадження агровольтаїки та технології точного землеробства і точкового зрошення можуть дати українським аграріям нові можливості для експорту, забезпечити їх енергетичну самостійність шляхом переходу транспортних засобів та техніки для обробки земель на біопалива власного виробництва, скоротити викиди парникових газів від землекористування та залежність агровиробництв від штучного зрошення.

Зважаючи на капіталоємність впровадження дружніх до клімату агроінновацій, важливим напрямом, крім досліджень та наукових розробок, є забезпечення доступності фінансування через програми компенсації відсотків, податкові стимули, грантові програми коштом державних партнерів та міжнародних фінансових організацій.

Скорочення енерговитрат промисловості на одиницю валового внутрішнього продукту в Україні є важливим резервом у справі декарбонізації, енергетичної безпеки та уможливлення експорту енергоресурсів як однієї із статей зростання національної економіки. Застаріла виробнича база, відсутність адекватного механізму енергоменеджменту, висока вартість капіталу для капітальних інвестицій скорочують конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку, особливо зважаючи на впровадження механізмів вуглецевого коригування на кордоні Європейського Союзу та інших подібних механізмів по всьому світу (CBAM, Carbon Border Adjustment Mechanism).

Розв'язання такого виклику можливе за рахунок стимулювання бізнесів, що впроваджують енергоефективні рішення та сучасні стандарти будівництва виробничих комплексів за рахунок фінансових інструментів (компенсація відсотків за кредитами, цільові субсидії), податкового механізму (податкові пільги на ввезення чи виробництво енергоефективного обладнання та технологій) і впровадження в нормативну базу нових, узгоджених з європейськими регламентами

енергоефективного будівництва, будівельних стандартів з відповідним механізмом підтвердження та сертифікації.

При цьому зростання частки відновлюваних джерел енергії у валовому кінцевому споживанні енергії, розвиток розподіленої генерації, впровадження заходів з управління попитом, розвиток установок зберігання енергії, мікромереж та «розумних» мереж потребуватиме залучення цифрових технологій та штучного інтелекту для забезпечення оперативного реагування на динамічні зміни в енергосистемі і захисту від кіберзагроз та кібератак, які залишатимуться актуальними ще протягом тривалого часу. Підтримка інновацій у зазначеній сфері та відповідальне їх впровадження допоможе підвищити гнучкість та стійкість енергосистеми і розробити новий, динамічний механізм реагування на виклики.

Надалі розвиток систем штучного інтелекту для енергетики разом з новим механізмом ціноутворення може створити умови для розвитку активних споживачів, агрегаторів, горизонтальної торгівлі, малих систем розподілу тощо.

Енергетичною стратегією України на період до 2050 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373 (Офіційний вісник України, 2023 р., № 47, ст. 2575), передбачено досягнення кліматичної нейтральності енергетичного сектору у 2050 році, що вимагатиме нарощування потужностей відновлюваної енергетики та установок зберігання енергії. Також передбачається збільшення виробництва та використання водню у різних секторах національної економіки (транспортний та побутовий сектор, нафтопереробна, хімічна та металургійна промисловість тощо), що визначатиметься у Водневій стратегії України на період до 2050 року.

Досягнення Стратегічної цілі 16 у сфері зеленої трансформації передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- створення центру компетенцій з використання штучного інтелекту для енергетичної безпеки, ефективної диспетчеризації та розвитку «розумних мереж»;
- забезпечення фінансового стимулювання проектів, спрямованих на зелені інновації;
- організація програм підвищення кваліфікації фахівців, що працюють в енергетичній сфері;
- забезпечення інформаційної та організаційної підтримки участі стартапів та інших інноваційних компаній у програмах підтримки зеленої трансформації від партнерів, зокрема щодо кліматичних інноваційних ваучерів.

Стратегічна ціль 17. Створення умов для розвитку інновацій у сфері імерсивних технологій

Метавсесвіт представляє собою поєднання цілого набору зрілих технологій, зокрема розширеної реальності (XR), обчислень і зберігання даних (хмарні та периферійні обчислення; штучний інтелект/машинне навчання) і комунікаційних мереж.

Перспективність використання метавсесвіту підтверджується дослідженнями провідних організацій та компаній. За даними Європейської Комісії, у 2021 році обсяг ринку XR в Європейському Союзі оцінювався в 7,1 млрд. євро, що на 26 відсотків більше, ніж у попередньому році. Очікується, що це зростання триватиме протягом наступних років, приблизно на 37 відсотків протягом 2021-2026 років – до 34 млрд. євро до 2026 року. Цей ринок може безпосередньо створити робочі місця для 440000-860000 осіб в Європі.

За даними компанії Deloitte, глобальний ринок метавсесвіту може зростати у середньому за рік на 39,4 відсотка і досягти розміру у 678,8 млрд. доларів США до 2030 року. Останніми роками спостерігається уповільнення темпів розвитку екосистеми метавсесвіту. Через потужну інфляцію та ряд інших причин компанії зменшують інвестиції у нові проекти. Так, Microsoft вдався до скорочення працівників у галузі метавсесвіту та віртуальної реальності, що може вплинути на прогрес корпорації в зазначених галузях.

Серед усіх технологій у зазначеній сфері доповнена реальність (AR) може стати найбільш практичним і поширеним рішенням для багатьох сфер функціонування держави. Як відзначено у звіті Глобальної ініціативи Інституту інженерів з електротехніки та електроніки з етики автономних і інтелектуальних систем, повинна бути створена інтегрована система XR-обізнаності для розробників технологій і кінцевих користувачів. Така система повинна бути спільно створена політиками та виробниками в межах соціального консенсусу. Таку структуру обізнаності розгортатимуть організації, які створюють технології, з метою стандартизації освіти та грамотності щодо продуктів.

Лідер ринку метаверс-технологій Meta вважає безпечність їх використання одним із фундаментальних питань для розвитку сучасного Інтернету. Компанією Meta вже було сформовано основні політики для імплементації метаверс-технологій, а саме «Принципи відповідальних інновацій» та «Кодекс поведінки для віртуального досвіду». Такі документи встановлюють загальні засади для поведінки у віртуальному просторі та були поширені як рекомендації до формування політик в межах співпраці з представниками Європейської Комісії.

Інтерпол оголосив про утворення нової групи експертів для забезпечення безпеки властивостей метавсесвіту. Європол вже випустив політики для роботи із злочинами у метавсесвіті.

Досягнення Стратегічної цілі 17 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- забезпечення проведення перевірки та перегляду національних стандартів оцифрування та метаданих для забезпечення їх гармонізації з міжнародними та європейськими стандартами;
- забезпечення функціонування центру компетентності імерсивних технологій, який надаватиме дослідницьку, освітню та консультативну підтримку, сприятиме розробленню та впровадженню інноваційних технологічних рішень;
- організація пілотних проектів щодо використання цифрових імерсивних продуктів для професійного навчання, оптимізації виробничих процесів, оперативного реагування та розв'язання нагальних проблем, пов'язаних із пошкодженням інфраструктурних об'єктів.

Стратегічна ціль 18. Створення сприятливих умов для розвитку космічних технологій

Космічна діяльність передових країн світу, незважаючи на складні політичні та економічні умови, продовжує стабільно розвиватися – здійснюють масштабні космічні місії, отримують проривні науково-технологічні результати, світова космічна економіка щороку зростає на 5-7 відсотків.

Однією із ключових тенденцій, що характеризує сучасний етап розвитку сектору космічних технологій, є збільшення ролі приватних компаній у дослідженні космосу. Прикладом є ракети багаторазового використання, введені на ринок приватною компанією «SpaceX».

Україна досягла значних успіхів у розробці та впровадженні космічних технологій, послуг та техніки. Набуті компетенції у космічній сфері можуть стати основою конкурентних переваг українського сектору космічних технологій.

Збройна агресія Російської Федерації проти України зробила пріоритетним застосування космічних технологій для забезпечення захисту країни, зокрема для моніторингу ворожих супутників на навколоремній орбіті, контролю державного кордону, відстеження військ і техніки супротивника, запобігання авіаційним і ракетним ударам,

планування операцій сил безпеки і оборони та забезпечення їх засобами зв'язку, спостереження і навігаційного покриття.

Для подолання наявних викликів необхідно впроваджувати нову екосистему космічної діяльності – із сучасним механізмом державного регулювання, рівноправними учасниками космічної діяльності, затребуваними видами діяльності. Економічним результатом розвитку екосистеми кластера космічних технологій повинно стати стійке зростання доходів від космічної діяльності. Окремим пріоритетом повинно бути використання переваг і потенціалу співпраці в космічній галузі з міжнародними, передусім європейськими партнерами. Розвиток співпраці України з Європейським космічним агентством повинен бути спрямований на поступове набуття членства України в Європейському космічному агентстві, що сприятиме отриманню доступу України до наукових і технологічних космічних програм Європи, стимулюванню розвитку вітчизняного підприємництва, розвитку міжнародної співпраці України, підвищенню її інвестиційної привабливості, зростанню інтересу молоді до науки та природничо-математичних спеціальностей.

У 2020 році Україна підписала Домовленості в межах проекту «Артеміда» щодо принципів співпраці в цивільному дослідженні та використанні Місяця, Марсу, комет та астероїдів в мирних цілях, що повинно сприяти участі України у зазначеному проекті Національного управління з аеронавтики і дослідження космічного простору.

Досягнення Стратегічної цілі 18 передбачається шляхом виконання таких завдань і заходів:

- приведення законодавства України у сфері космічної діяльності у відповідність із законодавством ЄС, зокрема розроблення нової редакції Закону України «Про космічну діяльність»;
- впровадження системи управління якістю для космічної промисловості з урахуванням вимог стандартів EN9100 та AS9100;
- розроблення Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України, спрямованої на підтримку передових технологій виробництва космічної техніки через вжиття відповідних заходів;
- забезпечення проведення аудиту закладів космічної освіти та актуалізація змісту освітніх програм, методичних розробок, а також визначення переліку професій для сфери космічної діяльності та розроблення кваліфікаційних вимог і професійних стандартів для них;

- удосконалення порядку формування державного замовлення на підготовку фахівців та кадрів для сфери космічної діяльності та вироблення механізму працевлаштування таких випускників;
- сприяння акредитації галузевих кваліфікаційних центрів для присвоєння та визнання професійних кваліфікацій у сфері космічної діяльності;
- сприяння участі українських юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми в конкурсах Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» за космічною тематикою, в інтеграції України до Європейського космічного агентства та приєднанні до Європейської космічної програми (її окремих компонентів), розширенню міжнародної співпраці у сфері космічної діяльності;
- активне долучення до виконання програми «Артеміда» у співпраці з партнерами та з отриманням допомоги, обмін експертизою в космічній сфері.

Очікувані результати реалізації Стратегії

Реалізація цієї Стратегії дасть змогу Україні зробити економічний стрибок за рахунок створення інноваційних продуктів, товарів і послуг. При цьому Україна повинна стати регіональним лідером і драйвером інновацій у Європейському Союзі, використовуючи експортний потенціал своїх технологічних продуктів.

Крім того, Україна стане країною з потужною цифровою економікою, яка гарантує сталий розвиток підприємництву, з працюючими оцифрованими державними та соціальними сервісами, що забезпечують доступ до високого рівня життя та мінімальний ризик проявів корупційних ризиків на будь-якому рівні.

Реалізація цієї Стратегії створить умови для забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків, зокрема вразливих, підвищення доходів громадян, комфортного середовища для життя, соціальної підтримки та соціальної адаптації вразливих груп населення, розвитку безбар'єрної системи надання послуг населенню, в тому числі у сфері охорони здоров'я та безперервної освіти, розв'язання проблематики старіння населення та різних форм міграції з урахуванням безпекового контексту та глобалізації.

За результатами реалізації цієї Стратегії передбачається досягнення таких показників стратегічних цілей до 2030 року:

- частка витрат на наукові дослідження і розробки у внутрішньому валовому продукті – 1,2 відсотка (0,33 відсотка у 2023 році);

- якість середньої освіти за показниками PISA – 470-510 балів (428-250 у 2022 році);
- глобальний індекс людського капіталу (створення умов для творчої самореалізації і розвитку кожного громадянина і віддачі людського капіталу в економіку) – 55 місце (79 місце у 2023 році);
- глобальний індекс інновацій – 45 місце (57 місце у 2023 році);
- глобальний патентний індекс – 35 місце (46 місце у 2023 році);
- підвищення продуктивності праці через інновації – 35 відсотків потенціалу (25 відсотків у 2023 році).

Порядок проведення моніторингу, оцінки результатів реалізації Стратегії та звітування

Реалізація цієї Стратегії, інформаційна підтримка її виконання здійснюється Мінцифри за участю міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, а також обласних та місцевих органів виконавчої влади.

Реалізація цієї Стратегії здійснюється шляхом виконання операційних планів, які містять заходи щодо досягнення стратегічних цілей.

Мінцифри аналізує та узагальнює подану міністерствами, іншими центральними, обласними та місцевими органами виконавчої влади інформацію про стан виконання операційного плану заходів та за результатами готує *щорічний звіт про стан реалізації цієї Стратегії, який подає щороку до 1 квітня починаючи з 2025 року* Кабінетові Міністрів України та оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті. У разі несвоєчасного виконання операційного плану заходів відповідальні міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади повідомляють Мінцифри про підстави та причини несвоєчасного виконання та/або невиконання відповідних завдань. У разі потреби зазначені суб'єкти подають Мінцифри пропозиції щодо внесення змін до цієї Стратегії та/або операційного плану заходів.

До підготовки щорічного звіту про стан реалізації цієї Стратегії можуть бути залучені, зокрема, експерти, інститути громадянського суспільства та наукові установи.

Оцінка результативності реалізації цієї Стратегії здійснюється за визначеними в ній показниками досягнення цілей. За результатами оцінки у разі потреби формуються пропозиції з коригування завдань і заходів з реалізації цієї Стратегії.

Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для реалізації Стратегії

Заходи з реалізації цієї Стратегії здійснюються протягом 2024-2030 років за рахунок та в межах коштів державного і місцевих бюджетів, затверджених на відповідний рік, а також за рахунок коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних організацій, інших джерел, не заборонених законодавством.

<...>

Інформаційні ресурси

Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1351-2024-%D1%80> (дата звернення: 20.04.2025).

Електронне навчальне видання

**Леонід Олександрович Майданевич
Володимир Андрійович Лужецький
Вадим Ігоревич Маліновський
Галина Василівна Шелепало
Інна Вікторівна Віштак**

**Стратегії у галузі інформаційної безпеки та кібербезпеки
(довідник основних положень, наданих в законодавстві
України)**

Рукопис оформив: Л. Майданевич

Редактор Н. Кравчук

Оригінал-макет виготовлено *PBB ВНТУ*

Підписано до видання 13.10.2025

Гарнітура Times New Roman.

Зам. № P2025-142.

Видавець та виготовлювач

Вінницький національний технічний університет,

Редакційно-видавничий відділ.

ВНТУ, ГНК, к. 114.

Хмельницьке шосе, 95,

м. Вінниця, 21021.

press.vntu.edu.ua;

Email: rvv.vntu@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.